

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

✦ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ✦

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ : **ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ**
ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΦΑΝΤΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ: Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΤΖΙΟΤΤΟ

Α. ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ: ΜΕΘΟΔΟΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ

Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ: ΚΑΤΑ ΠΟΥ ΠΑΝΕ ΟΙ ΛΟΓΓΙΕΣ ΠΑΝΕ ΚΑΙ ΤΑ ΣΟΔΕΜΑΤΑ

Γ. ΒΕΛΟΤ: ΤΟΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΔΙΝΕΙ Η ΜΑΡΞΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Α. FOURNIER: Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΦΙΛΟΥ ΜΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Στοχασμοί Παράταιροι — Λόγια και Πράγματα — Γύρω από τα βιβλία — Το θέατρο — Η μουσική — Οι όμιλοι — Παιδαγωγικά — Λαογραφικά — Ιατρικά σημειώματα — Περιοδικά κι' εφημερίδες — Ξένη Πνευματική ζωή — Γράμματα στη Σύνταξη — Αλληλογραφία — Μαργαριτάρια από παντού — Βιβλιογραφικό δελτίο — Το πολιτικό δεκαπενθήμερο — Οικονομικό δελτίο.

12

ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ

ΟΔΟΣ ΚΟΡΑΗ 3

ΜΕΓΑΡΟΝ ΜΡΑΒΑΚΟΥ (Α' Όροφος)

ΞΕΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑ - ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

ΣΤΟΜΑΤΟΛΟΓΟΥ — ΟΔΟΝΤΟΪΑΤΡΟΥ

&

ΙΑΝΝΟΥ Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΥ — ΟΔΟΝΤΟΪΑΤΡΟΥ

Τ. Βοηθού 'Οδοντικής Σχολής

'Εθνικού Πανεπιστημίου

Ώραι επίσκεψως 9—12 π.μ. και 3—6 μ.μ.
ώς και επί συνεντεύξει.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΟΣΜΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜ. ΔΡ. 22.500.000.—

ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚ. » 830228.10

ΕΔΡΑ ΕΝ ΒΟΛΩ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

FILIALES

ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΑΡΙΣΣΗΣ ΛΑΡΙΣΣΑ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΡΙΚΚΛΑΩΝ ΤΡΙΚΚΛΑΑ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ

ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΚΑΙ ΤΑΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ταμειυτήριοι μέχρι 100.000 δρ. πρὸς 7%
Εκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικ. ἐργασίας
'Αγοραπωλησίαι τίλων.
Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρω κλπ.

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ - ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ - ΤΕΧΝΗ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΘΕΑΤΡΟ - ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ - ΔΙΗΓΗΜΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΑ ΔΡΧ. 120
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΦΡ. ΕΛΒΕΤΙΚΑ ... 15 \$ 3
£ 0,12,0

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ Η ΣΕΛΙΣ ΔΡΧ. 1000
ΜΙΣΗ ΣΕΛΙΣ Η ΕΝ ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΕΛΙΔΟΣ ΑΝΑΛΟΓΩΣ

Διὰ διαφημίσεις πρέπει ν' ἀπευθύνεσθε «Τμήμα διαφημίσεων
'Ελληνικῶν Γραμμάτων» Χαρίσης 3

(Εβ. 1.)

ΤΖΙΟΤΟ: Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΙΦΑΚΕΙΜ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΝΑΣ ΣΤΗ ΧΡΥΣΗ ΠΥΛΗ
(ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΕΝΑ ΤΗΣ ΠΑΔΟΥΑΣ)

ΦΑΝΤΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΜΑΤΑ

Ἐννιά χρόνια ἔχουν περάσει ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ μεγάλου πολέμου, πέντε ἀπὸ τὴ μικρασιατικὴ καταστροφή, κ' ὅμως Θεοῦ πρόσωπο στὸν τόπο μας ἀκόμη δὲν εἶδαμε. Ἡ ζωὴ σήμερα γιὰ τὸν φτωχὸ κοσμάκη εἶναι πιὸ δύσκολη παρὰ ποτέ. Ζωὴ βασανισμένη, φόροι ἀπάνω στοὺς φόρους, ἀκρίβεια, πολλὸς ἰδρώτας γιὰ νὰ βγῆ τὸ καθημερινὸ ψωμί, ἀπ' τὸ μέρος ὅμως ἐκείνων πού κυβερνοῦν καμιὰ φροντίδα νὰ τοῦ ἀλαφρώσουν λιγάκι αὐτὸ τὸ βάρος. Μόνο πού γίνεται κάθε μέρα καὶ περισσότερος λόγος γιὰ τὸν «κομμουνισμὸ» καὶ προσπαθοῦν οἱ πιὸ ἐπιτήδειοι ἀπάνω στὶς ὀργανωμένες του ἐνέργειες νὰ ρίξουν τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ σημερινὴ κακοδαμονία. Τὸν κομμουνισμὸ πάνε νὰ τὸν κάμουν μπαμπούλα γιὰ τὸν βασανισμένον κοσμάκη.

Ὅταν ἀνακινήθηκε τώρα τελευταία τὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα, ἡ ἐφημερίδα τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας μιλοῦσε κάθε μέρα γιὰ «μαλιαροκομμουνιστές». Σὲ ὅσους ξέρουν τὰ πράματα, ὀλοφάνερη εἶναι ἡ δημοκοπία. Ὁ κοσμάκης ὅμως δὲν ξέρει, κ' ὁ κοσμάκης εἶναι, φαντάζονται, εὐκολόπιστος. Ἄν καταφέρουμε λοιπὸν ν' ἀρπαχτῆ ἀπ' αὐτὴ τὴ λέξη, πού τοῦ πετᾶμε, μποροῦμε μεῖς νὰ κάμουμε τὶς δουλίτσες μας καὶ νὰ περάσουμε κ' ὅλας γιὰ φωστῆρες καὶ γιὰ σωτῆρες τοῦ ἔθνους.

Ἡ ταχτικὴ αὐτὴ δὲν εἶναι καινούργια. Τὸ ξεγέλασμα τοῦ ἀθῶου λαοῦ ἀπὸ ἀνθρώπους πού κοιτάζουν μόνο τὸ προσωπικὸ τους συμφέρο, στάθηκε πάντα τὸ μαῦρο σημάδι τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς. Ὅταν δὲν εἶναι ὁ πολιτευόμενος πού κοροϊδεύει τοὺς ἐκλογεῖς του, εἶναι ὁ κομματάρχης ἢ ὁ δημοσιογράφος. Ἀδιάφορο. Πάντα, ὡς τὰ σήμερα, ὁ λαὸς πληρώνει.

Καλὸ θὰ εἶναι ὅμως νὰ δοῦμε μήπως ἀλλάξαν τὸν τελευταῖον καιρὸ τὰ πράματα. Ἡ πίστη τοῦ κόσμου στοὺς πολιτικούς δὲν εἶναι ἡ ἴδια πιά. Ἄρχισε νὰ κλονίζεται. Καὶ μετὰ τὸν κλονισμὸ αὐτὸν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης, κλονίζονται καὶ τὰ ἴδια τὰ θεμέλια τῆς πολιτικῆς μας κ' ἐπομένως τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς. Ὁ κίνδυνος τοῦ κομμουνισμοῦ ἀρχίζει νὰ διαγράφεται στὸν ὀρίζοντα, κ' ὄχι μόνο τοῦ κομμουνισμοῦ παρὰ καὶ πολὺ χειρότερου, τῆς ἀναρχίας.

Μὰ ὁ κίνδυνος αὐτὸς δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ πού θέλουν νὰ μᾶς τὸν παρουσιάσουν ὅσοι βγαίνουν καὶ τὸν πολεμοῦν μετὰ λόγια, ἐνῶ μετὰ τὶς πράξεις τοὺς οἱ ἴδιοι τὸν προετοιμάζουν. Οὔτε μετὰ τὸν «μαλιαρισμὸ» βέβαια θὰ ἔρθῃ ὁ κομμουνισμὸς, οὔτε ὅμως καὶ μετὰ τὴ ρούσικη προπαγάντα ἢ μ' ἐργατικὸ κίνημα τῶν ὀπαδῶν τῆς Γ' Διεθνοῦς. Ἀπὸ τὴν ἀπελπισιὰ θὰ ἔρθῃ, ὅταν θὰ ἔρθῃ.

Ὅποιος ἔχει μάτια γιὰ νὰ βλέπῃ τί γίνεται γύρω του, δὲν εἶναι δύσκολο ν' ἀντιληφθῆ πὼς στὴν καρδιά τοῦ βασανισμένου κοσμάκη ὁ κομμουνισμὸς ἔχει ἀρχίσει νὰ παίρῃ τὴ μορφή τῆς ὑστατης ἐλπίδας. Ὁ πνιγμένος ἀπὸ τὰ μαλλιά του πιάνεται. Ἄφου πούθενά δὲ βλέπει σωτηρία, ἀφου ἀπὸ μέρα σὲ μέρα πιὸ βαρεῖα τοῦ γίνεται ἡ ζωὴ, τί ἔχει στὸ τέλος νὰ χάσῃ; Ἴσως ἀπ' ἐναντίας γιὰ ὄφελός του νὰ εἶναι ἡ δοκιμὴ. Ἴσως ἔτσι νὰ δῆ κ' αὐτὸς ἐπὶ τέλους Θεοῦ πρόσωπο.

Ὅσοι κυβερνοῦν σήμερα τὴν Ἑλλάδα ἔχουν βαρεῖα εὐθύνη. Οἱ καιροὶ μας δὲ σηκώνουν μικροπολιτικὲς καὶ προσωπικὲς καβγάδες. Ὅσοι αὐτὸ δὲν τὸ καταλαβαίνει, δείχνει πὼς ζῆ σὲ ἄλλον καιρὸ. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερο εἶναι τὸ ἄλλο: Τὸ πρῶτο χρέος ἐκείνων πού κυβερνοῦν σήμερα εἶναι νὰ τονώσουν τὴν πίστη τοῦ κόσμου σ' αὐτούς. Τοῦτο δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ μετὰ δημοκοπίες πέρασε πιά αὐτὸς ὁ καιρὸς. Ὅποιος μετὰ χάρτινα ὄπλα πολεμᾷ φανταστικούς ἀνεμόμυλους, ἐνῶ πολὺ πραγματικὴ εἶναι ἡ δυστυχία καὶ ἡ φτώχεια τοῦ κόσμου, κανέναν δὲν μπορεῖ πιά νὰ ξεγελάσῃ πὼς ἀγωνίζεται γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ. Ὁ μπαμπούλας τοῦ κομμουνισμοῦ κανέναν δὲ φοβίζει. Καὶ μόνο γιὰ νὰ ἔρθῃ ἡ βασιλεία τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τῆς ἀναρχίας ἐργάζεται ὅποιος, περιφρονῶντας τὴ δυστυχία τῆς φτωχολογιάς καὶ τοῦ λαοῦ τὶς ἀνάγκες, ἀντὶς νὰ κοιτάξῃ πὼς νὰ καλυτερέψῃ τοὺς γενικοὺς ὄρους τῆς ζωῆς, φροντίζει μοναχὰ νὰ καλυτερέψῃ τὴ δική του τὴ θέση. Ἄς προσπαθῆσουν οἱ πολιτικοὶ χωρὶς λόγια παρὰ μετὰ τὰ ἔργα τοὺς νὰ δείξουν στὸ λαὸ πὼς ἡ μόνη τους φροντίδα εἶναι νὰ τοῦ ἐλαφρώσουν τὴ δυστυχία του, καὶ τότε θὰ δοῦν πὼς ὁ μπαμπούλας τοῦ κομμουνισμοῦ θὰ πάῃ εὐθὺς κατ' ἀνέμον. Οἱ ρίξες του θὰ ἔχουν κοπῆ.

Ο ΠΕΤΡΑΡΧΗΣ, Ο ΔΑΝΤΗΣ, ΚΑΙ Ο ΤΖΙΟΤΤΟΣ
(Ἀπὸ τοιχογραφία τοῦ Benozzo Gozzoli)

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ

Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΤΖΙΟΤΤΟ

Ὁ χρονικογράφος Βιλλάνι μιλῶντας γιὰ τὸ Τζιόττο λέει: «εἶναι ὁ μεγαλύτερος ζωγράφος τοῦ καιροῦ του, πού πρῶτος ξεσήκωσε τὰ πρόσωπα καὶ τὶς χειρονομίες ἀπὸ τὸ φυσικὸ». Κι' ἀλήθεια, μέσα στὴν ἀφηρημένη, ἰδεοπλαστικὴ ἀντίληψη πού κυριαρχοῦσε στὸ μεσαιῶνα κ' εἶχε δείξει καὶ στὴν ἰταλικὴ τέχνη τὸ δρόμο μετὰ τὰ βυζαντινὰ πρότυπα, ἦταν κάτι ἐντελῶς καινούργιο ὁ τρόπος τοῦ Τζιόττο νὰ παρασταίνῃ τὰ πράγματα. Σ' ὅποιον ἔρχεται ἀπὸ τὶς ἐξαυλωμένες μορφὲς τοῦ Cimabue, τὰ χωρὶς βάθος σὲ μιὰ ἐπιφάνεια κολλημένα πρόσωπα, τὶς συνθηματικὲς καὶ ἐπιτηδευμένους κινήσεις, νοιώθει κάποιον ἄλλον ἀέρα νὰ τὸν χτυπᾷ μπρὸς στοὺς γεμάτους σάρκες καὶ κόκκαλα ἀνθρώπους τοῦ Τζιόττο πού πατοῦν στὸ στερεὸ ἔδαφος τῆς γῆς καὶ κινοῦνται μέσα στὸ διάστημα μετὰ τὰ τετράγωνα, βαρεῖα τοὺς σώματα. Ὅχι πὼς γι' αὐτὸ, γιὰ τὴ φυσικότερη ἀπόδοση τοῦ κόσμου, στέκεται ψηλότερα στὴν τέχνη καὶ μπῆκε καλύτερα στὸ νόημα τῆς: τὸ βαθὺ θρησκευτικὸ αἶσθημα κ' ἡ κατανοητικὴ ἔκσταση πού βγαίνει ἀπὸ τὶς μορφὲς τῆς βυζαντινῆς σχολῆς, ὅπου ὁ Cimabue κ' ὁ Duccio ἀκόμα ἔχυσαν τὴν ἰταλικὴ ψυχὴ, δείχνουν τὸ ἴδιο μιὰ δυνατὴ τέχνη, ἄξια γιὰ τὴν ἐποχὴ καὶ τὶς ἀνάγκες τῆς. Τὰ λεπτά, λυγρὰ καὶ ραδιναὶ σώματα τοῦ Duccio μετὰ τὰ μακρουλά πρόσωπα, μετὰ τὴν ἔντονη λυρικὴ ἔκφραση πού ἀντιλαλεῖ ἀκόμα καὶ στὰ πολύπτυχα, ἐλαφρὰ, παραγμένα φορέματα, ἔτσι πυκνὰ καὶ ἀνήσυχα σωριασμένα στὶς μικρογραφικὲς ζωγραφιές του, εἶναι σὰν ἓνα ὑπερφυσικὸ δράμα πού

μᾶς ὑψώνει ἔξω τόπου καὶ χρόνου, μᾶς δίνει τὴν ἔνθεη, θρησκευτικὴ εὐλάβεια πού ἔκαιε μέσα στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων. Ἀλλὰ, μακριὰ ἀπὸ τὴ φύση, μᾶς δείχνει μοναχὰ τὸ καθρέφτισμα τοῦ θείου κόσμου πού ἔχει μέσα του ὁ καλλιτέχνης σὲ γενικὲς ἀφηρημένους εἰκόνες. Γι' αὐτὸν ὁ ἔξωτερικὸς κόσμος εἶναι ὄργανο νὰ ἐκφράσῃ τὸν ἔσωτερικὸ δικό του πού πλημμυροῦει μέσα του καὶ θέλει νὰ φανερωθῆ. Αὐτὴ ἡ ἔσωτερικὴ ζωὴ, ἡ πληθώρα ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα, τὸ ἠφαίστειο τοῦ πόνου πού θέλει νὰ ξεσπάσῃ εἶναι τὸ κύριο στοιχεῖο—ὁ ἔξωτερικὸς εἶναι μοναχὰ τὸ σύμβολο γιὰ τὸν ἀφθαστο καὶ ἀπειρον ἐκεῖνον κόσμον. Δὲν τὸν ἐνδιαφέρει τὸ μεσαιωνικὸν καλλιτέχνη ἢ πραγματικὴ ἐμφάνιση, δὲ δεσμεύεται ἀπὸ τὴ φυσικότητα τῶν πραγμάτων—μετὰ τὰ χέρια τῆς φαντασίας του τὰ πλάθει σύμφωνα μετὰ τὶς ὑπερβατικὲς του ἰδέες πέρα ἀπὸ τόπο καὶ χρόνον.

Ἀλλὰ τὸ ἰδανικὸ αὐτὸ πού μετὰ τὴ δύναμη καὶ βαθύτητα φανερώνεται στὴν τέχνη ἐκείνη, δὲν εἶναι πιά ἰδανικὸ τοῦ Τζιόττο. Μιὰ καινούργια πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ κατάσταση ἀρχίζει νὰ ξυπνᾷ γύρω του, μιὰ νέα ἀντίληψη τοῦ κόσμου φωτίζει δειλὰ ἀκόμα τὶς ψυχὲς καὶ μέσα στὴν πολυτάραχη κίνηση πού ἀνακατῶνει τὰ πολιτικὰ πάθη στὶς διάφορες πολιτεῖες τῆς Ἰταλίας—οἱ ἀριστοκράτες καὶ ὁ λαὸς ἔρχονται σὲ σοβαρὴ ἀντίθεση καὶ σύγκρουση πού θύμα τῆς ἦτανε κ' ὁ Δάντης—ἀρχίζει τὸ ἄτομο νὰ παίρῃ συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ του, νὰ βλέπῃ μετὰ πραγματικότερη διάθεση τὰ γύρω του καὶ

(Εικ. 2)

ΤΖΙΟΤΟ: Ο ΡΑΦΑΗΛ ΕΠΙΦΑΙΝΕΤΑΙ ΣΤΟΝ ΙΩΑΚΕΙΜ (Arena - Πάδουα)

Ξεσπᾶ ὁ ὕμνος τοῦ Πετράρχη πρὸς τὴ φύση ἀπὸ τὴν κορυφῆ τοῦ βουνοῦ τῆς Ἀβινιόν. Αὐτῆς τῆς μεταβολῆς τὸ πρῶτο καθρέφτισμα στὴν τέχνη τὸ φέρνει ὁ Τζιόττο. Πάντα ξεκινημένοι ἀπὸ τὸ βαθύτερο ἐσωτερικό του αἰσθημα γέρνει προσεχτικώτερα στὴ φύση γιὰ νὰ βοῆ πιά ὄχι τὸ φανταστικό, ἀλλὰ τὸν πραγματικό ἀντίλαλο τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἔτσι ἀφήνει τὴν ἴδια τὴ φύση νὰ μιλήσῃ τὴ γλῶσσα τῆς κ' αὐτὴν προσπαθεῖ νὰ κάμῃ δική του* δὲν τὴν ἀναγκάζει νὰ αἰσθανθῆ καὶ νὰ λαλήσῃ ὅπως θέλει αὐτός—κοιτάει νὰ μάθῃ τοὺς φτόγγους τῆς καὶ νὰ ταιριάξῃ τὰ αἰσθήματα καὶ τὶς ἰδέες του στὴ φωνὴ καὶ στὴ μουσικὴ τῆς.

Πῆρε λοιπὸν τὰ θέματα ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴ καὶ σ' αὐτὰ μετουσίωσε τὶς ἱερῆς ἱστορίες, ἐξανθρώπισε τὰ θεῖα δράματα κ' ἔδωκε πραγματικὴ ὑπόσταση στὶς θαυματουργῆς σκηνῆς τῶν ἁγίων. Στὸν τόπο τῆς ἀφηρημένης, ἐκφραστικῆς, πολυκύμαντης γραμμῆς πού μετὰ τὸ λύρισμό τῆς ἔδινε τὸν αἰσθηματικό τόνο στὴ συνολικὴ εἰκόνα τῆς βυζαντινῆς σχολῆς (ἑλληνικὴ τὴν ἔλεγαν στὴν Ἰταλία) ὁ Τζιόττο μετὰ καθαρῆς καὶ ὀρισμένες κινήσεις ἐξωτερικεύει τὴν ἐσωτερικὴ ψυχικὴ διάθεση. Ὁ χώρος γεμίζει ἀέρα πού κυκλοφορεῖ κάπως ἀνάμεσα στὰ πρόσωπα κ' οἱ λεπτές, αἰθέρους μορφῆς γίνονται πλαστικά, γεμάτα σώματα.

Καὶ ἴσως τὰ λιτὰ καὶ βαρεῖα αὐτὰ πλάσματα θὰ μπορούσαν νὰ φανοῦν κάπως καθυστερημένα καὶ ἀδέξια μπρὸς στὰ μικρὰ ἐκλεπτυσμένα πρόσωπα καὶ στὶς πολύπλοκες ἀνήσυχες γραμμῆς τοῦ Cimabue καὶ Du-

ccio: ἀπὸ τὸ ἀπλό πάει κανεὶς στὸ σύνθετο. Μὰ δὲν εἶναι διόλου σωστὴ μιὰ τέτοια ἀντίληψη. Ἐδῶ δὲν εἶναι ζήτημα ἐξέλιξης ἐσωτερικῆς τοῦ ρυθμοῦ πού μετὰ κανονικὴ ἀναγκαιότητα φέρνει ἀπὸ μιὰ πρόχειρη μορφή σὲ ἄλλη, ὅπως ἀπὸ τὴν κλασσικὴ στὸ μαρμάριον, εἶναι ἀλλαγὴ ρυθμοῦ βασική, πού συντονίζεται μετὰ τὴν ὅλη ψυχικὴ διαμόρφωση τοῦ ατόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Μιὰ καινούργια σχέση τοῦ καλλιτέχνη πρὸς τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο δημιουργεῖται, πού ὁδηγεῖ σὲ ἀπλές, εὐληπτες, ἔντονες καὶ χαρακτηριστικῆς μορφῆς.

Ὁ Τζιόττο ἀσυνείδητα κ' ἀπὸ κάποιο ἔνστικτο καλλιτεχνικὸ προσπαθεῖ νὰ ξεφυγῇ ἀπὸ τὴν παλιὰ ἐπιτήδευση, κατεβαίνει ἀπὸ τὰ σύννεφα τῶν συμβολικῶν μορφῶν στὰ ἀπλά καὶ ἀδρὰ σχήματα τῆς πραγματικῆς ζωῆς, ἀφήνοντας τὴ λυρικὴ διάθεση ἀδράχνει τὴ δραματικὴ πράξη. Καὶ στὸ τεχνικὸ ἐπίπεδο δὲν κοιτάει νὰ παραστήσῃ τὴ νοσητὴ εἰκόνα τῶν πραγμάτων, θέλει νὰ ἀποδώσῃ τὴν ὀπτικὴ τους εἰκόνα ὄχι ὅπως τὴ φαντάζεται ἢ λογικὴ ἐνέργεια, ἀλλὰ ὅπως τὴ βλέπει τὸ μάτι μέσα στὸ χῶρο μετὰ τὶς λοξές τῆς ἀπόψεις καὶ τὸ προοπτικὸ τῆς μίκρουμα.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε πὼς δὲν εἶναι οἱ τεχνικῆς αὐτῆς τελειότητες πού δίνουν τὴν αἰσθητικὴ ἀξία στὸ ἔργο τους καὶ πού φέρνουν τὴν πολὺ συχνὴ παρεξήγηση νὰ περιφρονῆ ὁ πῶς πολλὸς κόσμος τὶς τέχνες πού δὲν μεταχειρίζονται τὸ τεχνικὸ αὐτὸ μέσο τῆς προοπτικῆς καὶ νὰ τὶς παίρνῃ γιὰ κατώτερες, ἐνῶ ἄλλοι εἶναι ἢ πραγματικὴ τους αἰσθητικὴ ἀξία, ὅπως συμβαίνει μετὰ τὴν αἰγυπτιακὴ, τὴν κρητικὴ, τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαϊκὴ, τὴ βυζαντινὴ κτλ. καὶ μετὰ μερικῆς σύγχρονες προσπάθειες*). Ἡ φύση καὶ ὁ τρόπος νὰ τὶς παρασταίνῃ εἶναι τὸ πρῶτο ὕλικό στὰ χέρια τοῦ καλλιτέχνη, τὸ νόημα θὰ δώσῃ σ' αὐτὴν, πῶς μ' αὐτὴν θὰ ἐκφράσῃ τὸ ἐσώτερο εἶναι του,—αὐτὸ εἶναι ἡ τέχνη.

Κι' ὁ Τζιόττο ἂν περιοριζότανε μονάχα νὰ παραστήσῃ τὰ πράγματα ὁμοίωτα πρὸς τὴ φύση, τελειότερα τὴν ἐξωτερικὴ τους ἐμφάνιση, δὲ θάκανε τίποτα ἐξαιρετικό. Πολλοὶ πού λέγονται καλλιτέχνες, ἀποδίδουν τέλεια τὴ φύση, κ' ἕνας μηχανικὸς μπορεῖ νὰ σχεδιάσῃ σύμφωνα μετὰ ὅλους τοὺς κανόνες τῆς προοπτικῆς ἕνα σπῆτι ἢ ὅτι ἄλλο, χωρὶς τὰ ἔργα αὐτὰ νὰ ἔχουν καμμιά σχέση μετὰ τὴν τέχνη.

Πάνω ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ὕλικά μέσα καὶ

*) Ἴσως ἄλλη φορὰ μιλήσουμε περισσότερὸ γιὰ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ ζήτημα.

τὶς καινούργιες παραστατικῆς μορφῆς πού βοήθη ἀλλάζοντας καὶ τροποποιώντας τοὺς βυζαντινοὺς τρόπους νὰ βλέπῃ, πέρα ἀπὸ τὶς ἀρχῆς τῆς προοπτικῆς, τὴ φυσικώτερη ἀπόδοση τῶν πραγμάτων, ὁ Τζιόττο ἔβαλε κατὰ οὐσιαστικώτερο πού δείχνει τὸ μεγαλεῖο του: μετὰ τοὺς πῶς ἀπλοὺς τρόπους, μετὰ τὰ πῶς μικρὰ μέσα εἶπε τὰ πῶς μεγάλα πράγματα καὶ τὸ κατόρθωσε ἀπλοποιώντας τὰ πρόσωπα, τὴν ἔκφραση, τὴ σύνθεση, διώχνοντας κάθε περιττό, βαθύνοντας τὰ ψυχολογικὰ ἐλατήρια, δικαιολογώντας ἐσωτερικὰ τὴν ἐξωτερικὴ διάταξη τῶν προσώπων. Γι' αὐτὸ θὰ βλέπουμε πάντα σὲν καινούργιες ἱστορίες, πρῶτη φορὰ δημιουργημένες, τὶς σκηνῆς πού ζωγράφισε στὴν Πάδουα καὶ στὴ Φλωρεντία, ἂν καὶ μᾶς εἶναι τόσο γνωστές.

Ὁ Τζιόττο κατέγινε καὶ στὴ ζωγραφικὴ καὶ στὴ γλυπτικὴ καὶ στὴ ἀρχιτεκτονικὴ: ἔδωκε καὶ κοιτάξουμε μονάχα τὴ ζωγραφικὴ κ' αὐτὴ τὴ γνωρίζουμε πλατεῖα καὶ πραγματικὰ στὶς τοιχογραφίαις του. Ξαίρουμε πὼς ἐργάστηκε σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἰταλίας καὶ στὴ Γαλλία ἀκόμα, μὰ ἢ δὲ σώζονται τὰ ἔργα του ἢ δὲν εἶναι ὅλα σίγουρα δικὰ του ὅσα τοῦ ἀποδίδουν. Γι' αὐτὸ θὰ περιοριστοῦμε μονάχα στὰ φρέσκα πού εἶπα, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει δεύτερη γνώμη γιὰ τὴ γνησιότητά τους. Δὲ θὰ περιγράψουμε ἔδω ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα, μὰ θὰ φέρουμε ὀλίγα παραδείγματα τῶν τεχνικῶν του νεωτερισμῶν καὶ τῆς ἐκφραστικῆς καὶ συνθετικῆς του δυνάμεις μελετώντας συστηματικὰ, ὅσο μπορούμε, τὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης του.

Στὴν Πάδουα, ἐκεῖ πού βρισκότανε ἄλλη φορὰ τὸ ρωμαϊκὸ ἀμφιθέατρο, ἕνας πλούσιος εὐγενῆς ἔχτισε μιὰ ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας πού εἶναι γνωστὴ στὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου (Arena). Τῆς ἀπλῆς μονοθόλιτης αὐτῆς ἐκκλησίας τοὺς τοίχους προσκάλεσαν τὸν Τζιόττο νὰ ζωγραφίσῃ καὶ κατὰ τὰ 1305 ὁ γνωστός πιά τότε καλλιτέχνης βάλθηκε μ' ὅλη του τὴν ἀφοσίωση στὴ δουλειά. Εἶχε νὰ παραστήσῃ τὴ ζωὴ τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ μέσα σὲ τριάντα ἑπτὰ σκηνῆς πού ζωγράφισε κατόρθωσε νὰ διαλέξῃ ἐκεῖνα τὰ γεγονότα πού ἦταν τὰ πῶς χαρακτηριστικὰ καὶ σ' αὐτὰ νὰ δώσῃ μιὰ τέτοια διαμόρφωση πού τὸ κάθε θέμα νὰ εἶναι ζωντανὸ καὶ πλούσιο σὲ νόημα καὶ σὲ δράση.

Πρῶτα πρῶτα ἄμεση ἐντύπωση μᾶς κά-

νει μπρὸς στὶς ζωγραφίαις αὐτῆς ἡ ζωντάνια καὶ ἡ ἀναμφισβήτητὴ ἀλήθεια. Μετὰ χονδρικές, ἀδρῆς πράξεις βλέπουμε νὰ ξετυλίγεται κάθε ἱστορία χωρὶς τίποτε περιττό οὔτε καὶ ὑπονοούμενο, μετὰ μιὰ ζωηρότητα πού μᾶς τραβᾷ ἀμέσως καὶ μᾶς κρατᾷ. Πρῶτη φορὰ στὴν ἰταλικὴ τέχνη ἡ ἀνθρώπινη μορφή μᾶς ἐπιβάλλεται μετὰ τὸ ἀπλό σχῆμα καὶ τὸν ἀληθινὸ ὄγκο τῆς. Ὀλίγες μεγάλες γραμμῆς δείχνουν τὸν ὄργανισμό, τὸ σκελετὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ χωρὶς νὰ φανερώσουν καθαρὰ ἀκόμα τὸ ἐσωτερικὸ συναρμολόγημα καὶ τὴ λεπτομερειακὴ λειτουργία τοῦ ὑψόνου μπροστὰ μας ἀκέρια τὴν πλαστικὴ μορφή μετὰ μιὰ βαρεῖα καὶ πρωτόγονη τετραγωνικότητα* μερικὰ μάλιστα σώματα δρθώνονται τολμηρότατα μετὰ ὅλη τὴ μᾶζα τοῦ μεστοῦ κυλινδρικοῦ ὄγκου πού παρουσιάζουν τὰ νῶτα τους καθὼς εἶναι περιτυλιγμένα μέσα στὰ ἀπλόχωρα μακριὰ φορέματα μετὰ τὶς ἀνάγρες χαρακτηριστικῆς διπλῆς. Ἔτσι γεμίζουν τὴν εἰκόνα μετὰ τὸ ἀδρὸ τους σχῆμα τὸ χερσοπιαστὸ πού πατάει ἀκλόνητο τὴ γῆ. Γύρω του ὁ ἀέρας κυκλοφορεῖ μετὰ κάποια ἄνεση σχετικὴ καὶ μονάχα ὅπου πολλὰ πρόσωπα μαζί στριμώνονται τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ διακρίνονται ἀκόμα καθαρὰ καὶ ἀβίαστα ἀπὸ τὴν πηχτὴ μᾶζα τοῦ χώρου. Ἀλλὰ μετὰ πῶς φροντίδα χτίζει τὰ ἀρχιτεκτονικὰ βᾶθη πού μπροστὰ τους προβάλλονται οἱ διάφορες σκηνῆς! Ἀρμονικὰ, συμμετρικὰ, μακριὰ ἀκόμη ἀπὸ τὴν πραγματικὴν χρησιμεύουν μονάχα σὰ σκηνικὰ παραλήγματα, ὄχι ἀλη-

(Εικ. 3)

ΤΖΙΟΤΟ: Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΙΩΑΚΕΙΜ ΜΕ ΤΟΥΣ ΠΟΙΜΕΝΕΣ (Arena - Πάδουα)

θινά κατασκευάσματα. Ὑποδηλώνουν μονάχα μ' ἓνα κομμάτι ὅλο τὸ οἰκοδόμημα, μ' ἓνα δωμάτιο ὁλόκληρο τὸ σπίτι, μὲ μιὰ στοὰ ἀκέραιον τὸ ναό. Ἔτσι καὶ τὸ τοπεῖο: σχηματικοὶ βράχοι ἴσια κομμένοι ἐπάνω καὶ σκόρπια δένδρα ἀποτελοῦν τὴν εἰκόνα, δὲν ὀρίζουν ἓνα τοπεῖο, δίνουν μιὰ ἰδέα, κατατοπίζουν γενικώτατα τὴ σκηνή, μὰ κατορθώνουν κάποτε νὰ παραστήσουν μὲ τόση δύναμη τὴ μοναξιά, τὴν ἔρημιά, τὴν ψυχικότητα τῆς φύσης ποὺ θαυμάζει κανεὶς τὴν ὑποβλητικὴ αὐτὴ τέχνη, ὅπως στὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀγγέλου στὸν Ἰωακείμ (Εἰκ. 2). Μὰ γενικὰ στὴν ἀπόδοση τοῦ γύρω κόσμου δὲν κοιτάει τὴ σωστὴ λεπτομερειακὴ ἀναπαράσταση οὔτε τὸ ἀτομικὸ ξεχώρισμα τῶν πραγμάτων, περιορίζεται μοναχὰ στὶς γενικὲς ἐννοίες ποὺ εἶναι τὰ σύμβολά τους. Μὲ τί τέχνη ὅμως ἐκμεταλλεύεται τὰ ἀπλὰ αὐτὰ πράγματα στὴ γενικὴ σύνθεση, ὅπως θὰ ἰδοῦμε!

Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ χρῶμα ποὺ μεταχειρίζεται ὁ Τζιόττο στὴ μεγάλη αὐτὴ σειρὰ κ' ἐδῶ εἶναι χτυπητὴ ἡ ἀντίθεση μὲ τὴ βυζαντινὴ σχολή. Ἐνας ἀνοιχτὸς τόνος φαιδρύνει ὅλους τοὺς χρωματισμούς καὶ χύνει ἓνα φῶς γλυκὸ καὶ ἀνοιχτόκαρδο καὶ στὶς πρὸ τραγικῆς σκηνῆς. Δὲν παίζει βέβαια ἀκόμα τὸ χρῶμα κανένα ρόλο ψυχολογικὸ, ἀλλὰ ἡ τάση νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴ συνθηματικὴ σκοῦρα παλέττα εἶναι πρὸ ἀποφασιστικὴ καὶ καθαρή.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο καὶ μ' αὐτὰ τὰ πρῶτα στοιχεῖα ὀργάνωσε τὴν παράσταση σὲ συγκινητικὸ δράμα. Σὲ κάθε θέμα περιώρισε τὰ πρόσωπα στὸν ἐλάχιστον δυνατὸ ἀριθμὸ, μὰ δυνάμωσε σ' αὐτὰ τὴν ἔκφραση καὶ τὴ ζωὴ στὸ ὕψιστο σημεῖο. Ἡ στάση τους ἐγίνε ἐλεύθερη καὶ πλούσια καὶ στὸν τόπο τῆς βιασμένης κατὰ τρία τέταρτα στροφῆς, τώρα ἡ κίνηση πάει σὲ κάθε διεύθυνση, ἀλλὰ ἡ πρὸ συννηθισμένη θέση εἶναι πρὸς τὰ πλάγια, τὸ προσφίλ' μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Τζιόττο ἔδωκε πρὸς μεγάλη ἐνότητα καὶ συγκέντρωση στὰ δρώοντα συμπλέγματα ποὺ ἔτσι εἶναι ἀπασχολημένα μεταξύ τους καὶ δὲ χάνεται ἡ προσοχὴ τους σκόρπια ἔξω ἀπὸ τὴν εἰκόνα.

Ἐλάχιστες βασικὲς κινήσεις ἐκφράζουν τὴν ἐσωτερικὴ ψυχικὴ διάθεση τῶν προσώπων ποὺ εἶναι ἀπλοὶ ἀνθρώπιοι τύποι γενικοὶ καὶ ὄχι ἀτομικοὶ. Πολὺ μικρὲς παραλλαγὲς ξεχωρίζουν τὰ κεφάλια κ' ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἡλικία αὐτὰ ἐπροσωποῦν μονάχα γενικὲς ἰδέες καὶ αἰσθήματα ποὺ φανερόνται

μὲ τὸ σκύψιμο ἢ σήκωμα τοῦ κεφαλοῦ καὶ μὲ τὴ χειρονομία. Ἀλλὰ ἡ μεγαλύτερη δύναμη πέφτει στὸ μάτι ὅπου συγκεντρώνεται πολλὲς φορὲς ὅλη ἡ ἔνταση καὶ ὅλη ἡ ψυχὴ, ὅπως στὸ φιλί τοῦ Ἰούδα. Κατὰ τὰ ἄλλα δὲ γυρεύουν τὰ πρόσωπα χαριτωμένες στάσεις καὶ δὲν κυνηγοῦν ὠραῖες γραμμές, ἀλλὰ μὲ τὰ πρὸ ἀπλὰ μέσα μιλοῦν τὴ μοναδικὴ γλῶσσα τῆς ἀλήθειας ποὺ ὁ καθένας τὴν καταλαβαίνει. Ἔτσι ἡ τέχνη τοῦ Τζιόττο παίρνει ἓνα ἐντελὸς λαϊκὸ χαρακτήρα, ποὺ ἀγγίζει τὴν πραγματικὴ τέχνη, γιατί ἡ ἐξωτερικὴ μορφή τῶν προσώπων εἶναι ἡ καθαρώτερη ἔκφραση τῆς ἐσωτερικῆς τους ζωῆς.

Ἐπειτα σὲ κάθε ἐπεισόδιο ξαίρει νὰ βροσκή τὸ κυριώτερο δραματικὸ σημεῖο καὶ σ' αὐτὸ συγκεντρώνει ὅλη τὴν ἔνταση ποὺ καθρεφτίζεται καὶ ἀντηχεῖ σ' ὅλα τὰ πρόσωπα ἀνάλογα μὲ τὴν ψυχοσύνθεση τοῦ καθενός. Μὰ πόσο βαθειὰ ἔσκυψε στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ φανέρωσε τὰ κινήματα καὶ τοὺς πόθους της! Ὅταν ὁ ἱερέας τοῦ ναοῦ δὲ δέχτηκε τὴν προσφορὰ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δίκαιου Ἰωακείμ καὶ τὸν ἔδωξε, γιατί ὁ θεὸς δὲν εὐλόγησε τὸ γάμο του καὶ δὲν τοῦ ἔδωκε παιδί, ὁ Ἰωακείμ βαθειὰ λυπημένος ἀπὸ τὴν προσβολή, μὰ πρὸς πολλὴ συλλογισμένος καὶ μελαγχολικὸς ἀπὸ τὴν κατάρα αὐτὴ τοῦ θεοῦ δὲν πάει σπίτι ἀπὸ τὴ ντροπὴ του, τραβᾷ ἔξω στὸ βουνὸ καὶ φτάνει στὰ πρόβατά του.

(Εἰκ. 3) Μὲ κατεβασμένο τὸ κεφάλι πατάει βαριά καὶ ἀγάλια μπροστὰ στοὺς βράχους μὲ τὰ σκόρπια ἐδῶ κ' ἐκεῖ δένδρα. Τὸ σκυλί, ποὺ γνωρίζει τὸν ἀφεντικό του, πηδάει χαρούμενο πάνω του, μὰ ἐκεῖνος προχωρεῖ χωρὶς νὰ προσέξῃ. Ἀπ' ἀντίκρου τὸν περιμένουν οἱ πιστικοὶ μπρὸς ἀπὸ τὰ πρόβατα ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴν καλύβα, χωρὶς νὰ καταλάβουν κ' αὐτοὶ τί συμβαίνει κ' ὁ ἓνας κοιτάει μὲ λοξὴ χαρακτηριστικὴ ματιὰ τὸν ἄλλο, ἀνήσυχος γιὰ τὸν ἀναπάντεχο ἔρχομό τοῦ ἀφεντικοῦ καὶ γιὰ τὴ βαθειὰ θλίψη του. Εἶναι πάντα ἀλησμόνητη ἡ ἐντύπωση ἀπὸ τὴ σιωπηλὴ καὶ συνταραχτικὴ αὐτὴ σκηνή. Ἀλλὰ καὶ πόσο συγκινητικὸς εἶναι ὁ ἐγκάρδιος ἀσπασμὸς τοῦ Ἰωακείμ καὶ τῆς Ἄννας κοντὰ στὴ χρυσὴ πύλη ὅπου συναντήθηκαν γεμάτοι ἡρεμὴ χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση οἱ δυὸ σύζυγοι καὶ ῥίχτηκαν ὁ ἓνας στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἄλλου νοῦ ὕστερα ἀπὸ τὴν εὐτυχιμένη ἐκπλήρωση τοῦ πόθου τους! Μὲ διάφορα συναισθήματα παρακολουθοῦν τὴ σκηνὴ κ' οἱ γυναῖκες: ἡ μιὰ τραβᾷ μπρὸς στὸ πρόσωπο τὸ φόρεμά της μὲ λεπτὴ διάκριση σὰ νὰ μὴ θέ-

(Εἰκ. 4)

ΤΖΙΟΤΤΟ: Ο ΕΝΤΑΦΙΑΣΜΟΣ
(Arena - Πάδουα)

λη νὰ ταράξῃ τὴν ἱερὴ διαχυτικὴ στιγμή, ἄλλῃ ἀναγαλλιάζει χαρούμενη κ' ἄλλῃ μὲ κίττιο εἰρωνικὸ μεϊδιάμα ῥίχνει τὴ ματιὰ της στὸ ἔρωτευμένο ζευγάρι. (Εἰκ. 1).

Πόσο βαθειὰ πηγαίνει ἡ ματιὰ τοῦ Χριστοῦ ποὺ προσηλώνεται στὸν Ἰούδα ἐκεῖ ποὺ πάει νὰ τὸν προδόσῃ μὲ τὸ φιλί! Ἐδῶ ὁ Τζιόττο θέλησε νὰ στερεοτυπῆ τὴ μοχθηρὴ ψυχὴ τοῦ προδότη στὴν ἀπαίσια μορφή τοῦ Ἰούδα ἀντίκρου στὴ φωτεινὴ καὶ ὠραία τοῦ Ἰησοῦ τὴ γεμάτη ἀξιοπρέπεια, μὰ καὶ ἀσιστηρότητα.

Ἀλλὰ ὕψωσε τὸ δραματικὸ πάθος στὸ πρὸ ψηλὸ σημεῖο μὲ τὸν ἐνταφιασμὸ τοῦ Χριστοῦ ἀνεβαίνοντας σιγά-σιγά ὅλα τὰ σκαλιὰ τοῦ πόνου. Σιωπηλοὶ καὶ γαλήνιοι ὑποφέρουν καρτερικὰ τὸ ἀναπόφευκτο οἱ δυὸ μαθητὰ ποὺ στέκουν δεξιά, μὲ ἔμπλεκα μαλλιά ἢ Μαγδαληνὴ κλαίει ἀπελπιστικὰ καὶ συγκρατητὰ βασιτώντας τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ, ἢ Παναγία μὲ βαθειὰ συντριβὴ ῥίχνεται καὶ ἀγκαλιάζει τὸ παιδί της καὶ μὲ χειρονομίες ξαφνικῆς θλίψης δέρονται σπαραχτικὰ οἱ ἄλλες γυναῖκες, ἐνῶ ψηλά στὸν οὐρανὸ ἀντηχεῖ ὁ κοπετὸς καὶ τὸ ἀτέλειωτο

κλάμα τῶν ἀγγέλων. Γυμνὸ καὶ ξερὸ ἐνώνει καὶ τὸ δέντρο τὸν βουβὸ του θρῆνο στὸ θεῖο δράμα. (Εἰκ. 4).

Μὲ θαυμαστὴ παρατήρηση ξεδιπλώνει τὶς βαθύτερες ψυχολογικὲς πτυχὲς καὶ σημειώνει τὰ πρὸ ἀπλὰ καὶ χαριτωμένα γεγονότα τῆς ζωῆς. Ἐκεῖ ποὺ ὁ ἱερέας κρατεῖ τὸ νήπιο Χριστὸ στὰ χέρια του μέσα στὸ ναό, τὸ παιδί κοιτάει πῶς νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ γέρνει μὲ ὅλη τὴ δύναμη πρὸς τὴ μητέρα του ποὺ στέκει ἀντίκρου. Καὶ πόσο χαριτωμένα βοηθᾷ ἡ Ἄννα τὴ μικροῦλα Μαρία ν' ἀνεβῆ τὶς σκάλες τοῦ ναοῦ κρατώντας τὴν ἀλαφρὰ ἀπὸ πίσω! Καὶ στὸν ἄρραβῶνα τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Ἰωσήφ ποὺ κρατεῖ τὸ ἀνθισμένο ῥαβδί μὲ τὸ περιστέρι ἐπάνω, ἓνας ἀπὸ τοὺς μνηστῆρες σπᾷει στὴν ἀπελπισία του τὸ δικό του τὸ ραβδί πάνω στὸ γόνατο, μικρὸ χαρακτηριστικὸ μοτίβο ποὺ θὰ τὸ ξαναπαῖ κ' ὁ Περουτζίνο κ' ὁ Ραφαήλ. Καὶ ποιὸς δὲ θὰ προσέξῃ τὴ χοντροὴ καὶ παχεῖα μορφή τοῦ ἀρχιεραστοῦ στὸ Γάμο τοῦ Κανᾶ, τέλεια γελοιογραφία, ὅπως καὶ τὴ νόστιμη παρατήρηση τοῦ σκυλιοῦ ποὺ τρέχει μὲ χαρὲς πάνω στὸν ἀφέντη του,

ὅπως εἶδαμε στὸν Ἰωακείμ. Ὁ Τζιόττο κατέβηκε ἀπὸ τὴν ψηλὴν καὶ ἀφηρημένην γενικότητα πού ἦταν συνηθισμένη ἢ τέχνη, ἔσκυψε μὲ ἀγάπη στὴν πραγματικὴ καθημερινὴ ζωὴ καὶ ἀπὸ κεῖ μὲ γούστο ἄρπαξε τὰ μικρὰ αὐτὰ ρεαλιστικὰ θέματα καὶ πλούτισε τὸ ἔργο του.

Μὰ πάνω ἀπ' ὅ, α σοφὴ καὶ μετρημένη εἶναι ἡ σύνθεσή του. Πρῶτα πρῶτα φροντίζει νὰ ἁρμονίσει (ὄχι στὶς ἀναλογίες βέβαια) τὰ πρόσωπα μὲ τὸ ἀρχιτεκτονικὸ βᾶθος ἢ μὲ τὶς γραμμὲς τοῦ τοπίου. Τὶς πολλὰς κάθετες γραμμὲς τῆς σκηνῆς τοῦ Ἰωακείμ μὲ τοὺς βοσκούς ἀντισκόβει καὶ πρᾶναι ἡ μεγάλη ὀριζόντια ἐπιφάνεια τῶν βράχων, μὰ πλουσιώτερη εἶναι ἡ ἀντιθετικὴ ἰσορροπία τῶν γραμμῶν στὴ Συνάντηση τῆς Χρυσῆς Πύλης. Μὲ ἐξαιρετικὸ διακοσμητικὸ πνεῦμα ξαίρει νὰ γεμίσει τὴν ἐπιφάνεια τοποθετώντας ἁρμονικὰ τὰ μέλη τῆς σύνθεσης καὶ κρατώντας μιὰ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξη σφιχτὴ καὶ ταιριασμένη. Ἀλλὰ ἡ ἀνταπόκριση αὐτῆ τῶν γραμμῶν καὶ τῶν σωμάτων δὲν εἶναι μονάχα ἔξωτερικὰ συμμετρικὴ καὶ σύμφωνα μὲ ὠρισμένα σχήματα καὶ διαγράμματα: ἔσωτερικοί, ὀργανικοί λόγοι ἀπὸ ψυχολογικὴ ἀναγκαιότητα ὀρίζουν καὶ συγκροτοῦν τὰ πρόσωπα μέσα στὸ περιβάλλον· αὐτὴ κανονίζει τὴ διάταξη τῶν μορφῶν, συγκεντρώνει τὰ διάφορα μέλη καὶ διευθύνει τὰ ἄορατα νήματα πού δένουν τὴν παράσταση σὲ ἐνιαῖο σύνολο. Μὲ τὴ δυνατὴ ἔκφραση τῶν ἔσωτερικῶν ἐλατηρίων κάθε πράξης συναρμολογοῦνται καὶ ἰσορροποῦνται οἱ ομάδες, ἐμψυχώνεται ἡ ἔσωτερικὴ συμμετρία καὶ αὐτόματα δημιουργοῦνται τὰ καθαρὰ ἰσοζυγιασμένα σχήματα. Ἔτσι τὸ κέντρο τῆς σύνθεσης μετατοπίζεται ἀνάλογα μὲ τὴν ἔσωτερικὴ ἀνάγκη ἄλλῃ φορὰ δεξιὰ, ὅπως στὴν Ἀνάσταση τοῦ Λαζάρου, στὴν Προσκύνηση τῶν μάγων, στὴν Παράδοση τῶν ραβδίων καὶ στὴν ἀναμονὴ νὰ βλαστήσουν, ἄλλῃ φορὰ στὴ μέση, πού εἶναι τὸ κανονικότερο καὶ ἄλλῃ φορὰ ἀριστερά, ὅπως στὴ Συνάντηση στὴ Χρυσὴ Πύλη καὶ μάλιστα στὸν Ἐνταφιασμό: ἐδῶ τὸ δραματικὸ στοιχεῖο δυναμώνει μὲ τὴν ἐξαιρετικὰ πετυχημένη συγκέντρωση πού βρῆκε ὁ καλλιτέχνης κατευθύνοντας τὰ βλέμματα δλωνῶν γύρω—πηγὲς πόνου—στὴν ἴδια κοινὴ κοίτη, στὸ νεκρὸν Ἰησοῦ, ὅπου γλιστρώντας κατεβαίνει καὶ ἡ ἀπὸ τὰ δεξιὰ ἐρχόμενη κορυφογραμμὴ τοῦ λόφου.

Δὲ θὰ κοιτάξουμε τὶς ἄλλες τοιχογραφίες τοῦ Τζιόττο στὴν ἐκκλησία αὐτῆ τῆς Πά-

δουας, ὅπως τὶς ἐφτά Ἀρετὲς καὶ Κακίες πού ζωγράφησε μὲ γοῦστο χροῶμα σὲ σταχτὴ βᾶθος κάτω ἀπὸ τὸ θεῖο δράμα καὶ ἀντικρουστὰ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη καὶ ἔδωκε σάρκα καὶ ψυχὴ στὶς ἀφηρημένες αὐτὲς ἔννοιες ζωντανεύοντας μὲ χαρακτηριστικὰ πράξεις τὴν καθεμιὰ. Σ' ἓνα ἄλλο ἔργο, τὸ καλύτερό του, πρέπει ν' ἀφιερῶσουμε τὶς τελευταῖες γραμμὲς.

* *

Εἶναι φυσικὸ πολὺ νὰ ἐργάστηκε στὴ Φλωρεντία ὁ Τζιόττο καὶ ξέροουμε πὼς ζωγράφησε τέσσαρα παρακλήσια στὴν ἐκκλησία Santa Croce, μὰ τίποτε δὲν ἦταν γνωστὸ ἀπὸ τὶς τοιχογραφίες αὐτὲς ἕως τὸ 1880 πού ἡ τύχη μᾶς ἔδωκε κάτω ἀπὸ τὸ σουβᾶ τὶς ζωγραφιὲς στὰ δυὸ ἀπὸ τὰ τέσσερα παρακλήσια τῆς οἰκογένειας Μπάρδη καὶ τῆς οἰκογένειας Περούτσι κοντὰ στὴν ἀψίδα. Ἄν καὶ διωρθωμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰ ἔργα αὐτὰ μᾶς δείχνουν πάντα πόσο ψηλὰ ἀνέβηκε ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία τοῦ Τζιόττο πού στάθηκε παράδειγμα καὶ σχολεῖο σ' ὅλους τοὺς μεγάλους καλλιτέχνες τῆς Ἀναγέννησης ἀπὸ τὸ Μαζάτιο ὡς στὸ Ραφαήλ. Αὐτοὶ ἑκατὸ χρόνια πάνω-κάτω ὁ ἓνας μπρός ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ ἄλλα ἑκατὸ ὕστερα ἀπὸ τὸ Τζιόττο ξαναπῆραν μὲ τὴ σειρά τους τοὺς ἴδιους ρυθμούς πού βρῆκε ἐκεῖνος καὶ ξανάχυσαν στὶς ἴδιες αἰώνιες βασικὲς ἀρχὲς τὰ μεγαλόπρεπα συνθετικὰ τους ἀριστουργήματα.

Στὸ πρῶτο παρακλήσι ἔχομε τὴ ζωὴ τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου. Ὁ φτωχοῦλης ἅγιος (il poverello) ἦταν ἀκόμη ζωντανὸς στὴ μνήμη τῶν κατοίκων τῆς Ἰταλίας: καλλιτέχνης καὶ ἱστορικοὶ εἶχαν πλέξει γύρω του ἀκέρια μυθολογία καὶ ὁ λαὸς μὲ τ' ἀνέκδοτα καὶ τὶς ἱστορίες του τὸν εἶχε ὑψώσει σὲ ἐθνικὸ θρησκευτικὸν ἥρωα πού ἀντιπροσώπευε ὅλη τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ μεσαίωνα. Σὲ ἐφτά χαρακτηριστικὰ ἐπεισόδια συνόψισε ὁ Τζιόττο τὴν πλούσια σὲ θέματα ζωὴ τοῦ ἁγίου. Ἀλλὰ πόσο ἔχει προοδεύει ἐδῶ στὴν κυριαρχία τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ πόσο πνευματικώτερη ἔγινε ἡ σύλληψη καὶ ἀπόδοση τῆς καθεμιᾶς σύνθεσης. Οἱ μορφὲς πῆραν σημαντικώτερη ὑπόσταση, τὰ φορέματα εἶναι φυσικώτερα καὶ οἱ πτυχές τους ζωηρότερες καὶ μαλακώτερες. Κι' ἂν ἡ συμμετρικὴ διάταξη φαίνεται αὐστηρότερη καὶ πῖο κανονικὴ, τὰ ἀντίστοιχα μέρη εἶναι πλουσιώτερα καὶ ποικιλώτερα καὶ στὴν κίνηση καὶ στὴν ἔκφραση. Τὸ ἀρχιτεκτονικὸ βᾶθος συντονίζεται κάπως καλύτερα μὲ τὰ πρόσωπα, πού συνοδεύει καὶ

ὑποστηρίζει τὴν κίνησή τους. Πόσο ἁρμονικὴ καὶ ρυθμικὴ εἶναι ἡ διάταξη στὸ θάνατο τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου (βλ. εἰκ. 6 σελ. 593). Ἐδῶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ πλαισιώνει θαυμάσια καὶ σφίγγει τὴ σκηνή, ὑπογραμμίζει ἀλαφρὰ τὴ στάση καὶ παρακολουθεῖ τὴν κίνηση τῶν μορφῶν, ἐνῶ ρυθμικὰ ξεδιπλώνεται ἀνεβοκατεβαίνοντας ἡ νοητὴ γραμμὴ πού συνδέει τὰ κεφάλια γύρω σὲ νεκρὸ, ὅπως δυναμώνει ἢ χαλαρώνεται ἡ ψυχικὴ ἔκφραση τῆς θλίψης καὶ τοῦ πόνου στὸν καθένα πού κλαίει τὸ χαμὸ τοῦ ἁγίου. Ἔτσι ἡ ὅλη σύνθεση παίρνει ἓναν πανηγυρικὸ μεγαλόπρεπον ἀέρα πού ὑψώνεται σὲ μνημειακὸ χαρακτήρα.

Στὴν τελειότερὴ τῆς μορφῆς βλέπουμε τὴ δημιουργία αὐτῆ στὶς τοιχογραφίες τοῦ ἄλλου παρακλήσιου, ὅπου τρία ἐπεισόδια εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστῆ καὶ τρία ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστῆ. Τέλεια ὑπολογισμένα καὶ ἰσοζυγιασμένα συμπλέγματα κινούνται ἐλεύθερα σύμφωνα μὲ τὴν ψυχικὴ τους διάθεση πού φανερόνεται ὅσο μορεῖ πῖο ἀβίαστα καὶ ἁπλά.

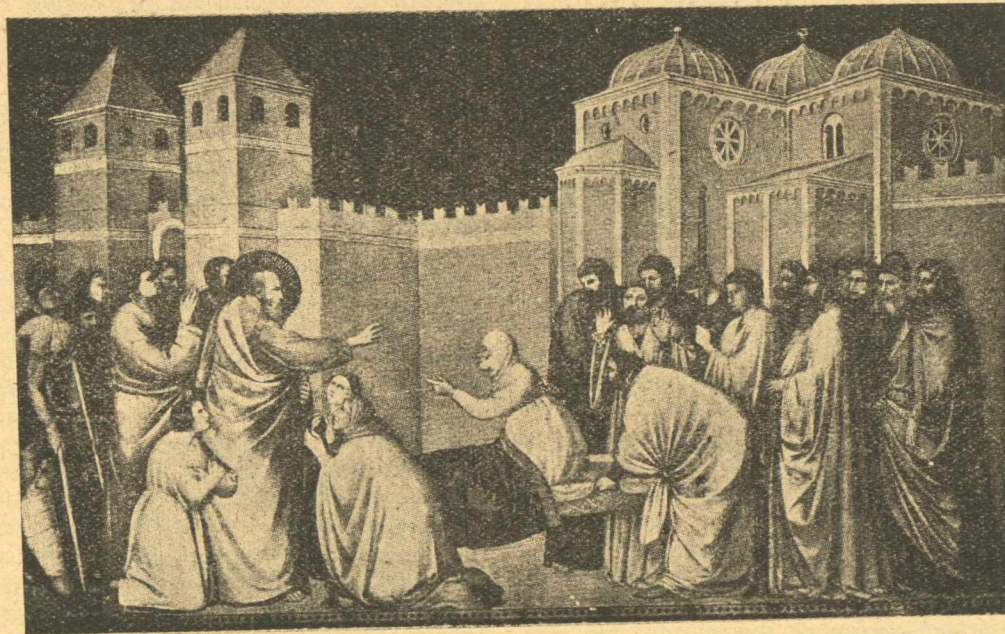
Τὶ συγκέντρωση καὶ δύναμη τὴν Ἀνάστασή τῆς Δρουσιάνας! (Εἰκ. 5) Ὅλοι μ' ἔντονη προσοχὴ παρακολουθοῦν καὶ μετέχουν στὸ θαῦμα γεμάτοι κατάπληξη καὶ ἀπορία, μερι-

κοὶ ἀμφιβάλλουν, ἄλλοι πού πίστεψαν πᾶνονάτισαν κίολας, ἐνῶ ἡ Δρουσιάνα ἀλαφροσηκῶνεται ἀπὸ τὸ φορεῖο τῆς κάτω ἀπὸ τὸ ἐπιταχτικὸ θαυματουργὸ χεῖρ τοῦ ἁγίου καὶ ἀπὸ πίσω ἔρχεται ἄλλος μὲ τὰ δεκανίκια καὶ φασκιωμένο τὸ πόδι γιὰ νὰ γιαιρευτῆ.

Καὶ ζωηρότερη, πνευματικώτερη εἶναι ἡ Ἀνάληψη τοῦ Εὐαγγελιστῆ πού μὲ ἀνάλαφρη φόρα ἀνεβαίνει, πετάει ἐπάνω στὸν πατέρα πού τὸν δέχεται ψηλά στὸν οὐρανὸ τυλιγμένο σὲ χρυσὴ δέσμη ἀχτίδων. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στέκουν θαμπωμένοι ἀπὸ τὸ ὑπερούσιο ὄραμα οἱ θεατὲς ἢ ψάχνουν μὲ τὴ ματιὰ σκυμένη μέσα στὸ μνήμα ἀκόμα σὰ νὰ μὴ πιστεύουν τὰ μάτια τους, ἐνῶ ἓνας ἔχει κλισθῆ χάμου ἀπὸ τὸν τρόμο του. Οἱ κάθετες καὶ ὀριζόντιες ἀρχιτεκτονικὲς γραμμὲς ἁρμονίζουν ἥρεμα καὶ συγκροτοῦν στερεὰ τὴ σύνθεση πού δένεται καὶ συμπληρώνεται μὲ τὴ μεγαλόπρεπη διαγώνια τοῦ ἁγίου. (βλ. τὴν Εἰκ. 7 παρακάτω).

Μὲ τὰ ἔργα του αὐτὰ ὁ Τζιόττο ὠριμασμένος πᾶ καὶ τελειοποιημένος ἔφτασε τὴν ἀνώτερη καλλιτεχνικὴ πρᾶξή πού συνταιριάζει σὲ σφιχτὰ δεμένους ρυθμούς, τὶς ποῖδ ἅπλως μορφὲς μὲ τὸ πῖο πλούσιο καὶ βαθὺ νόημα καὶ πού εἶναι προνόμιο τῶν μεγάλων. Κι' ὁ Τζιόττο ἦτανε μεγάλος.

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Εἰκ. 5)

ΤΖΙΟΤΤΟ : Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΡΟΥΣΙΑΝΑΣ (Santa Croce - Φλωρεντία)

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΜΕΘΟΔΟΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΖΩΗ

48. Για το σκοπό της παιδείας το πρόγραμμα ενός σχολείου είναι βέβαια μέσο σπουδαίο, μονάχο του όμως αυτό είναι άνοητο χωρίς τη σωστή μέθοδο και τη σωστή σχολική ζωή. Κυρίως με τη μέθοδο και με τη σχολική ζωή θα μορφώσωμε το παιδί και θα μπορέσωμε να χτυπήσωμε ελλείμματα καθώς την επιπολαιότητα, την απειθαρχητή σκέψη και βούληση, την ανήθικη εύλυγισία, την έλλειψη αξιοπρέπειας, τον έγωισμό κ. ά., ελλείμματα που τα βρίσκουμε άφθονα στη νεοελληνική κοινωνία γενικά, και πιο πολύ σε ώρισμένες κοινωνίες τάξεις. Το σοβαρό όμως αντίκρουσμα της ζωής και του έργου, ή συστηματική προσπάθεια, ή πειθαρχημένη σκέψη και βούληση, ή ευσυνειδησία και ή αξιοπρέπεια, ή αλληλεγγύη κ. ά. δε διδάσκονται γίνονται δύναμη, ανάγκη, ζωή μονάχα όταν τα ζήσωμε. Και το παιδί θα τα ζήσει στη διδασκαλία, και στην εργασία του σχολείου. Μά ή αΐθουσα της διδασκαλίας δε φτάνει. Χρειάζεται γι' αυτό πολύμερη, πλούσια και έντατική σχολική ζωή.

49. Όπως είπαμε, ή παιδεία πρέπει να τα ετοιμάση τα παιδιά έτσι, που βγαίνοντας από το σχολείο να μπορούν και να θέλουν να μορφώσουν, να παιδαγωγήσουν τα ίδια τον έναν τους. Η αυτοπαιδαγωγή όμως χρειάζεται άτομική ενέργεια και πρωτοβουλία. Κέντρο και πηγή στη δράση του θα είναι το ίδιο το άτομο. Αλλά ενεργητικές ικανότητες δεν μπορούμε ν' αναπτύξωμε με στάση παθητική. Γι' αυτό ένα σχολείο όπου το κέντρο είναι ο δάσκαλος, όπου αυτός ενεργεί και το παιδί μένει παθητικό ή τ' οδηγούν αδιάκοπα σά μωρό από το χέρι, δεν μπορεί να πετύχη το σκοπό του. Θα τον πετύχη, αν κέντρο στη ζωή και στη διδασκαλία γίνει το παιδί και όχι ο δάσκαλος.

Αν αυτό ενεργή, ρωτά, δοκιμάζει και προβληματίζεται, αν ζη τη δική του παιδική ζωή. Ένα σχολείο όπου το παιδί θ' αναπτύσσεται ζώντας, δουλεύοντας, ένα σχολείο ζωής και εργασίας. Έτσι μεγαλώνει και ζη στην προσχολική του ζωή, έτσι θα μπορέση να ζήσει αΐθύπαρχο και δημιουργικά και όταν θα βγη πια από το σχολείο. Όχι λοιπόν χάσμα ή αντίφαση, αλλά συνέχεια ζωής πρέπει να είναι το σχολείο.

50. Η παιδεία όμως γυρεύει να ετοιμάση το παιδί έτσι που να προσπαθή στη ζωή του να μορφώση δικό του αΐθύπαρχο χαρακτήρα και με την προσπάθειά του να υπηρετή και να υψώνη και το σύνολο όπου ζή. Γι' αυτό χρειάζεται την κοινωνική αρετή, κι αυτή πρέπει να του γίνη ανάγκη, να τη ζήση μέσα στο σχολείο. Κι εδώ το σχολείο θα είναι συνέχεια ζωής, της ομαδικής, και όχι χάσμα και αντίφαση. Κέντρο όχι το παιδί, αλλά τα παιδιά, όχι άτομα αλλά ή ομάδα: ομαδική ζωή οργανωμένη, μια σχολική κοινότητα.

51. Την κοινωνική όμως αρετή πρέπει και μπορεί να τη ζήση το παιδί ακόμα και στην αΐθουσα της διδασκαλίας σε πολλά μαθήματα. Ένα πρόβλημα π.χ. κοινό δοκιμάζει στην ώρα της διδασκαλίας να το λύση ολόκληρη ή τάξη, και για τη λύση του συνεργάζονται όλα τα παιδιά, προσφέροντας το καθένα ό,τι μπορεί. Η διάφορα θέματα μοιράζονται σε ομάδες παιδιών και το κάθε μέλος σε μια ομάδα παίρνει ένα μέρος από την κοινή εργασία ανάλογα με τις δυνάμεις του. Εργασίες ομάδων έπειτα μπορούν να ενωθούν σε μια μεγαλύτερη ένότητα. Έτσι παρουσιάζεται έργο κοινό, που ή επιτυχία του είναι ανάλογη με την προθυμία και τη δουλειά της κάθε ομάδας, και σ' αυτή πάλη

το δικό της θέμα πετυχαίνει ανάλογα με τη συνεισφορά του κάθε παιδιού. Ο καθένας έχει ευθύνη για το σύνολο.

52. Ομαδική όμως ζωή και εργασία δε θα ειπή ισοπέδωση. Ο καθένας να δίνη για τον κοινό σκοπό και το ομαδικό έργο, ότι μπορεί σύμφωνα με την κλίση του, μα να το δίνη όσο γίνεται πιο τέλεια, ανάλογα πάντα με τις δυνάμεις του. Έτσι αναπτύσσει τη δική του ατομικότητα, μα μέσα σε μια κοινότητα, στην ευεργετική επίδραση της κοινοτικής ζωής και εργασίας. Όχι λοιπόν ισοπέδωση, παρά ποικιλία από ατομικότητες, από δυνάμεις, όλες όμως συντονισμένες σε σύνολο αρμονικό. Σ' αυτό και ο πιο ταπεινός εργάτης είναι πολύτιμος.

53. Με τη βασική αρχή ότι στη μέθοδο και στη σχολική ζωή κέντρο πρέπει να γίνη το παιδί ή τα παιδιά δε θέλω να ειπώ πως πρέπει ν' αφήσωμε κυρίαρχο το παιδικό πείσμα, την αΐθαιρεσία και την αναρχία. Είναι όρια που τα βάζουν ή ανάγκη των πραγμάτων και ο σκοπός της αγωγής. Τέτοια όρια είδαμε κιόλας στο πρόγραμμα. Σ' αυτό βάση είναι τα πραγματικά ενδιαφέροντα των παιδιών, χρειάζεται όμως και ύλη που μπορεί να μήν τα ενδιαφέρη, φτάνει μόνο να μήν είναι ανώτερη από την πνευματική τους ικανότητα. Ακόμα όρια έχουμε και στην έλευθερία να διαλέγη το παιδί το θέμα μοναχό του, γιατί ή κοινή διδασκαλία πολύ συχνά θέλει θέματα βγαλμένα βέβαια από τα καθολικά ενδιαφέροντα των παιδιών, αλλά κοινά για όλη την τάξη ή για μια ομάδα.

Το ίδιο και στη μέθοδο. Τα παιδιά να σταθούν μόνο τους εμπρός στο πρόβλημα, στο αντικειμενικό αγαθό του πολιτισμού, χωρίς να μπαίνη στη μέση αδιάκοπα ο δάσκαλος. Αυτά ν' άπορούν, να σκέπτονται, να ρωτούν, να δοκιμάζουν τη λύση, να δουλεύουν. Μα κι εδώ δεν μπορεί να σταθή αΐθαιρεσία. Χρειάζεται τεχνική της εργασίας που την επιβάλλουν ή ειδική σύσταση του υλικού που μεταχειρίζεται το παιδί για να φτιάση κάτι, ο σκοπός του έργου που φτάνει, ή πνευματική σύσταση του αγαθού που μελετά, οι γενικοί νόμοι που σκέπτεται το ανθρώπινο πνεύμα κτλ. Την τεχνική αυτή πρέπει να τη μάθουν τα παιδιά μόνο τους δοκιμάζοντας και δουλεύοντας. Αλλά στην αρχή προπάντων είναι εύκολο το μακρινό παραστράτημα και το χάσιμο, χρειάζεται συγκέντρωση, έπιμονή και οικονομία στη δύνα-

μη. Γι' αυτό ο δάσκαλος που θα έλεγξη και θα οδηγή, θα παραμερίζη πολύ σιγά και μεθοδικά όσο θα μεγαλώνη ή ικανότητα του παιδιού, και πάντα θα του παραστήη βοηθός και παρατηρητής. Τα παιδιά θα είναι έλευθερα να δοκιμάζουν μόνο τους. Μα ότι καταπιασθούν πρέπει να το βγάλουν πέρα και να το κάμουν σωστά. Γιατί γρήγορα κουράζονται και εύκολα εύχαιριοούνται και με μισά πράματα. Η έλευθερία θα βρῆ κι εδώ τα όριά της στο κατηγορικό πρέπει το δασκάλου. Χρειάζεται άγωνας με τον εαυτό μας για να συνηθίση ή σκέψη και ή βούληση στην πειθαρχία. Και χωρίς πειθαρχημένη σκέψη και βούληση δεν μπορεί να μορφώση κανείς τον εαυτό του.

Το ίδιο και στη σχολική ζωή. Κέντρο θα είναι τα παιδιά. Θα είναι έλευθερα να εκφράσουν, να οργανώσουν και να ζήσουν τη δική τους ζωή. Όχι λοιπόν σταύρωμα χεριών και ποδιών ή κάρφωμα στο θρανίο σε μαρτυρική άκνησσία ούτε διάλειμμα από σκιές που πάνε δυο δυο ή τρεις τρεις βουβά και φρόνιμα ούτε παιχνίδι βιβλιακό ή έλευθερη τόχα ζωή, πραγματικά όμως κομμένη στα καλούπια των μεγάλων. Αλλά κίνηση έλευθερη και πρωτοβουλία, με όποια μορφή πηγάζει αΐθόρμητα από τα ίδια τα παιδιά. Το σχολείο να γίνη συνέχεια ζωής. Μιας ζωής όμως ύψωμένης που ετοιμάζει για ένα σκοπό, για ένα ιδανικό. Αν ή έξωσχολική ζωή έχει όρια στην ατομική έλευθερία, το ίδιο και ή σχολική. Μόνο που τα όρια εδώ θα τα βάζη το συνειδητό αντίκρουσμα ενός σκοπού. Για να πετύχη πρέπει από τις διάφορες εκδηλώσεις της παιδικής και της ανθρώπινης γενικά ζωής να πάρωμε ό,τι αξίζει. Στηριζόμαστε βέβαια στη φύση των παιδιών, μα δεν τα παίρνωμε και για άγγέλους. Ακατασίασία, ψέμα, μίσος, κλεισιά κ. ά. είναι κι αυτά στοιχεία της παιδικής ζωής, στοιχεία όμως αντίθετα με το σκοπό της αγωγής. Σχολική ζωή δε γίνεται χωρίς απαγόρευση και όρια. Η ατομική έλευθερία θα βρῆ τα όριά της στην ομαδική ζωή, κι αυτή στο κατηγορικό πρέπει του δασκάλου. Όχι στην αΐθαιρεσία του, μα στην αδιάκοπη προσπάθεια να κρατή ζωντανό και δυναμογόνο εμπρός σε όλη την κοινότητα τον ύψηλό της σκοπό.

54. Λένε μερικοί πως πρέπει ν' αφήσωμε τα παιδιά μόνο τους να φτιάσουν από το χάος στο ρυθμό και στην οργάνωση. Γιατί έτσι μονάχα βλέποντας εμπρός τους την ανάγκη

περιορίζουν τὰ ἴδια τὸν ἑαυτό τους ἐλεύθερα. Ἀλλιῶς πιέζονται, καὶ φυσικὴ συνέπεια ἐρχεται τότε ἡ ἀντίδρασή τους. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ εἶναι βέβαια πολὺτιμη, μὰ καὶ ἐπικίνδυνη, καὶ δὲν τὴ βρῖσκομε ἔτσι ἀπόλυτη οὔτε στὴ ζωὴ. Τὸ παιδί στὴν προσχολικὴ ἐποχὴ μέσα στὸ σπῆτι του, ἀκόμα καὶ στοὺς ξεχωριστοὺς φιλικούς κύκλους, δὲν ἔχει μονάχα δικαιώματα, παρὰ καὶ καθήκοντα. Εἶναι καθήκοντα καὶ νόμοι ἢ ἀπρόσωποι πού πηγάζουν ἀπὸ ἕναν ἀνώτερο σκοπὸ ἢ πού τοὺς ὑψώνουν μόνον τους τὰ παιδιά ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς. Τὸ ἴδιο θὰ εἶναι καὶ στὸ σχολεῖο, μόνον πού ἐδῶ τὴν ἐξωσχολικὴ ἀστάθεια καὶ ἐλαστικότητα θὰ τὴν ἀναπληρώσῃ ἡ ἀλύγιστη σταθερότητα. Τὸ παιδί μόλις πρωτοπατήσῃ τὸ κατόφλι τοῦ σχολείου, πρέπει νὰ βρῆ ἔμπρός του μερικὰ μέτρα γιὰ τὴν τάξη π.χ., τὴν καθαριότητα κ.τ.τ., νὰ βρῆ μερικὲς βασικὲς ἠθικὲς ἀρχές, πού ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ τὴς νιώσῃ ὡς ἀπρόσωπο καὶ αὐτονόητο πού δὲ δέχεται συζήτηση καμιά. Εἶναι μέτρα καὶ ἀρχές ἀπαραίτητες γιὰ κάθε ὁμαδικὴ ἐργασία καὶ ζωὴ, πού πρέπει νὰ γίνον ὑπὸ τὰ παιδιά συνήθεια, πίστη. Τὴν ἀνάγκη καὶ τὴν ἀξία τους θὰ τὴν αἰσθάνωνται ὅταν τὴς παραβαίνουν. Τότε θὰ γίνετα λόγος ἀπάνω σ' αὐτὲς καὶ ὁ διαφωτισμὸς δὲ θὰ εἶναι λόγια μονάχα, παρὰ θὰ στηρίζεται σὲ γόνιμη πείρα. Φυσικὰ τὰ πρῶτα χρόνια, σ' ἕνα σχολεῖο μάλιστα, ὅσο καὶ ἂν ὁ ἔλεγχος θὰ πηγάζῃ ἀπὸ ἀγάπην καὶ ἀπὸ τὴ φωτεινὴ συνείδηση τοῦ σκοποῦ πού γυρεύομε. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ νὰ γίνῃ μιὰ παράδοση σταθερὴ καὶ ἀπρόσωπη, φυσικὴ ἀτμοσφαῖρα τοῦ σχολείου. Παράδοση ὅμως πού θὰ εἶναι μονάχα τὸ περίγραμμα ὅπου μέσα του θὰ κλείνῃ πλοῦσια καὶ ἐλεύθερη σχολικὴ ζωὴ: παιχνίδι, περίπατο, ἐκδρομὴ, καὶ τὴ σχολικὴ γιορτὴ ὡς κορύφωμα τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς. Ἐδῶ πλῆθος θὰ παρουσιάζωνται οἱ εὐκαιρίες σὲ ὁμαδικὰ ἔργα καὶ ἀποφάσεις γιὰ νὰ δοκιμάζῃ καὶ νὰ γυμνάζῃ τὸ παιδί τὴν πρωτοβουλία του, νὰ τοῦ γίνωνται συνειδητὲς καὶ νὰ καταχτᾷ ὁλοένα καὶ ἀνώτερες ἀρχές. Θὰ δημιουργῆ τὸ ἴδιο τὸ περιβάλλον καὶ ἡ ζωὴ, ὑψώνοντας τὴ σχολικὴ κοινότητα μὲ ἀνάγκη ἐσωτερικὴ πρὸς τ' ἀπάνω, πρὸς τὴν αὐτοδιοίκηση. Γιατὶ ἡ πραγματικὴ, ἡ τέλεια αὐτοδιοίκηση εἶναι τέρμα καὶ ὄχι ἀρχὴ. Καὶ πῶς πολὺ ἀκόμα τέρμα ἐξωσχολικό. Γι' αὐτὴ θὰ ἐτοιμάζῃ τὸ σχολεῖο παιδί καὶ κοινότητα πού ὁλοένα θὰ καταχοῦν μεγαλύτερη αὐθυπαρξία, ἐλευθερία. Θὰ

τὴν καταχοῦν πολεμώντας τὸ ἄτομο τὸν ἑαυτό του καὶ ἡ σχολικὴ κοινότητα τὸ ἄτομο καὶ τὸν ἑαυτό της καὶ ὄχι τὸ δάσκαλο. Καὶ θάναί ἔτσι, ἂν ὁ δάσκαλος στέκῃ ἔμπρός τους μὲ καθολικὴ ὑπεροχὴ, καὶ ἂν ὅλη τὴν ὑπαρξὴ δὲν τὴν αἰσθάνωνται μονάχα ὡς ἀλύγιστο χρέος, μὰ καὶ ὡς πλατιά, διάχυτη ἀγάπη. Στὴν ἀρχὴ θὰ εἶναι φίλος, ρυθμιστὴς, ἐλεγκτὴς καὶ ὁδηγός, μὰ σιγὰ σιγὰ θὰ παραμερίζῃ, καὶ στὴ θέση του θὰ προβάλῃ συνειδητὰ ἡ ὁμαδικὴ βούληση, καὶ αὐτὴ θὰ ἐλέγγῃ καὶ θὰ ρυθμίξῃ ξεχωρίζοντας ὅλο καὶ καθαρῶτερα τὸ σκοπὸ πού γυρεύει ἡ σχολικὴ κοινότητα. Στὸ βάθος ὅμως θὰ μένῃ πάντα ἡ προσωπικότητα τοῦ δασκάλου. Γιατὶ ὁ ἀγωνας μὲ τὸν ἑαυτό μας δὲν τελειώνει οὔτε μὲ τὸ σχολεῖο, καὶ μ' αὐτὸ βέβαια θέλω νὰ εἰπῶ ἕνα σχολεῖο ἀνώτερο καὶ ὄχι τὸ δημοτικόν.

55.* Ἡ ἀρχὴ πού εἶδαμε παραπάνω γιὰ τὴ συγκέντρωση (π. ἀρ. 30 καὶ 45) δὲν ἔχει σημασία μονάχα γιὰ τὴν ὁργάνωση τοῦ προγράμματος, παρὰ εἶναι καὶ βασικὴ ἀρχὴ τῆς διδακτικῆς μὲ ξεχωριστὴ σημασία γιὰ τὸ Νεοέλληνα καὶ κάποια ἐλαττώματά του. Στηρίζεται στὴν ἴδια, τὴν ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸν βοηθαίει στὴν πραγματικὴ του μόρφωση καὶ αὐθυπαρξία. Εἶναι καὶ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπαραίτητος ὁρος γιὰ τὴ μόρφωσή του νὰ συγκεντρώνῃ καὶ νὰ σχετίζῃ μεταξὺ τους τὴς γνώσεις ἔτσι, πού νὰ σχηματίζον ὁμάδες ἀπὸ παραστάσεις καὶ ἐνότητες ὁμαδῶν, μεγάλα σύνολα. «Ἐτσι μπαίνουν σὲ τάξη οἱ μερικὲς γνώσεις καὶ δένονται σὲ μιὰ ἀλυσίδα ἀπὸ αἰτία καὶ αἰτιατὰ, φωτίζονται πῶς καθαρά καὶ οἱ πῶς πολὺτιμες κρατιοῦνται καλύτερα. Ἐτσι δὲν εἶναι χάος καὶ βάρος, ἀλλὰ τάξη καὶ δύναμη, πού ἀφήνει τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα νὰ κινεῖται ἐλεύθερα καὶ δημιουργικὰ, ν' ἀερομοιώνῃ δημιουργικὰ τὸ κάθε νέο πού τοῦ δίνει ἡ διδασκαλία ἢ ἡ ζωὴ, νὰ τὸ δέχεται ἢ νὰ τὸ ἀπορρίπτῃ, ν' ἀντικρούξῃ συνολικὰ τὰ σύνθετα φαινόμενα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου, καὶ νὰ προχωρῇ τέλος σὲ σύνθεση ὁλοένα ἀνώτερη, ἀνάλογα μὲ τὴς δυνάμεις του».

Γι' αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο καὶ στὸ κάθε μάθημα ἢ διδασκαλία ἀπὸ μικρότερες συγκεντρώσεις νὰ πηγαινῇ ὁλοένα σὲ μεγαλύτερες, κρατώντας τὰ κυριώτερα στοιχεία ἀπὸ τὸ ὑλικόν, ἔτσι πού στὸ χρόνο μέσα νὰ ἔχωμε συγκεντρωμένη ὅλη τὴν ὕλη, καὶ ἀκόμα πῶς πολὺ, ὅταν θὰ τελειώσῃ πῶς ἡ σχολικὴ

(*) Gaudig.

περίοδος, νὰ συγκεντρώνεται ὁλόκληρο τὸ μάθημα σὲ λίγες οὐσιαστικὲς γραμμὲς, καὶ ἂν μπορῇ σ' ἕνα φωτεινὸν διάγραμμα.

Ἀκόμα εἶνε ἀνάγκη νὰ συσχετίζεται στὴ διδασκαλία τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο συγγενικὸ μάθημα, τὰ πορίσματα καὶ οἱ ἀπόψεις τοῦ ἑνὸς μὲ τοῦ ἄλλου, καὶ νὰ φωτίζεται ἔτσι ἀπὸ διάφορες μεριές τὸ ἴδιο ἀντικείμενο ἢ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ ἀντικείμενα ἢ μεγάλες ἐνότητες. Ἐτσι μὲ τὴ συγκέντρωση καὶ τὸ συσχετισμὸ φωτίζεται πολὺμερα καὶ βαθύτερα ἡ ζωὴ καὶ τὰ προβλήματα της καὶ ἀνοίγεται ὁ δρόμος γιὰ μιὰ θεωρία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου.

IV Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ

58. Πρόγραμμα ὅμως μέθοδος καὶ σχολικὴ ζωὴ, τὸ σχολεῖο γενικὰ καὶ τὸ σύστημά του στέκεται ἢ πέφτει μὲ τὸ δάσκαλο. Κι

αὐτό, ὅσο καὶ ἂν ὁ δάσκαλος θὰ κοιτάξῃ νὰ παραμερίζῃ ὁλοένα καὶ περισσότερο. Γιατὶ στὸ βάθος θὰ μένῃ πάντα ἡ δική του προσωπικότητα, ἀσύνητα θὰ χύνεται καὶ θ' ἀχτινοβολῇ παντοῦ.

Γιὰ τὴν ἀγωγή χρειάζεται ἀπόσταση. Ὅχι ἡ ἀπόσταση πού φέρνει ὁ τρόμος ἢ ἡ ἀδιαφορία, παρὰ ἡ ἀπόσταση πού γεννιέται στὸ παιδί καὶ σὲ κάθε ἀνθρώπο ὅταν νιώθῃ ἀπέναντί του μιὰ καθολικὴ ὑπεροχὴ.

Τὸ εἶναι τοῦ νὰ ἔχῃ τὴν ἀλύγιστὰ τοῦ χρέους, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλαφρότητα τῆς παιδιαγωγικῆς ζωῆς. Ἀπάνω ὅμως ἀπ' ὅλα τὸ βύθισμα στοὺς ἄλλους, ἡ ἐκμηδένιση, ἡ διάχυση τοῦ ἑαυτοῦ του, μιὰ πλατιά διάχυτη ἀγάπη. Ὅχι κάτι πού πιέζει, πού πνίγει τὴν ἀτομικότητα καὶ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, παρὰ κάτι πού ὑψώνει. Στὸ δάσκαλο νὰ ζήσουν τὰ παιδιά τὴν ἀξία μιᾶς προσωπικότητας.

A. Π. ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ

(Εἰκ. 6.)

ΤΖΙΟΤΟ : Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ (Santa Croce - Φλωρεντία.)

Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΑΤΑ ΠΟΥ ΠΑΝΕ ΟΙ ΛΟΓΓΙΕΣ ΠΑΝΕ ΚΑΙ ΤΑ ΣΟΔΕΜΑΤΑ

ΑΠ' ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ *

Ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ παππούλη μου ἀκούω σ' ὅλα τὰ ὄρενά χωριά ὅπου πάω: «Κατὰ πὸν πάνε οἱ λογγιές, πάνε καὶ τὰ σοδέματα». Ὁ μακαρίτης ὁ ὁ παππούς μου τὸ ἴδιο καὶ κείνος ἔλεε.

— Θὰ γίνῃ καὶ τὸ χατήρι σου, Μῆτρο μου! Νάχης ὑπομονή, μοῦ ἔλεε μιὰ μέρα ὁ συχωρεμένος.

Τὸν φορτωνόμουν μέρα νύχτα νὰ μοῦ πῆ πὼς χάλασαν οἱ λογγιές. Φανταζόμουν πὼς κάτι σπουδαῖο θὰ μοῦ πῆ. Δὲν ξέρω γιατί. Μόλις τὸν ἔβλεπα τοῦ ξομολογοῦμουν τὸν πόθο μου.

— Θάρθη ἢ μέρα! μοῦ ἔλεε. Παρηγορῶνται, καὶ περιμένα.

Μιὰ μέρα εἶδα πὼς εἰσιμᾶζει τὸ μουλάρι γιὰ ξύλα.

— Ἐ! Μῆτρο! μοῦ λέει. Ποδέσου. Θὰ πᾶμε.

— Ποῦ;

— Δὲ σ' τὸ λέω! μόνη ποδέσου!

Ἔτοιμος στὴ στιγμή ἐγώ! Ἐξοχή μιὰ φορὰ κι' ἅγιος ὁ Θεός. Λόγγος, ξύλα, βερβερίτσες πάνω στὰ ἔλατα, νὰ ποιοὶ στοχασιμοὶ μὲ ξετρελλαιναν.

— Ἐμπα, λέει.

— Ὅχι! σύ, παππούλη!

— Κόλα πάνω, βρὲ κιαρατίνη! μοῦ λέει.

Μὲ βόηθησε καὶ σκαρφάλωσα στὸ σαμάρι τοῦ μουλαριοῦ.

Στὴν ἄκρη στὸ χωριὸ γίδες, γαϊδούρια, βόδια, παιδάκια μὲ λουρίτσες στὸ χέρι!

— Τὰ βρουκουλούδια! εἶπα μὲ χαρά.

Παραμέρισαν καὶ μᾶς ἄφηκαν νὰ πάροουμε τὸν ἴσιο δρόμο πὸν πάγαινε στὸν Ἄϊ-Γιάννη. Κάτι νέα λατσούδια, ἔλατά.

καὶ πανώστρατα καὶ κατώστρατα, λογγωμένα χωράφια στὶς πλαγιές—μοῦ τὸ λένε οἱ ἀρμακάδες—κάτω βαθιὰ τὸ ποτάμι, τὴν πέτρα μεριά τ' Ἀπάνω ἀμπέλια, τὰ τόσα πράματα πὸν μ' ἔκαναν σιωπηλὰ νὰ χαζεύω.

«Τοῦ Γουβάλη τὴ ράχη», τὸ λένε δῶ! ἄξαφνα ἀκούω, καὶ γυρίζοντας μπρὸς κατὰ τὸν παππού μου, τὸν γλέπω νὰ σταυροκοπιέται. Χωρὶς νὰ ξέρω γιατί, ἄρχισα κ' ἐγὼ νὰ σταυροκοπιῶμαι.

— Γιατί παππούλη;

— Δὲ γλέπεις κάτω τὸ μοναστήρι; ὁ Ἄϊ-Γιάννης!

Κοίταξα τίποτα.

— Ποτάμια γλέπω γώ, παππούλη, ὄχι μοναστήρι.

— Μὴν τηρᾶς τὰ «Διπτόταμα», παιδί μου! Ἐκεῖ εἶναι τὰ ποτάμια Διχαλόμενα, τῆς Καρυᾶς τὸ ποτάμι κι' ὁ Φειδαρῆς. Ἐκεῖ πὸν κοιτᾶς, ἀνταμώνουν. Τῆρα λίγο ζερβότερα, πάνω στὴν ὄμορφη κείνη ροχούλα!

Τώρα εἶδα. Θάμα! σὰ σὲ σαμάρι μουλαριοῦ πάνω χτισμένη μιὰ κομψὴ ἐκκλησίτσα. Τὸ καλκάνι ἀπ' τ' ἅγιο Βῆμα τὴν παρουσιάζει πὸ ψηλὴ ἀπὸ ὅ,τι εἶναι. Μιὰ πορτίτσα τῆς μοιάζει σὰ μάτι πὸν μᾶς κοιτάζει. Παραπάνω λίγο δυὸ σπιτάκια, τὸ ἕνα πὸ ψηλότερα ἀπὸ τ' ἄλλο. Νὰ ὅ,τι ἔλεε μοναστήρι ὁ γερο-παππούς μου.

— Ἀφέντη μ' Ἄϊ-Γιάννη μ', βόηθα μας! Μεγάλῃ ἢ χάρη σου! εἶπε ἀπὸ μέσα ἀπ' τὴν καρδιά του ὁ γέρος.

Κάποιο μυστήριό γέμισε τὴν καρδιά μου. Καὶ τώρα πὸν γέρασα ἀκόμα, ἅμα περῶ στὸν Γουβάλη τὴ ράχη θυμῶμαι τὸ «Ἀφέντη μ' Ἄϊ-Γιάννη» τοῦ παππού μου καὶ μὲ πιάνει φόβος. Δὲ βγαίνει ἀπ' τὴν καρδιά μου πὼς ὁ Ἄϊ-Γιάννης δὲ μπορεῖ ἀλλιώτικος ἀπὸ ἀφέντης νὰ ναι. Τοῦ πρέπει δόξα καὶ τιμὴ ἀφέντη. Κάνω τὸ σταυρὸ μου καὶ τραβᾶω.

— Στὸν Ἄϊν-Κύριο! Ἐδῶ τούτη τὴν πεσμένη ἐκκλησίτσα τὴ λένε Ἄϊν-Κύριο. Ποιὸς ξέρει ποιοὶ καλογέροι λειτουργοῦσαν αὐτοῦ μέσα. Κάμε τὸ σταυρὸ σου, παιδί μου, νὰ σὲ βοηθήσῃ Ἀφέντης Ἄϊ-Γιάννης.

Πάλι «ἀφέντης». Μωρέ, τί ἀφέντης εἶναι αὐτός! εἶπα μέσα μου καὶ μ' ἔπιασε τρεμούλα. Γιὰ τὸ γέροντα παππούλη μου ὁ «Ἀφέντης Ἀγιάννης» ἦταν πὸν μέγας κι' ἀπὸ τὸ Θεό. Τὸ Θεὸ πὸν νὰ τὸν εὔρη! Τὸν ἀφέντη τὸν Ἀγιάννη τὸν εἶχε μπροστά του. Τὸν εἶδε μὲ τὰ μάτια του.

— Γλέπεις, παιδί μου, δυὸ μονάχα κελλιὰ ἀπόμεναν ἀπ' τὸ μοναστήρι—τώρα εἶδαμε ἀπὸ πὸν κοντὰ τὴν ἐκκλησία—ἐνῶ κεί πολάτω στ' Ἄγιο Βῆμα θυμᾶμαι στὴν ἡμέρα μου ἀκόμα ἀράδα κελλιὰ.

— Τί ἔγιναν, παππούλη;

— Ἄχ! παιδάκι μου, ἔβαλαν καὶ τᾶκαψαν. Λένε πολλοὶ πὼς τᾶκατες ἐγὼ τᾶκαψα. Πὼς ἐρχόμουν, λέει, ἀπὸ «κεῖθε» νύχτωσα αὐτοῦ, ἔβαλα φωτιὰ τὸ βράδυ νὰ πυρῶθῶ, λησθόνῃσα νὰ σβύσω τὴ φωτιὰ καὶ καήκανε. Θεὸς νὰ τοὺς συχωρέσῃ μ' αὐτὰ πὸν λένε! Κι' αὐτουνὸς κ' ἐμένα τώρα πὸν γέρασα. Δὲ λένε τὴν ἀλήθεια ὁ κόσμος! Ἐμένα ὅλοι μὲ φτονοῦσαν καὶ τᾶφκισαν αὐτὰ οἱ ὄχτροί μου, κοττουλα μου! Ἐγὼ, παιδί μου, νὰ κᾶψω κελλιὰ, πὸν γλέπω τὸ μοναστήρι καὶ τρέμω!

— Γιατί, παππούλη;

— Ἐγὼ, παιδί μου, ἔφαγα ξύλο ἀπὸ τὸν Ἄϊ-Γιάννη, πὸν τὸ θυμᾶμαι ἀκόμα, ἀν καὶ πέρασαν τόσα χρόνια! Εἶναι μαυρισμένο τὸ κορμί μου! δὲ μπορῶ ἀκόμα νὰ σηκῶσω τὴν πλατούλα μου ἀπ' τὸν πόνο!

— Μὰ πῶς;

— Νά! γλέπεις ἐδῶ οὐλές τοῦτες οἱ λάκες ἦταν τοῦ μοναστηριοῦ. Καρυές, καστανιές, μηλιές—τώρα δὰ τί μηλιές! τοῦτα τὰ παλιοκούτσουρα!—ἀγλαδιές πὸν ναι γυροβολιά μας τὰ ὠρίζε ὁ Ἄϊ-Γιάννης. Ἄμα χαλάστηκαν τὰ μοναστήρι, τὰ διάλυσε μαθὲς τὸ Δημόσιο, ὅλα αὐτίνα γίνηκαν τοῦ Δημοσίου!—Εἶχε τοῦτο τὸ μοναστήρι! Κεῖ ἀπ' τὸ Καλογερικὸ δάσος! Παρακάτω τὰ χωράφια στὴν Τσοῦμα! Τὰ καλύβια του, τ' ἀλώνια του, τ' ἀμπέλια του, τίς πρώτες ἀμπελομάνες στὰ Κάτω ἀμπέλια! Τί καὶ τί! Ἦτανε μαθὲς παλιό, ἀφοῦ δὰ κι' ὁ Διάκος (*) ἐδῶ ἔμεινε στὴν ἀρχή.—Κι ἔτσι πὸν λές Μῆτρο μου!

(*) Ὁ ἥρωας τῆς Ἀλαμάνας.

Ὅλη τούτην τὴν περιφέρεια δῶ γυροβολιὰ τὸ Δημοσίο τὴ βγάινε στὴ δημοπρασία. Τὴ βαροῦνε καὶ τὴ νοικιάζουν γιὰ τὸ χορτάρι, γιὰ καλλιέργεια, μὰ καὶ γιὰ τὰ κλαριά. Ἐέρεις τί μῆλο, τί κάστανο, τί καρῦδι κατέβαζαν κείνα τὰ χρόνια! Τώρα πάνε ξεπόρδισαν! Νὰ μὴν τὰ πολυλογάω λοιπὸν μιὰ χρόνια σκέφτηκα κ' ἐγὼ νὰ τὰ βαρῶσω στὴ δημοπρασία. Πῆγα στὸ Λιδωρίκι στὴν Ἐνφορία καὶ τὰ πῆρα. Καλύτερα νὰ τσάκαγα τὸ ποδάρι μου, μῆτερι πὸν ἔκαμα τὸν κατήφορο!

Γύρισα. Τὴν πρώτη βραδυὰ πὸν κοιμήθηκα, ἔρχεται στὸν ὕπνο μου ὁ Σιαφάκας. Τὸν ἔλεγαν Γιάννη. Δηλ. ὁ Ἀφέντης Ἄϊ-Γιάννης. Γιατὶ λέει νὰ μοῦ πάρῃς τὰ κλαριά μου; ποιὸς σ' ἔβαλε ἀφέντη στὴ δικιά μου παρουσία; Καὶ γκόπ ἀπὸ πάνω. Μῶδωκε, μῶδωκε, μῶδωκε, μὲ σάπισε στὸ ξύλο! Τὸ πρῶτ σηκώθηκα, ἀλλὰ πὼς σηκώθηκα! Τῆς γριάς μου μονάχα εἶπα, τί ἔπαθα. Ἄλλοῦ ὄχι. Οὔτε τοῦ παπᾶ, πὸν λέει ὁ λόγος. Τ' ἀπαράτησα κ' ἐγὼ σιαλμὰ τὰ κλαριά. Ἀπὸ κεί καὶ δῶθε, παιδάκι μου, σταυρὸ καὶ βουλά! οὔτε νὰ ζυγῶσω δὲν κόταγα δῶ στὸ μοναστήρι! Πέρναγα ἀποσταμένος πὸν ἐρχόμουν ἀπὸ κείθε, στέκομουν στὸ κελλάκι πὸν πάντα βρίσκεται ἕνας καλογεράκης, μὰ οὔτε τὸ ρακί του δὲ δεχόμεν. Περνοῦσα ἀνάμεσα στὶς μηλιές. Κάτω σωρὸς τὰ μῆλα ἀπ' τὸν ἄερα! πὸν νὰ σκύψω νὰ πάρω! οὔτε φύλλο νὰ γγίξω, ὄχι μῆλο! Καὶ θὰ σοῦ πῶ παιδάκι μου, ὁ κόσμος εἶναι φτονερός, γι' αὐτὸ λέει πὼς ἐγὼ ἔβαλα φωτιὰ καὶ τᾶκαψα! Μὲ γλέπει πὸν ἔχω μιὰ χαψιά ψωμί καὶ τρώω, καὶ λέει πὼς τοῦ πῆρα ἀπ' τὴ σακκούλα του τὰ χρήματα. Δουλεύω, Μῆτρο μου, τσακάω τὰ κόκκαλά μου!

Αὐτὰ μοῦ μολόγησε ὁ γέρος. Τὰ πρόσεχα καὶ μοῦ κόλησαν στὸ νοῦ, ἀφοῦ δὰ καὶ τώρα ἀκόμη τὰ θυμῶμαι καὶ σᾶς τὰ γράφω. Ἄλλὰ κείνο πὸν μῶκανε τὴν πὸν μεγάλη ἐντύπωση, ξέρεις ποῖο ἦταν; Τὸ γύρω δασάκι—ἐδῶ σκιάζονται νὰ κόψουν τὰ ἔλατα οἱ χωριανοὶ—καὶ κάτι θεόρατες καστανιές! καρυδιές γεμάτες καρῦδια καὶ μηλιές μὲ σωρὸ μῆλα ἀπάνω καὶ κάτω. Ἦτον βλέπεις Ἀγουστος. Σταθήκαμε στὴ βρύση.

— Τ' Ἄϊ-Γιάννη ἢ βρούση! εἶπε ὁ παππούλης. Ἄϊ, νεράκι! Τί κρύο!

Παρακάτω γούρνες πὸν κρατοῦν τὰ νερά γιὰ νὰ ποτίζονται τὰ τριφύλλα τ' Ἄϊ-Γιάννη πὸν τᾶχαν ἀφήσει στὸν καλόγερο. Τὰ πουλάκια τετοῦσαν ἀπὸ μιὰ καστανιά, στὴν ἄκρη τῆς γούρνας κ' ἔπιναν νεράκι. Ἐνας

(*) Ἐνα κεφάλαιο ἀπὸ ἀνέκδοτη λαογραφικὴ μελέτη τοῦ κ. Δ. Λουκοπούλου, ταξινομοῦ τοῦ «Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.»

ξυλοκόκοτος φλετούριξε από κάτω και πήγε κ' έκατσε στη ραχούλα που είναι ή καλογερική άχυρώνα. Τί άχυρώνα δά τώρα! Άρμακάς λιθάρια! Παλιοβουλιάς που φύτρωσαν βατ'λιές και φωλιάζουν τὰ φείδια μέσα. Έτρεξα να πιάσω τόν ξυλοκόκοτο, αλλά άντις γι' αυτόν βρήκα βατόμouρες πάνω στα βολιάδια και την τύλωσα. Ο παππούς μου έδεσε τὸ μουλάρι κάτω στο κελλί, να καλημερίσωμε τὸν καλόγερο και να χάψουμε. Και βλέποντάς με πάνω στὸν άρμακά—Γήρα μη σε φάει κάνα φείδι ή κά.ας σκορπιός! μου φώναξε.

Σε λίγο βρισκόμαστε στην καμαρούλα τοῦ κελλιού. Καθόμαστε σε παραθύρι που βλέπει κάτω στα Διπόταμα και πέρα στα Κάτω άμπέλια και τή Σιτίστα.

Ένας γεροκαλογεράκης μᾶς φέρνει τὸν καφέ. Λέει, λέει παραπόνα για τούς χωριανούς. Τοῦ χάλασαν τὰ κήπια οί γίδες τοῦ Λαρούγγα, τόφαγαν τὸ τριφύλλι τὰ βόδια τοῦ δεινα, τόκλεψαν τὰχλάδια κάτι παλιόπαιδα τοῦ τάδε, λίγο έλειψε να τοῦ κυλήση τὸ καλύτερό του μελίσι ένα άλογο ... και τελειωμους δέν έχει. Ο παππούς μου σιύλιωσε τὰ μάτια κάτω στα Διπόταμα σάν νάθελε κάτι πολλή μακρυνή θύμηση να ξεσύρη απ' τὸ κεφάλι του.

— Όρέ, σάν κεί που τή βλέπω!

— Τί παπούλη; τοῦ λέω.

— Νά την κατεβασία, παιδάκι μου! Δε σου είπα, θάρθῃ ή ώρα να σου πῶ πῶς χάλασαν οί λογγιές και μαζί μ' αυτές κι ο κοσμάκης όλος; Νά ποῦρθε τώρα. Στην ίδια τή μεριά που καθόμαστε τώρα, καθόμουν και τότε. Ήτανε ο Κοντός μήνας, τῆς Άγιας Κατερίνης. Οί παπάδες τοῦ χωριού λειτούργησαν έδῶ στο μοναστήρι. Απόλυσε ή εκκλησία και πρόφτασε ο κοσμάκης να γυρίση στο χωριό. Εγὼ έμεινα. Είχα σκοπό να περάσω την πέρα μεριά να ιδῶ τί ζημιές έκαμε τὸ ρέμα που πέφτει στ' άμπέλι μου.

— Είμαι πολλά χρονία, παπούλη, από τότε;

— Ίσιαμε τριάντα! Ήμουν νιώτερος τότε. Λοιπόν γλέπομε νιά μαυρίλα. Ήτανε συννεφιά, μα κάνος δέν έβανε στο νοῦ του τέτοιο κακό. Ηρθαν ήρθαν και σκοντούφλιασαν όλα τὰ βουνά γύρω. Τὸ Βαρδούσι χώθηκε μέσ' στη μαυρίλα. Οί Όξυές δῶθε έλεες πῶς καταχωνιάστηκαν μέσ' στην πίσσα τῆς Κόλασης. Οὔτε τὰ κάτω άμπέλια δὲ μόραγες να διγάσης απ' τὸ σκοτάδι.

Κάμαμε τὸ σταυρό μας! Νύχτωσε λότελα. Ή ώρα άπάνω τὸ καλὸ τὸ γιόμα και να βλέπης νύχια! Είμαστε για λυχνάρι! Ή καρδιά μου έτρεμε. Κάποια ώρα μιὰ λαμπίδα, που σὰ φείδι με χίλιες κουλουριδες ρίχτηκε άπάνω κεί στην Όξυά, μου στραβίωσε τὰ μάτια. Έφεξε πρώτα όλος ο τόπος κ' ύστερα ρίχτηκε σε πιὸ μεγάλο τρισκόταδο.— Αφέντη μ' Αϊ-Γιάννη, βόθη! πρόφτασα να είπῶ κι' ακῶ: κρ κρ κρ κρ κρ κόμπ! Έπεσε κάπου άστραπή. Όσοπὸν να περάση αυτή, άλλη άπολαμπίδα απ' τὸ Σινάνι κάτω απ' τὰ Βαρδούσια κι' άλλο άστροπέλεκι! Συνταραχτήκαν τὰ βουνά! Τρίζει τὸ κελλι που βρισκόμαστε, λές και θὰ μᾶς πλακώση! Άλλες κι' άλλες άστραπές, ή μιὰ κοντά στην άλλη, βροντὲς άδιάκοπες, άστροπελέκια, σωστή κοσμοχαλασιά! Ηρθε τὸ τέλος τοῦ κόσμου! είπα. Αποφάσισε ο Θεός να καταστρέψη τὸ πλάσμα του! Δέν πέρασε πολλή ώρα, όχι παραπάνω απ' ὄση έχω π' άρχίνησα να λέω, και ξεσπασε ή βροχή. Τί βροχή! Θεέ μου, Δημητρίου! Βάλ' τὸ χεράκι σου, Αφέντ' Αϊ-Γιάννη μου, είπα. Να σου πῶ με τὸ σκόπουλο έρριχνε τή βροχή, τίποτα δε σου λέω! Να σ' πῶ με τ' άσκι, είναι λιγώτερο από κείνο που θέλω να πῶ. Δὲ βρισκω λόγια να σου πῶ. Μιὰ θάλασσα σωστή ξεσπασε μέσ' από τὰ μαῦρα συννεφα κ' ερχόταν να καταπνίξη την ανθρώπινη πλάση! Ένα άσυγκράτητο βουητὸ από δῶ, αναρόχασμα από κεί, βατούρα κακό και τὸ μέγα έλεος! Ή σκεπῃ απ' τὸ κελλάκι λές κ' έβανε την τελευταία της δύναμη για να διώξη ὄξω μας τή μανία τοῦ νεροῦ. Έτρεμε, έτρεμε σάν τὸ φύλλο π' άγωνιέται να γλυτώση απ' τὸ κόψιμο. Ή αῦλῃ ὄξω σωστή θάλασσα! Κάτω στην εκκλησία σὰ βουνὸ σηκώνονται τὰ νερά άφρισμένα. Λές και σε λίγο την παίρνουν κάτω. Και ρίχνει, ρίχνει...! Ατέλειωτα μου φαινόντου πῶς θὰ ρίχνη ὄσοπὸν, να πάρη κ' έμᾶς με τὸ κελλι κάτω.

Κεί που άδιάκοπα σταυροκοπιόμουν κι' «Αφέντ' Αϊ-Γιάννη μου», έλεα, σὰ να φώτισε λίγο μουρθε. Σηκώθηκαν πιὸ πάνω τὰ συννεφα, κ' είδα πέρα. Αμέσως τὰ μάτια μου πήγαν στα Διπόταμα. Έτρεξα με τὸ μάτι ὄλον τὸν ξεριά που ερχεται πάνω απ' τὰ Βαρδούσια. Έδῶ να ιδοῦμε, τί θὰ γίνη τώρα με την κατεβασία! είπα. Δέν τηρᾶς τή δουλειά σου, που θὰ μείνη τίποτα στην θέση του! Δέν είξε άκόμα καιρὸ για να φτάση ή κατεβασία. Για φαντάσου που είναι ή Χο-

χλαστή (*) ὄπου πιάνεται τὸ ποτάμι! Δυὸ ὄρες από δῶ μακρυνά. Άμε κι' ο Κόκκινος που κατεβαίνει απ' τὰ Βαρδούσια! Από μέσα πὸ τὸ Λάκκο που πιάνεται ὡς εκεί που σμίγουν με τὸ ποτάμι τῆς Σαΐτας θαλάνα άλλες δυὸ ὄρες! Δέν έχει καιρὸ ή κατεβασία. Τώρα έβλεπα πιὸ καλά. Τὰ συννεφα άποτραβήχτηκαν πιὸ ψηλά κι' οί σταλαματιές πέφτουν πιὸ άριές. Και μῶλα ταῦτα τὰ ποτάμια δέν άλλαξαν την ήμερη ὄψη τους. Λίγο θολὸ νεράκι, όχι περισσότερο από ὅτι είχαν κι' άλλοτε, έτρεχαν. Σε λίγο γλέπω και φούσκωσε κάμποσο νερό. Ρίξαν μέσα τὰ νερά τους τὰ ρέματα τοῦ χωριού, τὰ ρέματα από τὰ Πάνω άμπέλια. Όλα τὰ ρεματάκια στα Πάνω άμπέλια κρεμιόντουσαν σάν άσπρες γραμμὲς και ξενοῦσαν την κατεβασία τους στο ποτάμι. Λοῦμες, κοτρώνες, ξεκλωμένα δεντράκια σταμάτησαν για λίγο στην άκροποταμιά. Σάν κάτι περιμένουν, ὅπως κ' εγὼ.

Άξαφνα μιὰ φουρητούρα άσυνήθιστη ήρθε στ' αῦτιά μου· φσ..... Θεούλη μου, είπα, τί είναι τοῦτο! Δέν είδα άκόμα κατεβασία. Τί να τρέχη; λέω. Σάν άέρας, σὰ φωτιά, σὰ βατούρα, σὰ δέν ξερω τί, τράβαε μπρός. Τὸ καταλάβαινα μονάχα, δέν τόβλεπα. Ένα μονάχα έβλεπα, τὰ πλατάνια κόβονταν σὰ σπαράγγια και τραβοῦσαν μπρός. Κοντά τους κυλοῦσαν βουνά κοτρώνες, χαλκὲς λιθάρια, ξεράκια, κούτσουρα, κακό κι' άντάρια! Νά κ' ή φωτιά απ' την κατεβασία. Παναγία μου, τί κῆμα ήταν κείνο! Σὰ δαιμονισμένος Δράκος, λές και φουσοῦσε και πάγαινε κυνηγώντας τὰ ξεριζωμένα δέντρα και τὰ ριζιμιά λιθάρια. Κι' ὄσο δὲ μπορούσε να τὰ φτάση, τόσο και πιὸ πολὺ μανιώνοντας στρίβει πότε δῶ πότε κεί τὸ κεφάλι του και ξερονάει λαύρα μανιάς από μέσα του. Ή γληγοράδα του είναι πιὸ μεγαλύτερη απ' τή γληγοράδα τοῦ αγριόγιδου πάνω στοῦ Βαρδουσιού τὰ βράχια. Έμένα τὸ μάτι μου τώρα πήγε στοῦ Φλώρου τὸ μύλο στις Ζαβλανείκες λογγιές. Όρέ! πούναι οί λογγιές κι' ο μύλος! είπα ἄθελα μόνος μου. Τί γίνηκαν! Ποῦ λογγές, ποῦ μύλος, ποῦ μάραθα! Μιὰ θάλασσα απ' άκρη σ' άκρη τὸ ποτάμι. Πάνε τὰ καλύβια απ' τις λογγιές, πάνε οί μύλοι, πάνε τὰ πλατάνια, πάνε τὰ σκώματα, πάνε οί κληματαριές. Πάνε ὄρε πᾶνε! και ποῦ πάνε; Πάνε χαιρετήματα στο Γαλατά(**) Πάει ο κοσμά-

(*) Όνομα τόπου.

(**) Χωριὸ εκεί που χύνεται ο Φειδαρης.

κης είπα! Κι' αν ήταν και κανένας σε κάνα καλύβι μέσα; Μωρέ οί ανθρωποι, να γλύτωναν κάνα; είπα. Κι' ὄς πάνε στο καλό τους και λογγιές και μύλοι και πλατάνια και καλύβια. Άς τὰ ξεσάρωσε, έχει ο Θεός! Και που νάρθῃ άκόμα τῆς Καρυᾶς τὸ ποτάμι! Αυτό βλέπεις πιάνεται στα Μουσινισιώτικα λιβάδια, πίσω από τὰ Βαρδούσια. Και τέσσερες ὄρες μακρυνά απ' τὰ Διπόταμα. Άντε Θεούλη μ' βατούρα π' άκούεται στο Σινάνι και πίσω απ' τις Ζερβοπλαγιές! Λές και χαλάει ο κόσμος! Και μπᾶς και δέν τὸ γλέπω με τὰ μάτια μου πῶς χαλάει;

Άντε, Θεούλη μ', κάποια ώρα και εξαγναντῶει τὸ θεριὸ κεί κάτω στα πλατάνια, που ναι την κάτω μεριά απ' την Άγια Μαρίνα! Άθελα θυμήθηκα τὸ τραγούδι: «φέρνει λιθάρια ριζιμιά, λαγγάδι!» Άκέρια έλατα ὄρθᾶ καθὼς ήταν ποιὸς ξέρει απ' τὸ Σινάνι, απ' τις Ζερβοπλαγιές ξεσυρμένα, ερχόντανε μπροστά απ' τή φωτιά. Βράχια άκέρια ποιὸς ξέρει ποῦθε ξεκομένα, τάβλεπες, σάν κεί που να ερχόντανε άπάνω σου. Βάρεσε ή φωτιά στο τσουγκρι πέρα, γύρισε δῶθε και ροῖπησε τὸν πλατυνιά κάτω. Κρούφηκαν και ξεριᾶς και πλατάνια. Νά ήταν κι' άλλα! «Μήνα βουβάλια μάχονται, μήνα θεριά μεγάλα!» είπα. Τώρα να ιδοῦμε που θ' ανταμῶσουν τὰ ποτάμια! Έφτασε τ' άστάχου στοῦ Τζήμου τὸ πλάι και χύμησε άπάνω στ' άλλο ποτάμι. Α! να τὸ βάλη κάτω! Λές πῶς πιάστηκαν στα χέρια. Αντιστυλιώνεται ο Φειδαρης, βάνει τὰ δυνατά του να διώξη πίσω τὸ Βαρδουσιώτικο τὸ θεριό! Για μιὰ στιγμή είπα πῶς δὲ θὰ νικήση τῆς Καρυᾶς τὸ ποτάμι. Αφού βρήκε την αντίσταση, κῶλωσε πίσω πίσω πίσω ὡσοπὸν ἔγινε ένα πέλαγο από κεί άπάνω από τὸ Τσουγκρι ὡς μέσ' στην Άγια Μαρίνα. Γελάστηκα. Αυτό μάζωνε φόρα, ὅπως τὸ φείδι που ὄταν θέλει να τραβήξη πιὸ μπρός για να νικήση, συμμαζεύει τὸ κορμί του και δίνει τὸ σάλτο. Έτσι και τοῦτο. Κάποτε γλέπω! τί να ιδῶ! Ή κατεβασία τοῦ Φειδαρη κῶλωσε κατά τὸ Τσουγκρι πεῦναι στο Μαρτεκέικο καλύβι, και σὰ να γύρισε πίσω. Άφηκε τόπο στο μεγαλύτερο θεριὸ να περάση. Δέν πέρασαν ὄμως οὔτε στιγμὲς και λές πῶς τὰ δυὸ θεριά γενῆκαν άδέρφια. Άγκαλιάστηκαν τὰ νερά τους και τραβοῦσαν σὰ θολωμένη θάλασσα. Πάσαν κ' οί βατούρες, σώπασαν τᾶναροχάσματα και σάν πιστοί κι' άδερφωμένοι φίλοι κυλοῦνε τὰ νερά τους. Μωρέ, ποῦ είναι ή τρανή λογγά που ήταν στὸν

πάτο στα Κάτ' ἀμπέλια; Πού είναι ὁ Καλογερικός μύλος; Πάνε, πάνε! πᾶν χαιρετήματα στὸν ἄλλον κόσμο!

Μούρθε νὰ γελάσω, ἅμα εἶδα πὼς καὶ τὸ Μαλαβαζόρεμα, τοῦτο ποὺ τρέχει πίσω κάτω τὸ μοναστήρι, θέλησε νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὰ μεγάλα θεριά. Βάνει κ' ἡ ἀλποὺ τὸν ἄντρα της μὲ τοὺς πρᾶματευτάδες! εἶπα.

Νά! μάζωξε κ' αὐτὸ λοῦμες' ξέσυρε ὅλα τὰ ρόγγια τὸν κατήφορο. Πῆρε κ' ὅσα ἐλατάκια ἀπόμειναν ἀπ' τὸ τσεκούρι τοῦ Πυλαρινοῦ καὶ τὰ ξέρασε κεῖ κάτω τὴν δῶθε μεριά ἀπ' τὰ Κάτω ἀμπέλια. Γιὰ μιὰ στιγμή φάνηκε πὼς ἔβαλε τὰ θεριά κάτω. Ἐκαμε λίγο τὸν παλικαρό καὶ τὸ Κουτσόρεμα! Βούλωσε μὲ τις λοῦμες του τὴν πόρτα καὶ ἔσπρωξε πίσω τὸ ποτάμι. Ἀλλά τίποτα! Παίρνει νέα φόρα μὲ τὸ πελάγωμα ποὺ ἔκαμε καὶ δίνει μιὰ σπρωξιά μπρός. Πάνε καὶ λοῦμες, πάνε καὶ λιθάρια. Τράβηξαν μπρός σὰν νικημένοι καὶ αἰχμαλωτισμένοι ληστές.

— Ὅ,τι ἄφηκε τοῦ Πυλαρινοῦ τὸ τσεκούρι! εἶπες παπούλη; Τί Πυλαρινὸς ἦταν αὐτός;

— Θὰ σοῦ τὰ πῶ κ' αὐτά, παιδάκι μου, γιὰ νὰ τὰ ξέρετε καὶ νὰ τὰ μολογᾶτε καὶ σεῖς οἱ νιώτεροι. Αὐτοῦ πέρα, παιδί μου, στὴ Μαλαβαζιά ἦτανε λόγγος ποὺ δὲν ἔσκιζε φεῖδι νὰ περάσῃ. Ἐλατα ποὺ ἔφταναν στὸν οὐρανό. Πάγαινες μὲς στὸ λόγγο κ' ἦσαν σκοτιάδι. Πού ρέμασε τότε καὶ ποῦ τίποτα! Τὸ Μαλαβαζόρεμα, ποὺ τὸ βλέπετε τώρα καὶ σοῦ κόβεται τὸ αἶμα, δὲν ἦτανε ντίπ ρέμα. Πάγαινες ἀπ' τὸ μοναστήρι ἴσια στὸ λόγγο χωρὶς νὰ βρῆς πουθενὰ μπόδιο. Αὐτίνα τὰ ἔλατα τᾶβαλαν στὸ μάτι οἱ λοτόμοι. Ἐνας Πυλαρινὸς κάτω ἀπ' τ' Ἀπόκουρο πῆγε στὸ δημόσιο, τὰ δήλωσε καὶ τὰ πῆρε γιὰ νὰ τὰ βγάλῃ ξυλεία. Πού νὰ μὴ βρισκόταν κ' αὐτὸς κ' ἡ προκοπή του! Καὶ τί σοῦφταιγε ὁ ἀνθρωπάκης, ἀφοῦ τοῦ τᾶδωκε τὸ δημόσιον!

Λοιπὸν φέρνει τοὺς λοτόμους. Βουργάρους μὲ κάτι τσεκούρια! μπαλαδάες! Ἀρχίζουν τότε οἱ φίλοι καὶ τὸν ἔκαμαν κασαὴ τὸν τότον αὐτὸν οὐλον. Δὲν ἄφηναν οὔτε γιὰ μαρτυριά πουθενὰ ἕναν ἔλατο. Οἱ χαζο-Ἀρτοτινοὶ χαίρονταν, γιὰτὶ θᾶφκιαναν χωράφια, ἀνοίματα λέει, ρόγγια. Χωρὶς νὰ ξέρουν πὼς τὰ ρόγγια σοῦ δίνουν κἀνα δυὸ χρόνια ψωμὶ κ' ὕστερα σ' ἀφήνουν καὶ πεθαίνεις ἀπ' τὴν πείνα.

598

Καὶ θὰ σοῦ πῶ μαθές, νὰ σὲ ποιὰ κατάσταση τὸν ἔφεραν τὸν τόπο οἱ λοτόμοι! Πάει καὶ τὸ δάσος, πάνε καὶ τᾶνοίματα, γίνηκαν ξελάστρες, πάει κ' ὁ τόπος μας ὅλος στὸ Γαλατά.

— Κεῖνος ὁ Πυλαρινὸς τί ἔγινε παπούλη;

— Ἀ! θὰ σοῦ πῶ γι' αὐτόν! Γιατὶ κ' αὐτὸς πῆγε κατὰ διαβόλου μὲ τὸ ἐμπόριο ποὺ ἔκαμε! Σὰν κεῖ ποὺ νὰ τὸν πῆραν οἱ ἁμαρτίες τῶν ἐλατιῶν ποὺ ἔκοψε! Πέρα τὸν Ἀϊ-Δημήτηρ, τὸ μῆνα, ἡ λοτομία εἶχε τελειώσει. Θερίστηκαν ὅλα τὰ ἔλατα, γίνηκαν τουμπρέα.

Τὰ περισσότερα τὰ κατέβασαν στὸν ξεριά γιὰ νὰ τὰ μαρκαρουν' ἄλλα τᾶφκιασαν τρακάδες τρακάδες αὐτοῦ πέρα στα πλάγια, κ' εἶχαν σκοπὸ νὰ τὰ κατεβάσουν κάτω στὸν ξεριά. Ὁ Πυλαρινὸς ἦταν δῶ στὸ μοναστήρι. Ἐνα βράδυ πιάνει ἕνα ἕλεμι, μιὰ βροχή, ἕνα κακό! Ἀστραπές, ἀστροπελέκια, ἀστροποτοσκάνισματα. Καὶ πότε δὲν ἀστροποτοσκάνει ἐδῶ σι' ἀγριοβούνια, ποὺ εἴμαστε; Τρόμπα ποὺ σήκωσε τὸν τόπον ὅλο. Ὅλες τις τρακάδες τοῦ Πυλαρινοῦ τις ξέσυραν τὰ νερά κάτω στὴν ποταμί. Τὸν ἀπάλλαξαν, τὸν γλύτωσαν κ' ἀπὸ τὸν κόπο ποὺ θᾶκανε. Ἦρθε καὶ μιὰ κατεβασιά μεγάλη στὸ ποτάμι καὶ τὰ πῆρε τὰ ξύλα. Γιόμισαν ὅλες οἱ Κραββαρίτικες οἱ ποταμιές αὐτοῦ σιακάτω ἀπὸ τὴν ξυλεία τοῦ Πυλαρινοῦ. Μάζωξαν ὁ κοσμάκης! Βλέπετε κ' οἱ φτωχοὶ ἔχουν τὴν τύχη τους! Ὁ Θεὸς φτωχοὺς κἀνει, ἄμοιρους ὄχι! τὸ λέει κ' ἡ παροιμία ἀκόμα!

Λοιπὸν ὁ Πυλαρινὸς ἀπὸ μέσα ἀπ' τὸ παραθύρι τοῦ κελλιοῦ τήραε τὴ συμφορά του! Ἐβλεπε τις τρακάδες ποὺ κυλοῦσαν μία μία κάτω. Εἶδε ποὺ τὸν πῆρε τὸ ποτάμι, ὅπως κ' ἡ παροιμία τὸ λέει καὶ τὸ βάρεσε κ' αὐτὸς στὰ χῶρατα. Κάποια στιγμή πᾶτ πῖτ, ἄστραψε καὶ φεγγοβόλησε ὁ τόπος ὅλος. «Φέξε, διάολε, νὰ ἰδῆς τὴ δουλειὰ πᾶφκιασε» εἶπε. Κι' ἀπὸ τότε κ' ὕστερα ἔμεινε γιὰ παροιμία ἡ κουβέντα καὶ τὴ λένε ὁ κόσμος, ὅταν τοὺς βρίσκουν τέτοιες συμφορές.

Πάει κ' αὐτό. Τώρα νὰ ἰδοῦμε πὼς κατέβαζαν τὰ ξύλα στὸν ξεριά; Πετσώνουν μιὰ λαγγαδιά ποὺ νὰ βγαίνει στὸ ποτάμι, ψαλλίδια, κούτσουρα ἢ ἄλλα ξύλα. Τὰ σιρώνουν δηλ. σὰν ὁ βαγενάς τις δοῦγες. Ὑστερα ἀπολᾶνε ἕνα ἕνα τὰ ξύλα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ ξυλόδρομου ἕς ποῦμε καὶ γλι-

στρώντας αὐτὰ βρίσκονται γιὰ μιὰ στιγμή κάτω στὴν ποταμί. Ἐέρεις πὼς φεύγουν; σὰ σιδηρόδρομος. Τόσο γρήγορα. Ἐστρώνοντας ἀπὸ πίσω τὰ ξύλα καὶ ρίχνοντάς τα ὡς τὸν πάτο πετυχαίνουν τὸ σκοπὸ τους. Βλέπετε μὲ τί τέχνη κερδίζει δύναμη ὁ παλιάνθρωπος!

Ἄμα ἀπολυθῶν τ' αὐλάκια τέλος τοῦ Τρυγητῆ ἢ τὸν Ἀϊ-Δημήτηρ, σουδιάζουν τὸ ποτάμι οἱ λοτόμοι. Ξελιθίζουν ὅπου πρέπει, γιὰ νὰ μὴ βρίσκουν μπόδιο τὰ ξύλα καὶ συμμαζώνουν ἀπὸ δῶ κ' ἀπὸ κεῖ τὸ νερὸ βάνοντας ξύλα. Αὐτὸ τὸ κάνουν σ' ἕνα μεγάλο διάστημα, νὰ ποῦμε ἀπὸ δῶ ὡς τὸ Ζηλιστινὸ. Βάνουν ὕστερα ἕνα ἕνα τὰ ξύλα μέσ' στὴ σούδα καὶ τὰ συνταιριάζουν τὰ δένουν νᾶναι ἀραδιασμένα. Τὸ νερὸ σηκώνοντάς τα τὰ ξεσέρνει κάτω κ' ἔτσι ταξιδεύουν σὰν καράβια—νὰ τὰ μαρκαρουν ποὺ σοῦ εἶπα.—Ἀπὸ δῶ κ' ἀπὸ κεῖ ἀπ' τὴ σούδα τὰ συνοδεύουν λοτόμοι κρατώντας τις ἀγκοῦτσες στὰ χέρια. Ἄν πιαστῆ κανένα ἀπὸ πέτρα ἢ ἄλλο τίποτα, τὸ ἀρπάζουν μὲ τὴν ἀγκούτσα (μὲ μύτη σιδερένια μπρός) καὶ τὸ ξεσκαρίζουν κάτω. Ὑστερα σουδιάζουν ἄλλο διάστημα μὲ τὰ ξύλα ποὺ ξεμαρκαρουν παρακάτω, νὰ ποῦμε ἀπ' τὸ Ζηλιστινὸ ὡς τὸ Κλεπαίτικο. Κι' ἔτσι σιακάτω σιακάτω ὅλο τὸ ποτάμι. Τὸ ταξιδεῖδι ἔακολουθεῖ καὶ μῆνα! Βλέπετε τὸ ποτάμι αὐτὸ χύνεται στὸ Γαλατά, κοντὰ στὸ Μεσολόγγι. Ἄν μπορέσουν καὶ τὰ βγάλουν σ' ἴκα, τ' ἀρμαθιάζουν μέσ' στὴ θάλασσα καὶ μὲ τις μαοῦνες τὰ τραβοῦν πέρα στὴν Πάτρα καὶ κάνουν τὴ δουλειὰ

τους. Κι' ἀπ' τὰ σπάνια εἶναι ὅμως νὰ γλυτώσουν ἀπ' τὴ θεομηνία. Τότε, βλέπετε, εἶναι ὁ καιρὸς ποὺ πιάνουν τὰ πρωτοβρόχια καὶ πάντα οἱ κατεβασιές δὲ λείπουν. Γιομίζουν οἱ ξεριάδες αὐτοῦ σιακάτω! Οἰκονομαίει ὁ κοσμάκης ξύλα χρονικῆς. Κι' αὐτὰ ποὺ λὲς Μῆτρο μου!

— Ἀ! καμιά μέρα ξανάπε, ἀργότερα, θὰ πάμε στὸν ξεριά γιὰ ξύλα. Κατέβασε προχτές καὶ θὰ βροῦμε πολλὰ ξύλα.

— Ποιὸς τᾶφκιασε, παπούλη;

— Ἄμε, δὲν ἄκουσες τὴν παροιμία πὼς «δὲν κατεβάζει κἀθε μέρα κούτσουρα ὁ ξεριάς»!

Κατεβάζει ὅμως, ἅμα εἶναι τρόμπες καὶ πλημμυρίζουν τὰ νερά. Φέρνει κούτσουρα, γκρίζια ἀπὸ ἔλατα, ἀποκουρές ἀπὸ πλατάνια. Δῶ σιακάτω τὰ Κραββαροχώρια ὅσα εἶναι κοντὰ στὸ ποτάμι, Κλεπά, Συνίστα, Ἀϊ-Δημήτηρ δὲν πᾶνε σὲ λόγγο γιὰ ξύλα! Σπάνια. Μαζώνουν τὰ ξύλα τους ἀπ' τὸν ξεριά. Ἄς εἶναι καλὰ ὁ Φεῖδαρης ποὺ τοὺς τὰ πηγαίνει πισκέσι! Κατὰ τὰ σουρούπα εἴμαστε στὴν ἄρη στὸ χωριό.

— Τὰ βρουκουλούδια, λέω, τὰ βρουκουλούδια! Ἀχ! κ' ἐγὼ νὰ ἦμουν βρουκουλούδι!

— Μπά, γὼ, παιδάκι μ', σ' ἔχω γιὰ γραμματα! δὲ σ' ἔχω γιὰ βρουκουλούδι! εἶπε ὁ παπούλης.

Τί γλυκὰ ὄνειρα ποὺ ἔβλεπα κείνη τὴ βραδυά, σὰ γυρίσαμε ἀπ' τὸν Ἀϊ-Γιάννη μὲ τὸν παπούλη! Τὰ ἴδια ὄνειρα περνοῦν ἀπὸ τὸ νοῦ μου καὶ τώρα δὰ ποὺ γράφω. Τί γλύκα πῶχει ἡ παιδιάτικη ζωὴ!

ΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΙΔΙΟΜΑΤΙΚΩΝ ΑΙΤΩΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΠΑΝΙΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ἀγκοῦτσες=ξύλινες ἀρπάγες.
ἀναρόχασμα=ρογάλισμα δυνατό.
ἀρμακάδες=σωρὸς ἀπὸ πέτρες.
βατούρα=ἡ βαζούρα, τὸ βοῦίσμα τοῦ ποταμοῦ.
βατλιές=βάττα.
βερβερίτσα=σκίουρος.
βολιάδια=σωροὶ ἀπὸ πέτρες μέσα σὲ χωράφι.
βροκουλούδι=μικρὸς βουκόλος.
διχάσης=ξεχωρίσης ἀπὸ μακρὰ. Διακρίσεις.
ἰλέμι=ραγδαία βροχή.
καλκάνι=ἀέτωμα.
κασαή=φαλακρό.
κιαρατίνη=κερατούλη· χαϊδευτικὰ λέγεται σὲ παιδιά, ποτὲ σὰ βρυσιά.
λατσούδια=μικρὰ ἔλατα τουφωτά.
λογγά=ἴσιο χωράφι στὴν ἄρη στὸ ποτάμι γινωμένο ἀπὸ γεμίματα φερμένα ἀπὸ τὸ νερὸ (λοῦμες).
λογγωμένα=δασωμένα.
λοῦμες=ἰλὺς.
λουρίτσες=λεπτὲς βέργες.
ἐπεόρδισαν=ἐξαντλήθηκαν· δὲν κάνουν πολ-

λά φρούτα.
ξεριάς=ὄσο μέρος τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ δὲ βρέχει τὸ «ρεῖμα».
ξύλοκόκοτος=τσαλαπετεινός.
παλιοβουλιός=σωρὸς ἀπὸ πέτρες παλιός, μουσκλησμένος.
ρόγγια=χωράφια γινωμένα ἀπὸ ξεχέρωμα δασωμένου τόπου.
ροῦπησε=ὠρμησε.
σαίκα=σῶα, χωρὶς νὰ πάθουν τίποτε.
σιαλμά=στὴ διάθεση τοῦ καθενός.
σκαρπιάς=σκορπιός.
σκόπουλο=μικρὸ ἄσκι ποὺ βάνουν μέσα γάλα (οἱ τσοπάνηδες ἰδίως).
τουμπρέκια=τεμάχια τοῦ κούτσουρου γιὰ νὰ σκιστοῦν σὲ σανίδα.
τσουγκρέι=βράχος· πετρώδιο ἐξόγκωμα τῆς γῆς.
φλετούρηξε=πέταξε.
φυσητόρα=δυνατὸ φύσημα μὲ ἦχο.
χαλιάς=σωριασμένες ἀπὸ νεροσυρμὴ ἢ ξεσυρμα πέτρες.

ΔΗΜ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΟΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΔΙΝΕΙ Η ΜΑΡΞΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ *

Κατά τὸν G. Belo

Ὁ Μαρξισμός, ὅμως, δὲν περιορίζεται στὸ νὰ υποθάλλει τὴν ἀδιαφορία γιὰ τὴ σημερινή κοινωνία καὶ ν' ἀπομακρύνει τοὺς ὀπαδούς του ἀπ' αὐτή, διεγείροντας τὴν ταξική συνείδηση. Γιὰ τὸν Μαρξισμό οἱ τάξεις θὰ πάρουν πλέρια τὴν ὑπαρξή τους ἂν πραγματοποιηθοῦν μέσα στὴν πάλη. Ἡ ἀντίθεση τῶν τάξεων θὰ καταστήσει ἀπόλυτη μόνο μετὸν ἐνεργὸ πόλεμο πού πρέπει νὰ γίνει ἀνάμεσά τους. Εἶναι ἀνάγκη, λοιπόν, ἡ ἐργατική τάξη νὰ τὴν παραλύσει ὅσο μπορεῖ, τὴ λειτουργία τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἐνα μέλος τῆς «Διεθνoῦς Ἐκπαιδύσεως τῶν Ἐργατῶν» ἐκθέτοντας τὶς ἀρχές μιᾶς προλεταριακῆς ἠθικῆς τελείωσε μετὸν ἀκόλουθον ἀπλὸν τρόπο. «Κάθε πράξη πού μπορεῖ νὰ ὀφελῆσει τὸ προλεταριάτο καὶ εἶναι βλαβερὴ στὴν ἀστική τάξη εἶναι καλή. Κάθε πράξη ἐπιζήμια στὸ προλεταριάτο καὶ ὀφέλιμη στὴν ἀστική τάξη εἶναι κακή». Ἀπ' αὐτὸ βλέπομε πὼς ἂν κατέγινε ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Κεφαλαίου» ν' ἀναπτύξει θεωρίες δύσκολες, οἱ σύγχρονοί μας ὀπαδοί του ξέρουν ν' ἀπλοποιοῦν μετὸ παραπάνω τὶς πρακτικὲς συνέπειες.

Ἀπλοποίηση παρατραβηγμένη κ' ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς καθαρῆς θεωρίας, γιατί δὲ ζητεῖ οὔτε νὰ «κάνουν τὸ καλὸ στὸ προλεταριάτο». Καὶ πράγματι ἀφοῦ πρόκειται πρὸ πάντων νὰ δημιουργηθεῖ ἕνα πολεμικὸ πνεῦμα γιὰ νὰ φτάσουμε στὴν ἐπανάσταση, μετὸν ὕλική ἐννοια τῆς λέξεως, πρέπει πρῶτα πρῶτα νὰ ἐμποδίσουμε νὰ γίνει τὸ καθετὶ πού θὰ καλυτέρευε τὴν κατάστασιν τοῦ προλεταριάτου. Ὁ Μαρξισμός εἶναι ἐχθρὸς σὲ κάθε μεταρρύθμιση. Γιὰ τοῦτο πρέπει στὸν ἐργάτη νὰ τοῦ παρουσιάσουμε τὴν κάθε προσπάθεια γιὰ τὸ καλυτέρεμα τῆς τύχης του σὰν προσπάθεια ἰδιοτελῆ τοῦ Κεφαλαίου, γιὰ νὰ τοῦ παρατείνει τὴ σκλαβιά του, πρὲς τὴν ἀνάγ-

κη νὰ συκοφαντοῦμε τὶς προθέσεις τῶν κεφαλαιοκρατῶν βρίσκοντας πὼς κάθε ὀργάνωση ἐκπαιδευτικὴ ἢ φιλόπονη ἢ γιὰ τὴν ἀναψυχή, πού γίνονται μετὸ σκοπὸ νὰ ὀφεληθοῦν οἱ ἐργάτες, εἶναι καταχθόνια μέσα ἐλκυστικὰ πού ἔχουν προορισμὸ ν' ἀποκοιμίσουν τὴ δυσπιστία τοῦ ἐργάτη, νὰ τοῦ μαλακώσουν τὴ δίκαια μνησικακία καὶ νὰ προλάβουν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μίσους. Ἡ θεωρία θὰ καταστρέφονταν ἂν ἡ κοινωνικὴ εἰρήνη μπορούσε νὰ βασιλέψει, ἂν μιὰ ἐξελίξη βαθμιαία ἐπέτρεπε τὴν ἐλπίδα, ὅτι μετὸν πολλὸν καιρὸ θὰ γινότανε αὐτὸ πού τώρα ὑπόσχονται πὼς θὰ τὸ κάνει μιὰ γλήγωρη καὶ ξαφνικὴ ἐπανάσταση. Γι' αὐτὸ πρέπει μετὸν κάθε τρόπο ν' ἀπογοητεύονται καὶ ὅσοι κεφαλαιοκράτες θέλουν νάνα γενναίωφρονες καὶ ἀνθρωπισταί, καὶ ὅσοι προλεταριοὶ θέλουν νάνα ὑπομονετικοὶ ἢ εὐχαριστημένοι. Ἡ καλοσύνη καὶ ἂν ὑποτεθεῖ ἰλικρινής, διαφθεῖρεται καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ὅταν εἶναι δικαιολογημένη εἶναι προδοσία.

Ἄλλ' ἂς ἐξετάσουμε ἀπὸ κοντὰ τὶς βάσεις, πού δίνει ἡ θεωρία τοῦ Μαρξισμοῦ στὴν πάλη τῶν τάξεων. Ἡ θεμελιώδης θεωρία πού πρόκειται νὰ ἐξετάσουμε εἶναι ἡ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ Κεφαλαίου. Καθὼς εἶναι γνωστὸ τὸ Κεφάλαιο σχηματίζεται, σύμφωνα μετὸν τὴν θεωρία τοῦ Μάρξ, ἀπὸ τὴν ὑπερ ἐργασία τὴν ἀπλήρωτη, τὴν ὁποία ὁ ἐργοδότης ἐπειδὴ εἶναι κύριος τῶν μηχανημάτων τῆς ἐργασίας τὴν ἀπολαβαίνει δωρεάν. Δὲ θὰ συζητήσουμε τὸ πόσο ἢ τὸ ἂν εἶναι σωστὴ ἡ θεωρία αὐτή, πού πολλές φορὲς ἐξετάσθηκε καὶ ἀμφισβητήθηκε. Γιατὶ καὶ μιὰ σφαλερὴ θεωρία, ἂν γίνει μιὰ φορὰ παραδεχτή, θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ παράγει πρακτικὰ ἀποτελέσματα γιὰ πολλὸν καιρὸ καὶ ἀφότου ἀποδειχθεῖ ψεύτικη. Τοῦτο παρατηρεῖται λόγου χάριν μετὸν περίφημο σιδερένιο νόμο (loi d'airain) πού κανένας πιά δὲν τὸν ὑποστηρίζει θεωρητικά, καὶ ὅμως ἐνεργεῖ ἀκόμα ἀναμ-

φισβήτητα στὶς θελήσεις μας. Δὲ θὰ ἐξετάσουμε, λοιπόν, παρὰ τὰ πρακτικὰ συμπεράσματα τῆς θεωρίας πού ἀναφέραμε καὶ εἶναι τὰ συμπεράσματα αὐτὰ ὀλοφάνερα. Ἀφοῦ γιὰ νὰ σχηματισεῖ τὸ κεφάλαιο ὁ κεφαλαιούχος κλέβει τὸν ἐργάτη, κλέφτοντας ὁ ἐργάτης ἐργασία ἀπὸ τὸν ἐργοδότη π' ἄρνει πίσω ἐκεῖνο πού τοῦ χρωστοῦν. Ἡ καθωρισμένη ἀντίδραση μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ ἡμερομισθίου, πού παραδέχτηκε αὐτὴν τὴν ἀντίληψη, ἀναγκαῖα θὰ εἶναι μιὰ τάση νὰ ἐλαττώσει στὸ ἐλάχιστο τὴν ἐργασία: εἴτε μετ' ἀπεργία ἀπόκρουση, εἴτε καὶ μετ' ἀκαταστροφὴ τοῦ ὕλικου σὲ διαφόρους βαθμούς. Ἀλλὰ καὶ κάτι πῖο πολὺ ἀκόμα: ἀφοῦ πρόκειται νὰ παραλύσουν τὸν καπιταλισμὸ, πρέπει νὰ ἐμποδισθεῖ ὁ σχηματισμὸς κεφαλαίου καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ κατεβάσουν ὅσο παίρνει τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐργασίας. Ἐτοὶ δικαιολογεῖται ἡ σταθερὴ σχεδὸν ἐχθρότητα τῆς ἐργατικῆς τάξεως ἐναντίον κάθε ὀργανώσεως, ὁ ὁποία τείνει νὰ κάνει πῖο παραγωγικὴ τὴν ἐργασία, χωρὶς νὰ ἐπιβάλλει περισσότερη δουλιὰ, χωρὶς νὰ τὴν κάνει πῖο κοπιαστικὴ τὴ δουλιὰ, πού ἀντίθετα μιὰ φορὰ τὴν ἀλαφραίνει. Ἀπ' αὐτὴ τὴν αὐξημένη παραγωγὴ ἡ ἐργατικὴ τάξη πρῶτη θὰ μπορούσε νὰ ὀφεληθεῖ, γιατί θὰ κατέβαινε ἡ τιμὴ τοῦ κόστους καὶ ἐπομένως θὰ μπορούσε ν' ἀνεβεῖ τὸ ἡμερομισθίον. Μὰ γι' αὐτὰ τὰ πράγματα λίγο τοὺς νιάζει ἀφοῦ ὑπακούουν στὸ πνεῦμα τοῦ πολέμου. Καλύτερα νὰ χαθοῦν κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ Ναοῦ τοῦ Καπιταλισμοῦ φθάνει νὰ τὸν ρίξουν. Δὲν ὑπάρχει κατὰρα τῆς ὁποίας δὲν εἶναι ἄξιος αὐτὸς πού μιλεῖ εἴτε γιὰ ἐκμηχανισμό, εἴτε γιὰ καταμερισμένη ἐργασία στὰ κομμάτια, εἴτε γιὰ «λογίκευση» τῆς βιομηχανίας. Ὅλες αὐτὲς οἱ προσπάθειες γιὰ ν' αὐξήσει ἡ παραγωγικότης, πού ἡ ἀληθινὴ τῆς φύσιν παρερμηνεύεται, θεωροῦνται ἐκ τῶν προτέρων σὰν πολεμικὲς μηχανὲς πού στρέφονται ἐναντίον τοῦ προλεταριάτου. Καὶ φυσικότερα ἀποκλείονται καὶ ὅλες οἱ ὀργανώσεις, πού σκοπεύουν νὰ κανονίσουν τὰ ἡμερομισθία ὄχι μετ' τὴν δουλιὰ τῶν λιγότερο καλῶν ἀλλὰ μετ' τῶν πῖο καλῶν. Δὲν πρέπει νὰ ἐπιτραπῆ σὸν ἐργοστασιάρχην νὰ νομίσει πὼς μπορεῖ νὰ βραβεύσῃ μετ' ὀποιοδήποτε τρόπο τὴν ποιότητα τοῦ ἐργαζόμενου καὶ πρὸ πάντων δὲν πρέπει ὁ ἐργάτης ἐπιδείχοντας ζῆλον νὰ χρησιμεύσει σὰν ὄργανο τοῦ ἐργοδότη ἐναντίον τῆς «τάξεως». Ἄλλως τε τὸ καθετὶ πού αὐξάνει τὴν ἀπόδοσιν λιγοστεύει τὴν στρατολογία τῶν χρήσιμων χειρῶν καὶ δη-

μιουργεῖ τὴν ἀνεργία. Ἀπὸ ταξικὴ ἀλληλεγγύη πρέπει ν' ἀποφεύγουν κάθε βιομηχανικὴ διευθέτηση, μετ' τὴν ὁποία θὰ ἐπετρέπετο αὐξηση τῆς παραγωγῆς μετ' λιγότερη ἐργασία. Καὶ δὲν ἐξετάζουν διόλου τὸ ἂν ἔτσι θὰ δημιουργηθεῖ ἀκρίβεια σὲ ὅλα τὰ εἶδη, πού πρῶτος θὰ τὴν αἰσθανθεῖ ὁ ἡμερομισθίος. Δικαιότερα αἱ Κυβερνήσεις (οἱ ἀστικές!) ἀπὸ τὰ 1864 ὡς τὰ 1886 κατάργησαν τὴν ἀπομόνωση τῶν ἐργατῶν καὶ τοὺς παραχώρησαν ἔτσι τὸ μέσο ν' ἀμυνθοῦν μετ' ἴσα ὄπλα ἐναντίον τῶν καταχρήσεων τῶν κεφαλαιοκρατῶν. Μὰ σήμερα ἡ κατάσταση ἀναποδογυρίστηκε τελείως. Τὸ ἀμυντικὸ ὄπλο, πού δημιουργήθηκε μετ' τὴν ὀργάνωση τῶν συνδικάτων, ἀπόχρησε μιὰ δύναμιν ἀπεριόριστη, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ στραφεῖ ἐναντίον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ὅπως συνέβη τελευταῖα μετ' τὴν Ἀγγλικὴ ἀπεργία. Οἱ σημαντικὲς μεταβολὲς πού ἔγιναν ἀπὸ τὸ 1847, καὶ ἀπὸ τὸ 1864 ἀκόμα, στὴν ὀργάνωση τῶν βιομηχανιῶν ἔφεραν σὰν ἀποτέλεσμα οἱ ἀπεργίες, οἱ ὁποῖες ἄλλοτε ἦταν πολλές φορὲς ἀναγκαῖες γιὰ τὸν ἀναγκάζανε τὸν ἀδιάλλαχτο ἐργοδότη νὰ συνέλθει, σήμερα νὰ ξεσποῦνε μόνο στὴ ράχη τοῦ κοινοῦ, ὅπως καὶ οἱ νεώτεροι πόλεμοι προσβάλλουν τοὺς μὴ μαχόμενους. Καὶ τοῦτο ἔγινε γιὰ τὸν αὐξησάν τὴ δύναμιν δὲν ἐφρόντισαν ταυτόχρονα νὰ συγκρατήσουν καὶ νὰ καθορίσουν τὶς εὐθύνες. Φοβήθηκαν, ἀδίκως κατὰ τὴ γνώμην μου, νὰ παραχωρήσουν ἐξουσία πῖο ἐκτεταμένη στὰ συνδικάτα. Κι ὅμως αὐτὸ θὰ ἦταν ἐγγύηση γιὰ τὴ φρόνησίν τους κατὰ τὴν ἐξάσκηση τῆς δυνάμεώς τους. Τὸ συνδικάτο μπορούσε νάνα συντελεστής ἠθικῆς ἀνατροφῆς συνειθίζοντας τὸν ἐργάτη στὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς πειθαρχίας. Ἄλλ' ἡ δράση τοῦ συνδικάτου ἐστράφη πῖο πολὺ πρὸς τὰ ὄξω, γιὰ τὴν πάλη, παρὰ πρὸς τὰ μέσα γιὰ τὴν ἀνατροφή. Μιὰ ὀλέθρια σύγκρουση δημιουργήθηκε μετ' ἑστὰ μναλὰ πολλῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴ σωματειακή(*) καὶ τὴν ἠθικὴ τὴν ἐπαγγελματικὴ. Κι ἔτσι ἡ πρῶτη πού διακρίνεται γιὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἰδιοτελείας ἀντιτίθεται διαρκῶς στὴ δεύτερη, ὅπως τὸ ἀποδείχνουν τὰ λυπηρὰ παραδείγματα πού μᾶς δόθηκαν ἀπὸ σωματεῖα καὶ μορφωμένα μάλιστα. Ἡ ἐννοια τῆς εὐθύνης

(*) Τὴ σωματειακὴ ἠθικὴ τὴν ἀποτελοῦν οἱ κανόνες τῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων τῶν μελῶν μετ' τὸ σωματεῖο. Ἐπαγγελματικὴ ἠθικὴ εἶναι οἱ κανόνες τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων τῶν μελῶν τοῦ σωματείου ἢ καὶ τοῦ σωματείου μετ' τὸ Κοινὸ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξάσκηση τοῦ ἐπαγγέλματος.

(*) Συνέχεια καὶ τέλος· βλ. σ. 545.

της ομαδικής δὲν ἀναπτύχθηκε καὶ ταυτόχρονα ἡ ἔννοια τῆς ἀτομικῆς εὐθύνης—αὐτὸ πού ἀποκαλεῖ ὁ ἀστὸς συνείδηση—πνίχτηκε ἀπὸ τὴν τυραννικὴ συνηθέστατα ἔξουσία τοῦ συνδικάτου.

Τὸν ἐργάτη τὸν θεωρήσαμε ὡς τὰ τώρα σὰν παραγωγό. Ἄν τὸν ἐξετάσουμε τώρα καὶ ὡς καταναλωτὴ θὰ δοῦμε ὅτι ἡ ἀνατροφή του δὲν εἶναι αὐτὴ πού θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ εὐχηθεῖ. Διδάχθηκε ὅλα ὅσα κερδίζει νὰ τὰ ξοδεύει. Βεβαίωτατα στὴν ἀρχὴ ξόδευε ἀπὸ ἀνάγκη τὰ ὅσα κέρδιζε, γιατί συνήθως δὲν κέρδιζε οὔτε ὅσα τοῦ ἀκούσαν γιὰ νὰ ζεῖ καὶ ἐπομένως δὲν μπορούσε νὰ κάνει οἰκονομίες. Ἄλλὰ κατόπιν ἡ διδασκαλία τοῦ εἶπε, ὅτι ὀφείλει νὰ μὴν οἰκονομεῖ τίποτα γιατί τὸ πνεῦμα τὸ κεφάλαιο καὶ ὁ ἀρετὴ ἀστική. Θεμελιώνει τὸ κεφάλαιο καὶ ὁ ἐργάτης δὲν πρέπει νὰ γίνῃ κεφαλαιούχος. Ἔτσι θὰ ἐπρόδινε τὴν τάξην του. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀπάντησις μιᾶς γυναίκας τοῦ λαοῦ πρὸς μιὰ μαγέρισσα ἀστὴ, πού τρώμαζε ἀκούγοντας τὴν τιμὴν πού τῆς ζήτησαν γιὰ ἕνα κοτόπουλο. «Δὸς το μου ἐμένα! Ὁ ἄντρας μου μοῦπε νὰ τὰ ξοδεύω ὅλα!» Τὸ παράδειγμα αὐτὸ μᾶς κάνει νὰ νιώσουμε τὸν τύπο στὸν ὁποῖο καταλήγει ἡ λογικὴ τῆς θεωρίας καὶ μαζί καὶ ἡ ἀποχτημένη συνήθεια. Ἡ σχετικὴ σπατάλη ἀποτελεῖ μιὰ φυσικὴ τάση τοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἔζησε «μὲ στερήσεις» εἶδε τὰ ἔσοδά του ἀπότομα, ἔστω καὶ στὸ φαινόμενο, ν' αὐξάνουν σὲ μεγάλο βαθμὸ. Τὸ αἶσθημα τῆς ἀνταποδόσεως σχετικὰ μὲ τὸ δυστυχημένο παρελθὸν καὶ μὲ μιὰ τάξην πιὸ εὐνοημένην, καὶ ἡ βιάσις νὰ γνωρίσει νέες ἀπολαύσεις πού ἄλλοτε τοῦ ἦταν ἀπαγορευμένες, ἰδοὺ οἱ ψυχικὲς καταστάσεις πού ἐξηγοῦν τὴν εὐκολία μὲ τὴν ὁποία γίνονται ἀποδεχτὰ τὰ μαθήματα τῆς διδασκαλίας. Γιατὶ αὐτὰ παρεμβαίνουν καὶ γιὰ νὰ δικαιολογήσουν καὶ γιὰ νὰ διακωλύσουν αὐτὴ τὴν κατάστασι. Δυστυχῶς καὶ ἐδῶ, μολοντί μ' ἄλλον τρόπο, τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης καὶ τοῦ καθήκοντος δὲν προώδενσε παράλληλα μὲ τὴν συναίσθησι τῆς αὐξημένης δυνάμεως. Ὁ ἐργάτης παραμένει τὸν πιότερο καιρὸ ἀνίκανος νὰ προβλέψῃ καὶ νὰ υπολογίσει γιὰ τὸ μέλλον. Ἄν ἄλλοτε δὲ μπόρεσε ν' ἀποχτήσῃ τὴν συνήθειαν, σήμερα τὸν ἐμποδίζουν συστηματικὰ νὰ τὴν ἀποχτήσῃ. Ἄν τὰ γερατεῖα, ἂν ἡ ἀνεργία τοῦ κόψουν τὸ ἡμερομίσθιο ἔχει δικαίωμα, τοῦ λένε, νὰ λογαριάσει στὴ βοήθειαν τῆς κοινωνίας, στὴν ὁποία δὲν ὀφείλει τίποτα. Τὸ πρόσφατο πα-

ράδειγμα τῆς μεγάλης ἀπεργίας στὴν Ἀγγλία καὶ τὰ σκάνδαλα πού ἐξ αἰτίας τῆς ἐγίναν, κατὰ τὴν διανομὴ τῶν βοηθημάτων στοὺς ἀνέργους, πρὸ πάντων ἀπὸ μερικὰ Δημογεῖα ὅπως τοῦ Poplar καὶ τοῦ West Ham, εἶναι γιὰ τὴν ἀποψη πού ἐξετάζομε πολὺ χαρακτηριστικὰ. Ὁ κ. Τσώρτσιλ τελευταία στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων προκάλεσε θύελλα στὶς τάξεις τῶν ἐργατικῶν καταγγέλλοντας τοὺς δόλους καὶ τίς ἀπάτες πού ἔκαναν οἱ ἀνεργοί. Ἡ ἀλληλεγγύη τῆς τάξεως ὑπερίσχυσε στὸ ἐργατικὸ κόμμα ἀπέναντι τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀληθινῆς τιμῆς τῆς τάξεως.

Ἀποστρεφόμενη τὸ πνεῦμα τῆς ἀποταμιεύσεως, ἀφότου θὰ μπορούσε ν' ἀποταμιεύει, καὶ παραδεχομένη, ὅπως τὸ βλέπομε συχνά, τὸ γούστο μιᾶς πολυτέλειας ψεύτικης, πού μιὰ τάξην ἀπὸ ἀστὸς παρείσραχτους τῆς δίνει τὸ σχαμερὸ παράδειγμα, ἡ ἐργατικὴ τάξην χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει ἐνθαρρύνει τὸν καπιταλισμὸ καὶ τὴν ἐμπορικότητα μὲ τὴ μορφὴ τὴν πιὸ ἀξιοκατάκριτην τοῦ μπακαλισμοῦ. Ὅπως δὴποτε τὸ προλεταριάτο σήμερα τὸ θέλει μόνον νὰ μένει ξένο ἀπὸ τὸ κεφάλαιο καὶ τοῦτο τὸ χρωστᾷ στὰ μαθήματα πού λαβαίνει πρὸ μισοῦ αἰῶνα, τὰ ὁποῖα πραγματικὰ δὲν ἔχουν προσαρμοσθεῖ στὶς σημερινὰς περιστάσεις. Αὐτὸ μπόρει ν' ἀποδειχθεῖ ἐξετάζοντας τὸ τί συμβαίνει στὸ ἐργατικὸ περιβάλλον, πού μόνον ἔμμεσα δέχεται τὴν ἐπίδραση τοῦ Μαρξισμοῦ, τὸ Ἀμερικανικόν. Ἡ μεταβολὴ πού ἐγίνε τὰ εἰκοσιπέντε τελευταῖα χρόνια εἶναι χαρακτηριστικὴ. Τὸ Γενάρην τοῦ 1913, ἐποχὴ μιᾶς σοβαρῆς ἀπεργίας, ὁ κ. Gompers πρόεδρος τότε τῆς ἐργατικῆς ὁμοσπονδίας, διακήρυξε πὼς ἂν οἱ οἱ ἐργάτες δὲν κατῴρθωναν νὰ ἰκανοποιηθοῦν μὲ τὰ εἰρηνικὰ μέσα θὰ καταφεύγανε στὸ δυνάμιτη. Καὶ ὁ κ. Ettor, ἕνας ἄλλος ἀρχηγὸς συνδικάτου, πλειοδότησε καὶ στοὺς ὑπαλλήλους τῶν ξενοδοχείων καὶ τῶν ἐστιατορίων τῆς Νέας Ὑόρκης οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀπεργήσει ἔδωσε μιὰ συμβουλή, πού καλύτερα εἶναι νὰ μὴν τὴν χαρακτηρίσει κανεὶς. «Ἄν ἀναγκασθεῖτε, ἔλεγε, νὰ ξαναπιάσετε » δουλιὰ μὲ τίς σημερινὰς συνθήκας, νὰ τὸ » κάνετε μὲ τὴν ἀπόφασιν τὴν ἀμετάσπρηττον » νὰ καταστήσετε πολὺ ἀνήσυχους τοὺς » ἀστὸς, πού θὰ τρώνε ἀπὸ τὰ φαγητὰ πού » θὰ τὰ μαγερεύει τὸ συνδικάτο σας». Καὶ τὰ ξενοδογεῖα ὑποχρεώθηκαν νὰ πάρουν ἰδιώτες μυστικούς ἀστυνομικούς γιὰ νὰ ἐπιβλέπουν τίς κουζίνες.

(Εἰκ. 7)

ΤΖΙΟΤΤΟ : Η ΑΝΑΛΗΨΗ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ (Santa Croce - Φλωρεντία).

Ἄλλ' ἂς δοῦμε τί γίνεται σήμερα. Οἱ Ἀμερικανοὶ ἐργάτες ἐγίναν κεφαλαιούχοι καὶ κύριοι μιᾶς σοβαρῆς μερίδας τοῦ κεφαλαίου τῶν ἐπιχειρήσεων στὶς ὁποῖες ἐργάζονται. Νὰ μερικοὶ ἀριθμοὶ παρμένοντες ἀπὸ περιοδικὰ Ἀμερικανικά: 21000 ἐργάτες τῶν σφαγείων τοῦ Swift, ἦτοι τὸ ἕνα τρίτο τοῦ προσωπικοῦ, ἔχουν 22 ἑκατομ. δολ. μετοχῆς. Οἱ ἐργάτες τῆς U. S. Street Corporation εἶναι κύριοι μετοχῶν τῆς Ἑταιρίας ἀξίας 40 ἑκατομ. δολ. Στὴ Standard Oil Co of India σὲ 49804 μετόχους οἱ 14743 εἶναι ἐργάτες τῆς ἑταιρίας κ.τ.λ. Ἡ ἐπανάστασι, συμπέρανε ὁ κ. Bardoux ἐκθέτοντας πλῆθος ὁμοίων γεγονότων, δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ, ἐγίνε.

Μ' ἕναν τρόπο πιὸ γενικό, ἄλλως τε, οἱ στατιστικὲς δείχνουν ὅτι ἡ κατανομὴ τῶν κεφαλαίων τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων μέρα μὲ τὴν μέρα γίνεται δημοκρατικότερη καὶ τὸ πλῆθος τῶν μικρῶν ἀποταμιευτῶν ὄχι μόνον στὴ Γαλλίαν, μὰ καὶ στὴν Ἀμερικὴν, εἶναι κάτοχο τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν κεφαλαίων.

Ἀποδείχεται, λοιπόν, πὼς ἀπὸ τὰ γεγονότα δὲν ἐπαληθεύεται ἡ Μαρξικὴ θεωρία,

πράγμα πού εἶναι ἤδη σοβαρὸ γιὰ μιὰ θεωρία ἡ ὁποία αὐτοπαρουσιάζεται σὰν ἐπιστημονικὴ ἀνάλυσις τῆς πραγματικότητος. Ἐπὶ πλέον ἀποδείχεται ὅτι ἡ Μαρξικὴ ἀνατροφή, ὅπως τὴν ἀναλύσαμε, ἀντιτίθεται στὴν αὐτόματη ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ὅσο ἐξελίσσεται ἐλεύθερα.

Μπόρει, λοιπόν, νὰ διακρίνει ὁ καθένας σήμερα τὸ πόσο τὸ κόμμα τοῦ προλεταριάτου καθυστέρησε στὴν ἐντολή, τὴν ὁποία μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπίσημους ἀντιπροσώπους του τοῦ εἶχαν ἀπὸ καιρὸ διαγράψῃ. Ὁ Sorel εἶχε ζητήσει νὰ δώσουν στὸν ἐργάτη τὴν ἀνατροφήν τοῦ παραγωγοῦ, ἀντὶ ν' ἀρκεσθοῦν, ὅπως μέμφεται ὅτι τόκωναν οἱ «οὐτοπισταί», σὲ προσπάθειες νὰ συγκινήσουν τοὺς «ἀνθρώπους τοῦ κόσμου» γιὰ τὴν τύχην τῶν προλεταρίων. Καὶ ὁ Pelloutier ἐπίσης βεβαίωνε ὅτι μόνον μιὰ ἠθικὴ ἀνατροφή, διοικητικὴ καὶ τεχνικὴ, μπόρει νὰ καταστήσῃ βιώσιμη μιὰ κοινωνίαν ἀπὸ «ἐλεύθερους ἀνθρώπους». Στὰ πράγματα ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ἀνατροφήν αὐτὴν, τὴ σπάνια

παντού και πού τόσο λίγο την ευκολύνει ή κατάσταση του προλεταρίου, παρεμποδίστηκε από τη Μαξική θεωρία ή καλύτερα της δόθηκε ο ανάποδος δρόμος. Ο Μαξισμός, ασχολούμενος πρό πάντων με το πώς θα καταστρέψει την υπάρχουσα τάξη, με το πώς θα εξαφανίσει την αστική κοινωνία, φρόντισε να δημιουργήσει το πολεμικό πνεύμα, να αναπτύξει τις αποσυνθετικές δυνάμεις και να μην ιδρύσει «μια κοινωνία από ανθρώπους ελεύθερους». Ο κάθε πόλεμος μόνος του παρέχει μιαν ανατροφή αντικοινωνική. Αλλ' όταν πρόκειται για εξωτερικόν πόλεμο το κακό κάπως κολάζεται, επειδή δεν παύουν οι δικαστικές σχέσεις παρά μόνο με το εξωτερικό. Κι επειδή ταυτόχρονα στο εσωτερικό ενδυναμώνονται ή εθνική αλληλεγγύη και το αίσθημα της κοινωνικής πειθαρχίας. Στόν πόλεμο των τάξεων αντίθετα προσβάλλεται απ' ευθείας ή δυνατότης μιās οποιασδήποτε κοινωνικής τάξεως.

Για τούτο είδαμε το λυπηρό γεγονός οι ανακινιστάι του σοβιετικού καθεστώτος να αρχίζουν από τους αντίποδες των όσων το κόμμα τους, στην περίοδο της πάλης, είχε υποστηρίξει. Αναγκασμένοι να πολεμήσουν ταυτόχρονα τις συνήθειες τις αποχτημένες μέσα στην αστική κοινωνία και τις συνήθειες που συστηματικά της έβαλαν στο μυαλό του προλεταριάτου, για να καταστρέψουν την αστική τάξη, υποχρεώθηκαν να εγκαταστήσουν την πιο σκληρή δικτατορία. Κι έτσι ή δικτατορία του προλεταριάτου άρχισε με την τυραννία που πρώτα πρώτα τη δοκιμάζει το ίδιο το προλεταριάτο. Το δικαίωμα της απεργίας καταργήθηκε άμέσως στην Κρατοποιημένη Βιομηχανία. Και το χειρότερο ή εργασία έγινε για όλους υποχρεωτική, όχι με την έννοια πως όλοι οφείλουν να δουλεύουν, μα με την πιο απόλυτη—ότι ο καθένας πρέπει να κάνει τη δουλιά που του όρίζουν οι αρχές· κι ακόμα καμιά συμφωνία δεν επιτρέπεται να άκυρωθεί ελεύθερα. Επίσης καταργήθηκε κάθε ελευθερία συνειδήσεως, θρησκευτική ή πολιτική καταδιώκεται μάλιστα αυτός που θα φανεί χλιαρός υποστηρικτής του κόμματος. Το μεταχείρισμα του στρατού, που τόσο το κατηγορούσαν, όταν στην αστική κοινωνία επρόκειτο να συγκρατήσει την τάξη και να προστατεύσει τις απαραίτητες δημόσιες υπηρεσίες, είναι στη δικτατορία του προλεταριάτου αδιάκοπο για να πειθαναγκάσουν τους

άνυπόταχτους προλεταρίους σε ύποταγη και για να αποσπάσουν από τους χωρικούς την εσοδεία τους. Ήταν τάχα ή «αστική» δικαιοσύνη «ταξική δικαιοσύνη»; Τότε τί να πει κανείς για μιάν δικαιοσύνη που μās την περιγράφουν έτσι: «ο νόμος επιβάλλει στους δικαστάς να προσπαθούν ώστε ή παλάντζα πάντοτε να αποκλίνει προς το μέρος των Προλεταρίων». Και οι δικασταί αυτοί απόλυτως εξαρτώνται από την κυβέρνηση. Δικασταί άμετάθετοι δεν υπάρχουν. Υποχρεωμένοι να εκλιπαρούν κάθε δώδεκα μήνες αναδιορισμό, μπορεί να μετατεθούν ή να παυθούν κάθε στιγμή. Πίσω από την πρόσοψη των δικαστηρίων πραγματικά βασιλεύει ή πιο κνική αυθαιρεσία... Το 1ο άρθρο του Κώδικα όρίζει «Τα πολιτικά δικαιώματα» προστατεύονται από το νόμο, εκτός στις περιπτώσεις που χρησιμοποιούνται εναντίον του κοινωνικού, έμπορικού και οικονομικού προορισμού τους». ... Τα άρθρα 147 και 402 κελεύουν: «Κάθε φορά που ένα συμβόλαιο άκυρώνεται από τα δικαστήρια ως αντίθετο στο συμφέρον του Κράτους, το αντίκειμενο του συμβολαίου και τα εισπραχθέντα ποσά κατάσχονται...» Ο Ποινικός Σοβιετικός Κώδικας επιτρέπει στο δικαστή να αυξάνει την ποινή σύμφωνα με τη σοσιαλιστική του συνείδηση. Στόν καταλογισμό της ποινής ο δικαστής δεν περιορίζεται από κανένα ανώτατο όριο «έστω κι αν από το νόμο υποδειχνεται τ' όριο αυτό»... Οι αυστηρότερες ποινές και ή χρησιμοποιούμενη με άφθονία ποινή του θανάτου επιβάλλονται για πράξεις αντιεπαναστατικές—οικονομικές, και για την καταστροφή μηχανών και υλικού όταν γένηκε σε βάρος των κρατικών επιχειρήσεων. Μεταξύ αυτών των πράξεων καταλέγεται και ή «κατασκοπία ή οικονομική.» Μια άθωοτατη έκθεση προς τη διεύθυνσή του στο εξωτερικό για την επιχείρηση ενός διευθυντή εργοστασίου μπορεί να του κοστίζει τη ζωή του... Ο καθηγητής Clair, μολονότι πολιτής της Έλβετικής Δημοκρατίας, καταδικάστηκε σε είρκτη δέκα ετών για «κατασκοπία οικονομική».

Είπαμε πως πολεμώντας τη σημερινή ήθική, επειδή είναι ήθική αστική, ο Μαξισμός κατώρθωσε μαζί να δυσφημίσει και κάθε μεταγενέστερη ήθική ή επαλήθευση αυτού που είπαμε έχει γίνει σχεδόν. Το μπαχτσίσι παιροδίνει στη σοβιετική δημοκρατία πολύ περισσότερο από τον καιρό της τσαρκής απολυταρχίας. Ένθαρρυνόμενη από τη

γενική κακομοιριά ή δωροδοκία έχει αναπτυχθεί τόσο, ώστε για να χτυπηθεί το κακό, καθώς λέει ένας ανταποκριτής, θα έπρεπε να τους καθίσουν στο χαμνί τους 70 από τους 100 επίτροπους των επαρχιών. Αυτή είναι ή Δημοσία ήθική. Όσον αφορά την ιδιωτική, χωρίς λεπτομέρειες λέμε πως τη συνοψίζουν τα εξής: Η απόλυτη αποσύνθεση της οικογένειας, ή τέλεια διαφθορά των ήθων ή ή ίδρυση Έπίσημου ιδρύματος όπου αποβάλλουν οι γυναίκες. Χιλιάδες παιδιά εγκαταλειμμένα περιπλανώνται κατά συμμορίες, αναγκασμένα να ζούν από κλοπές κι άρπαγές. Κι είναι τόσα τα παιδιά αυτά και βρίσκονται σε τόσο άγρια κατάσταση, ώστε ή κυβέρνηση αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την ιδέα να τ' απογράψει. Δεν θα έπιμείνομε περισσότερο, όχι μόνο γιατί οι πληροφορίες είναι σπάνιες και άβέβαιες, αλλά πρό πάντων γιατί το θέμα μας δεν είναι να επικρίνομε το οποιοδήποτε καθεστώς. Κι αν το υποθέσομε κατ' αρχήν θανατάσιο το Σοβιετικό καθεστώς, ήρθε μπροστά του αναρίθμητες δυσκολίες πρακτικές. Μα ποιδ είναι το πρωταρχικό αίτιο, το πιο σπουδαίο, το βαθύτερο, αυτών των δυσκολιών; εν είναι τάχα ή έλλειψη ανατροφής ήθικης, ικανής να προετοιμάσει τους ανθρώπους γι' αυτό το καθεστώς; Η καλύτερα δεν είναι αίτια ή αναποδογιορισμένη ανατροφή, ή όποια—με το πρόσχημα πως έτσι μαζεύει την κατάλυση ενός συχαμένου καθεστώτος—κατέστησεν εκ των προτέρων πιο αδύνατη παραποτέ την εγκατάσταση του ονειρευτού καθεστώτος;

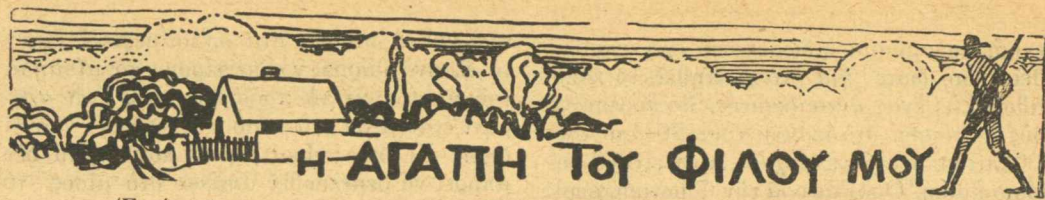
Δυστυχώς ξερόμε όλοι πόσο οι λαοί, και πρό πάντων τ' άμόρφωτα πλήθη, είναι στην πείρα άνυπόταχοι. Γι' αυτό ή αντι-ανατροφή αυτή, την όποια έλεεινολογούμε, δεν πρόσβαλε στόν τόπο μας μόνο τους ώριμους, οι όποιοι στην ανάγκη μπορεί να άμυνθούν. Άρχισε να προσβάλλει συστημα-

τικά και τα παιδιά, στα όποια μερικοί έχουν το έλεινό θάρρος να διεγείρουν το αίσθημα του μίσους, με το πρόσχημα πως έτσι σηματούεται μέσα στα παιδιά ή ταξική συνείδηση. Κι όμως είναι βέβαιο πως τίποτα δεν μπορεί να θεμελιωθεί άπάνω στο μίσος το αποσυνθετικό, το άρνητικό, το αντι-οργανωτικό. Κατηγορούν κάποτε την αστική τάξη, ότι κι αυτή επίσης έχει τάχα την ταξική ανατροφή της, γιατί λένε υπάρχει μιάν εκπαίδευση μόνο για τους πλούσιους που μπορεί να πληρώνουν. Αλλ' αυτά όλα είναι σόφισμα. Γιατί κι αν παραδεχθούμε πως ή εκπαίδευση απευθύνεται σε μιάν τάξη (με πόσο άόριστα σύνορα!) όμως δεν διδάσκει το ταξικό πνεύμα, όπως τ' όρίσαμε, δηλαδή δεν διδάσκει την άδιαφορία για το κοινό καλό, ούτε τη διαίρεση την έσωεθνική, ούτε τέλος το μίσος ή την καταφρόνηση των άλλων τάξεων.

Το ξαναλέμε άλλη μιάν φορά, δεν πρόκειται να υπερασπισθούμε ένα κοινωνικό καθεστώς εναντίον ενός άλλου. Μ' όσα είπαμε πολεμήσαμε μόνο την άρνητική μέθοδο, την καταστρεφτική, την αντίληψη σε κάθε κοινωνική πρόοδο, σε κάθε θετική βελτίωση. Κι εκείνο που θα επιθυμούσαμε να συστήσομε είναι—μιάν θαρραλέα δράση μέσα στην κοινωνική ειρήνη, μιάν εξακολουθητική δράση σιηριζόμενη, όχι στόν πόλεμο και στη βία, μα στην όργάνωση της ελευθερίας για όλους. Αυτή ή πρόοδος μέσα στην ειρήνη θα στηριχθεί άπάνω σε δυό ήθικές ουσιαστικές συνθήκες: Πρώτα στόν σιμβιβασμό, που τον εκθέτει σε κίνδυνο ο σημερινός συνδικαλισμός, του συνεταιρικού πνεύματος με την αυτονομία και την ανεξαρτησία των γαρχακέρων. Και έπειτα στην ανάπτυξη ενός κριτικού και έμπειρικού κοινωνικού αισθήματος, αντίθετου στο μυστικισμό των όπατηλών μύθων και των άόριστων χιμαιρών.

Α. Σ.

(Συνέχεια)

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΟΥ ALAIN FOURNIE

Ἀλλάξαμε πολλά λόγια πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα. Ἄξαφνα, ἡ δεσποινὶς Ὑβόννη εἶπε μ' ἓνα περιγελαστικὸ χαμόγελο:

«Ἐνας τρελλὸς νέος μὲ ζητᾷ στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου· κ' ἐγὼ εἶμ' ἐδῶ, στὸ μαγαζὶ τοῦ κυρ Φλωρεντίνου, κάτω ἀπ' τὴ λάμπα του, καὶ τὸ γέριό μου μὲ προσμένει στὴν ὁξώπορτα. Ἄν μὲ ξανάβλεπ' ἔτσι, ὁ νέος, δὲ θὰ τὸ πιστεῦσε ποτέ».

Βλέποντάς την νὰ χαμογελᾷ, σκέφτηκα πὼς ἦρθε ἡ ὥρα τῆς ἀποκριθῆκα κ' ἐγὼ γελώντας.

«—Κι' ἂν τυχαίνει νὰ τὸν γνωρίζω ἐγὼ αὐτὸν τὸν τρελλὸ τὸν νέο;

Μὲ παρατήρησε κατάματα.

Ἡ ὁξώπορτα χτύπησε, ξένοι μᾶς ἔκοψαν τὰ λόγια. Ἡ Ὑβόννη κίνησε νὰ φύγει. Μὰ, πρὶν μᾶς δώσει τὸ χέρι, ὁ ἐξαδέλφος μου ἀπ' τὴ διπλανὴ κάμαρα, μού φώναξε δυνατὰ, μὲ τὴ φωνὴ του τοῦ πραγματευτῆ γυρολόγου, σὰν νὰ μᾶς χώριζαν ἀκέρια χιλιόμετρα.

—Φραγκίσκο! Τὴν ἐρχομένη Πέμπτη θὰ δώσω μιὰ ἀπογευματινὴ. Θὰ προσκαλέσω κόσμο. Ἄλλοι θὰ κληγῆσουν, ἄλλοι θὰ ψαρέψουν, ἄλλοι θὰ λουσοῦν. Δεσποινίς, θὰ ῥηθῆτε ἔφιππη! Ἡ Δεσποινίς ξέρει... Θὰ ετοιμάσω κ' ὅλα τ' ἄλλα. Καὶ μπορεῖς, —πρόσθεσε τέλος— νὰ φωνάξεις καὶ τὸν φίλο σου τὸν Μών. Μών δὲν τὸν λένε;»

Ἡ Ὑβόννη σηκώθηκε, καιάχλωμη μονομιάς.

Θυμήθηκα πὼς, στὴν ἀλλοτινὴ γνωριμία τους, ὁ φίλος μου τῆς εἶχε πῆ τ' ὄνομά του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Τὴν ἐπαύριο, μὲ ξίπνησαν ἀπ' τὴ χαρηνγὴ. Ἀνέβηκα στὸ ποδήλατό μου—ὁ Ζασμὲν μ' εἶχε μᾶθει στὰ κρυφὰ—καὶ πῆγα στὸ Φερτέ ντ' Ἀνζιλόν,—τὸν τόπον πού καθόταν ὁ φίλος μου. Ἐφτασα τ' ἀπόβραδο. Καὶ μὴ θέλοντας νὰ ταραξῶ τὴ γαλήνη τοῦ χωριοῦ, προτίμησα νὰ περάσω πρῶτα ἀπὸ κάποιας θειάς μου, νὰ δειπνήσω καὶ νὰ κοιμηθῶ στὸ σπῆτι της.

Κι' ἀπο κείνην ἔμαθα ἓνα κομμάτι, ἀκό-

μα τῆς ἱστορίας. Εἶχε βρῆ στὸ δρόμο, γυρνώντας μὲ τὸν θείο μου, ἓνα κορίτσι, πού ἦταν ἡ φευγάτη ἀρρεβωνιαστικὴ. Ἦταν κατὰκοπη ἀπ' τὸ δρόμο καὶ τοὺς παρακάλεσε νὰ τὴν πάρουν σι' ἀμάξι. Τοὺς διηγήθηκε τὴν ἱστορία της,—εἶχε φύγει γιὰτὶ δὲν πίστευε σὲ τόσην εὐτυχία· κ' ὕστερα ἔμαθε πὼς ὁ Φραντὸς αὐτοκτόνησε: ἦταν π' ἀ ἀργὰ νὰ μετανοιώσει. Τοὺς ζήτησε νὰ τὴν πάρουν στὸ σπῆτι τους, γιὰ ὑπερέγρια. Κ' ἔτσι ἔγινε. Κάθισε μαζί τους ἕξη μῆνες καὶ βοηθοῦσε θαυμαστὰ τὸ νοικοκυριό. Τέλος ἔφυγε, κ' ἐπῆγε σὲ ράφτρα στὸ Παρίσι. Ἀκόμα μένει ἐκεῖ καὶ τοὺς θυμάται.

Ἴσως νᾶταν τὸ ἴδιο τὸ κορίτσι, πού ὁ Μών συναντοῦσε κάτω ἀπ' τὰ παράθυρα τοῦ σπητιοῦ τῶν Γκαλαί.

Εἶχα ὀρκιστεῖ στὸν Φραντὸς νὰ τὸν βοηθήσω, ὅταν θὰ τύχαιεν εὐκαιρία, μὰ μήπως ἤξερα τώρα πού νὰ τὸν εἶρω; Ἄφησε τοὺς τρελλοὺς μαζί μὲ τοὺς τρελλοὺς,—σκέφτηκα στὸ τέλος.

Καὶ τ' ἄλλο πρωὶ κίνησα γιὰ τὸν Μών. Μόλις τὸν ἐπρόλαβα. Ἦταν ἔτοιμος γιὰ ταξίδι. Καὶ τὸν εἶδα πάλι—μὲ τὸ κοκκαλιόριο πρόσωπο, μὲ τὸ ξυρισμένο κεφάλι... Ἀβέβαιο μουστάκι ἄρχιζε νὰ σέρνεται στὰ χεῖλι του. Πάντα τὰ ἴδιο του βλέμμα... μὰ θαροῦσα πὼς, ἀπάνω στὴν προηγουμένη του παθητικὴ θέρη, ἔπεφτε ἓνα σκέπασμα πάχνη.. Ταραχτήκε πού μὲ εἶδε, μὰ δὲ μοῦ ἔδωκε τὰ χέρι. Μοῦ μίλησε. Εἶχε φύγη πιά ἀπ' τὰ Παρίσι, ἀπελπισμένος νὰ προσμένει. Μ' ἓνα λόγο, ἦταν ἓνας ἀποφασισμένος ἄνθρωπος. Ἦθελε νὰ ξαναἰδεῖ τὴν Ὑβόννη: μὰ μόνο γιὰ μιὰ στερνὴ φορὰ, γιὰτὶ θαροῦσε πιά τὸν ἑαυτὸ του μολεμμένον γιὰ πάντα, πεσμένον κάτω ἀπ' τὴν ἐντέλεια πού εἶχεν ἄλλοτε ἀνεβεῖ...

Κάποια δομένη ὑπόσχεση τὸν ὑποχρῶνε σὲ μακρὸ ταξίδι. Μὰ ἐγὼ δὲν τὸν ἄφησα νὰ φύγει. Τοῦ τὰ εἶπα ὅλα. Τότες ἔγινε φρικτὰ χλωμός. Νόμιζες, καθὼς ἀκροαζόταν, πὼς ἤθελε ν' ἀσφαλιστεῖ, νὰ δραπετέψει, νὰ κρυφτεῖ. Καὶ μοῦ ἀποκρινόταν δλοένα:

«Βλέπεις; βλέπεις: τελειώσαν ὅλα, τελειώσαν.»

Στὴν ἑορτὴ τὸν πῆρα σχεδὸν ἄθελά του. Μὰ, μᾶς πού τ' ἀποφάσισε, βιάστηκε νὰ δώσει τέλος. Τὸν ἄκουσα πρὶν φύγωμε, πού παραγγεῖλε τῆς μητέρας του νὰ μὴ λύσει τίς ἀποσκευές του. Κ' ὕστερα, ῥίχτηκε στὸ δρόμο.

Δὲν κατέβηκε ἀπ' τὴ μπισουκλέτα οὔτε στὶς πιὸ ἀπότομες κατηφοριές. Τρόμαζα νὰ τὸν φτάνω. Φαινόταν ἀνυπόμονος καὶ γεμάτος σπουδῆ.

...Ἡ Ὑβόννη μὲ τὸν πατέρα της ἔφτασαν ἀπ' τοὺς τελευταίους στὸν τόπο τῆς γιορτῆς. Ἐγὼ κ' ὁ Μών, ἀνεβασμένοι σ' ἓνα ὕψωμα, τοὺς καρτερούσαμε ἀπὸ μακριά. Μὰ στὸ τέλος ἐκεῖνος βαρέθηκε νὰ προσμένει, κ' ἴσα-ἴσα τὴ στιγμή πού τὸ κορίτσι ἔφτασε, ἔλειπε ἀπ' τὸ πλευρό μου. Μὰ τοῦτο ἄρρεσε στὴν Ὑβόννη, γιὰτὶ δὲν ἤθελε νὰ ἰδεῖ κανεὶς τὸν γερασμένο Βελισσάριο, ἄσχημον καὶ ἀδύνατο, μήτε νὰ τὸν παραδώσει μαζί μὲ τ' ἄλλα τ' ἄλλα νὰ τὸν φυλάξουν. Ἦταν ἡ ὕστερή της ἱππασία...

Καὶ σ' αὐτὴν εἶδα τὴν παρόμοιαν ἀνυπομονησία τοῦ φίλου μου, κάτω ἀπὸ μιὰ χάρη τόσο πλαστὰ εἰρηνική. Μιλοῦσε γρηγορώτερα ἀπ' τὴ συνήθειά της. Τὰ μάγουλά της καὶ τὰ μῆλα τους ἦταν κόκκινα, μὰ ὡς τόσο ἔβλεπε σπαρμένα στὸ πρόσωπό της πελιδνὰ σημάδια, πού ἐπρόδιναν τὴν ταραχὴ της.

Ἐδесαν τὸν Βελισσάριο ἀπὸ ἓνα δέντρο, χωρὶς νὰ τὸν ἀλαφρώσουν· κ' ὑποσχέθηκα νὰ μιλήσω ἀπ' τὸ σπῆτι νὰ τοῦ στείλουν θροφῆ.

Ὅταν ἡ Ὑβόννη κατέβαινε κατὰ τὴ γλυκειὰν ὄχθη τῆς λίμνης, ὁ Μών τὴν εἶδε. Δίνοντας τὸ μπράτσο στὸν πατέρα της, παραμερίζοντας μὲ τὸ ξερβὺ χέρι της τὴ φάσσα τοῦ μακροῦ ἀνάλαφρον πανωφοριοῦ πού τὴν ἐσκέπαζε, βάδισε κατὰ τοὺς ἄλλους καλεσμένους, μ' ἓναν τρόπο παρόμοια σοβαρὸ καὶ παιδιάστικο,—κ' ἐγὼ σιμά της. Ὅλ' οἱ σκόρπιοι καλεσμένοι μᾶς περιζώσαν, καὶ ἡ κοπέλλα ζύγωσε μέσα στὴν σιωπῆ. Ὁ Μών, μόνο μὲ τὸ ψηλὸ τ' ἀνάστημά του ξεχώριζε ἀπ' τὴ συντροφιά πού εἶχε σμίξει. Τίποτα δὲν εἶχε κάμει γιὰ νὰ τὸν προσέξουν, μήτε κίνημα, μήτε βῆμα. Τὸν παρατηροῦσα, ντυμένον σταχτιά, ἀσάλευτον, νὰ κυτᾷ ἐπίμονα σὰν τοὺς ἄλλους, τ' ὄραϊο κορίτσι πού ἐρχόταν. Ὡς τόσο, στὸ τέλος, ἔκαμ' ἐν' ἀσυνείδητο καὶ ἀμήχανο κίνημα νὰ φορέσει τὸ σκούφο του—τὸ κεφάλι του, χοντρό, σὰν χωριάτικο κεφάλι, ἦταν ξυρισμένο ἀνάμεσα σ'

ὅλα τ' ἄλλα, τὰ χτενισμένα μὲ τὰ σγουρὰ μαλλιά.

Ἐπειτα, ὁ κόσμος ἔξωσε τὸ κορίτσι. Τῆς παρουσίαζαν καὶ τῆς σύσταιναν τὰ κορίτσια πού εἶχαν μεγαλώσει καὶ πού δὲν τὰ γνώριζε. Ὁ γῦρος προχωροῦσε σὲ μένα καὶ τὸν σύντροφό μου· ἡ ἀνησυχία μου περνοῦσε κάθε φαντασία, κ' ἐσκεπτόμουν πὼς κ' αὐτὸς θᾶταν παρόμοια ἀνήσυχος.

Ἐτοιμαζόμουν νὰ τὸν συστήσω.

Μὰ πρὶν καλά—καλὰ νᾶρθεῖ ἡ σειρά του, ἡ ἴδια ἡ Ὑβόννη προχώρησε κατὰ τὰ μέρος του, σοβαρὰ καὶ ἀποφασιστικὰ τόσο, πού μέκαμε ν' ἀπορήσω.

«—Τὸν Αὐγουστῖνο Μών τὸν γνωρίζω,» εἶπε.

Καὶ τοῦδωσε τὸ χέρι.

Ἄλλες συστάσεις ἔγιναν κ' οἱ δυὸ φίλοι χωρίστηκαν.

Μιὰ ἀτυχία τῶφερε νὰ μὴν καθίσουν οὔτε στὸ ἴδιο τὸ τραπέζι. Μόνο τὸ βράδυ—βράδυ ζυγώσαμε κ' οἱ τρεῖς κ' ἐμιλήσαμε μαζί. Ἡ Ὑβόννη ἦρθε πρὸς ἐμᾶς. Ὁ πατέρας της ἔμεινε μὲ τὸν Ζασμὲν πού τὴ συντροφιά του τὴν εἴρρισκεν ἑξαισία. Μὰ ἡ συνομιλία μᾶς ἦταν ἄψυχη καὶ βιασμένη. Καὶ δὲν ἔνοιωσα καθόλου γιὰτὶ ὁ Μών ἐπέμενε νὰ μιλή δλοένα γιὰ τὰ παλιὰ σημάδια, πρᾶμα πού ἔφερνε στὴν κόρη στενοχώρια καὶ δυσαρέσκεια. Τοῦ τὰ διηγήθηκε ὅλα ὡς τόσο καὶ πὼς τὸ ὑποστατικὸ πουλήθηκε,—καὶ ὁ Φραντὸς χάθηκε—κ' ἡ μητέρα της πέθανε ἀπὸ τότε...

Περπατώντας κ' οἱ τρεῖς μᾶς ἀπάνω στὴν κοντὴ μαρομένη γλῶη, ἀκούσαμε, μακρυσμένο καὶ βαρύνθυμο,—ἓναν ρυθμικὸ σκοπὸ χορευτικὸ, μὲ πού ἔσβυνε σὲ θλιβερὸς νότες,—τὸ τραγοῦδι, τὸ παλιὸ τραγοῦδι:

Φορῶ τὰ κόκκινα σαρκίνια,
ἀγάπες μου, ὦρα σας καλή!

Ὁ Μών ἀνασῆκωσε τὸ κεφάλι κ' ἄκουσε. Κάποιος, πού ὠδηγοῦσε στὸ πότισμα τὰ ζῶα, τραγουδοῦσε τὴν πιὸ δυστυχισμένη ἀνάμνηση τῶν παλιῶν ἡμερῶν, πού δὲν θὰ ξαναρχόταν...

—Τὸν ἀκοῦτε; εἶπε ὁ Μών μὲ σβυσμένη φωνή. Ὡ, θὰ πάω νὰ ἰδῶ ποιὸς εἶναι.» Κ' εὐτὺς σφεντονίστηκε μέσα στὰ σῦδεντρο. Ἀμέσως σχεδὸν τὸ τραγοῦδι σῶπασε: ἀκούστηκε γιὰ λίγο τὸ σφύριγμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ περπάτημα τῶν ζῶων πού μακραινάν δλοένα: κ' ὕστερα τίποτα...

Κύτταξα τὴν Ὑβόννη, βαθυστόχαστη καὶ ἀπαυδημένη, στήλωνε τὰ μάτια στὸ θαμνοτόπι, πού ὁ Μών εἶχε χωνέψει μέσα... Γύρισε σὲ μένα:

—Δὲν εἶν' εὐτυχημένος; μου εἶπε.

Καὶ πρόσθεσε :

—Καὶ ἴσως δὲ θὰ μπορούσα πιά νὰ τὸν ὠφελήσω σὲ τίποτα.

Δίστασα γὰρ τῆς ἀποκριθῶ, μετὰ τὴν ὑποψία πὼς ὁ Μὼν μπορούσε ν' ἀναφανεῖ. Ἄξαφνα, ἀκούστηκε κραυγὴ, ἔπειτα ὁ κρότος ἀπ' τὰ χάμουρα ἐνὸς ἀλόγου ποῦ χτυπιέται κ' ὁ θόρυβος ἀπὸ μάλ्लωμα μὲ κομμένες φωνές. Ἀμέσως κατάλαβα πὼς ὁ φτωχὸς ὁ Βελισσάριος θάπαθε κακὸ. Ἔτρεξα, κ' ἡ Ὑβόνη μὲ ἀκολούθησε σὲ ἀπόσταση. Παιδιά πρόστρεξαν κ' ἀπ' τὰλλα μέρη.

Ὁ Βελισσάριος εἶχε πιαστέῖ μέσα στὸ καπίστρι του. Τοῦ κάκου ὁ κ. Ντὲ Γκαλαὶ κ' ὁ Ντελοῦς πολεμοῦσαν νὰ τὸν λευτερώσουν. Ὡς τόσο, ὁ Μὼν τὸ κατάφερε. Μὲ προφύλαξη, μὰ καὶ συνάμα μὲ τέχνη, ἀλάφρωσε τὸ ζῶο ποῦ σηκώθηκε στὰ πόδια του. Πολὺ ἀργά, ἦταν χτυπημένος, τσακισμένος ἴσως, γιὰτὶ χιμήλωνε τὸ κεφάλι σὰ νὰ ζητοῦσε ἐλεημοσύνη. Ὁ Μὼν τὸν ἐξέταξε ἀπὸ κοντά, δίχως νὰ μιλεῖ. Ὅταν ἀνασήκωσε τὰ μάτια του, ἦταν μαζεμένος κόσμος, μὰ δὲν εἶδε κανένα. Ἦταν σὲ ἔξαψη.

—Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω, ποιοὺς τὸν ἔδεσε σ' αὐτὰ τὰ χάλια; φώναξε. Καὶ νὰ τοῦ ἀφήσουν τὴν σέλα «τὴ ράχη ὅλη μέρα! Καὶ ποιοὺς παραλογισμένους σέλωσε αὐτὸ τὸ ζῶο γιὰ καβάλλα; αὐτὸ δὲν κάνει μήτε γιὰ ζέφυμο.

Ὁ πατέρας τῆς μάζησε τὸ λόγια του.

—Ἄ, σεῖς τὸ κάματε; τοῦ εἶπε ὁ Μὼν μιά στάλα εἰρηνεμένος, κατακόκκινος, στροφοντας τὴν ὄψη του κατὰ τὸν γέροντα. Νόμιζα πὼς θ' ἄλλαξε τρόπο πὼς θὰ ζητοῦσε συχώρεση. Γιὰ μιά στιγμή στέναξε. Κ' εἶδα τότες πὼς τὸν ἔτερε—μιά τέρψη πικρὴ κ' ἀπελπισμένη— νὰ χειροτερεύσει ὀλοένα τὴν περίστασι, νὰ τὰ συντρίψει ὅλα μιά γιὰ πάντα.

Κ' εἶπε μὲ αὐθάδεια :

—Λοιπὸν δὲν σὰς συγγαίρω!

Κάποιος πετάχθηκε στὴ μέση :

—Δροσερὸ νερὸ μπορεῖ νὰ τοῦ κάνει καλό... νὰ τοῦ πλῆνουμε τὰ πόδι στὸ ρέμα.

—Νὰ τὸ πάρουν καὶ νὰ τὸ πᾶνε σπῆτι αὐτὸ τ' ἄλογο,—αὐτὸ μονάχα πρέπει, εἶπε ὁ Μὼν δίχως νὰ δώσει ἀπόκριση καὶ μάλιστα δίχως νὰ χάνουν καιρὸ. Νὰ τὸ βάλουν στὸ σταύλο καὶ νὰ μὴν ξαναβγεῖ πιά ἀπὸ κειμέσα.

Πολλὰ παιδιά προσφέρθηκαν Ἡ Δεσποινὶς Ντὲ Γκαλαὶ τὰ εὐχαρίστησε ζωηρά. Τὸ πρόσωπό τῆς ἦταν κατακόκκινο, ἔτοιμο

νὰ λουστῆι στὰ δάκρυα εἶπε «ὠρεβουάρ» σ' ὅλην ἐκεῖ γύρω, ἀκόμα καὶ στὸν Μὼν, ποῦ στεκόταν παραζαλισμένος, καὶ δὲν τόλμησε νὰ τὴν δεῖ στὰ μάτια. Ἔλαβε τὰ χαλινάρια τοῦ ἀλόγου, καθὼς δίνουν τὸ χέρι, πιότερο γιὰ νὰ τὸ ζυγώσει, παρὰ γιὰ νὰ τ' ὀδηγήσῃ. Ὁ ἄνεμος τοῦ ὕστερον θέρους ἦταν χλιαρὸς στὸ δρόμο τῶν Σαμπλονιέρ, ποῦ θὰ πίστευες πὼς ἦταν μᾶς; τὰ φύλλα τρεμοσάλευαν στὸ νοτερὸ φύσημα... Τὴν εἶδαμε ποῦ μακραινει μ' αὐτὸν τὸν τρόπο,—τὸ μπράτσο τῆς ἔξω ἀπ' τὸ πανωφορι, κρατῶντας ἀπ' τὸ χέρι σφιχτὰ τὸ χοντροὸ πέτσινο χαλινάρι. Ὁ πατέρας τῆς περπατοῦσε στὸ πλευρὸ τῆς κοιλιαστικά...

Θλιβερὸ τέλος γιορτῆς. Μάζεψαν ὅλοι τὰ πακέτα τους, τὰ σκεπάσματά τους, δίπλωσαν τὰ πανένια καθίσματα, συμμαζέψαν τὰ τραπέζια οἱ τελευταῖοι ἀπομείναμε ἐγὼ κ' ὁ θεῖος μου ὁ Φλωρεντίνος, ποῦ ἀναμασοῦσε, ὅπως κ' ἐμεῖς, τὴν ἀπορία κ' τὴν πίκρα του.

Μὰ τότε, ὁ φίλος μου—ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἦξερα πὼς ἦταν ὁ μόνος στὸν κόσμον ἀνάξιος νὰ κλάψει—στράφηκε ἄξαφνα σ' ἐμένα κ' εἶδα τὸ πρόσωπό του πλμυρισμένο ξαφνικὰ ἀπ' ἓνα ἀσταμάτιστο πλάμι δάκρυα.

—Σταθῆτε, σὰς παρακαλῶ, εἶπε βάνοντας τὸ χέρι του στὸν ὄμο τοῦ Φλωρεντίνου. Μὴ νοιασθῆτε γιὰ μένα. Θὰ γυρίσω μόνος μου, μὲ τὰ πόδια.

Καὶ μ' ἓνα πήδημα, βάνοντας τὸ χέρι του στὸ φτερό τοῦ ἀμαξιοῦ, βρέθηκε στὴ γῆς. Ἀπορήσαμε σὰν τὸν εἶδαμε νὰ στρέφει πίσω κ' ὕστερα νὰ τρέχει κ' ἔτρεξε ὡς τὸ δρομαλικὶ ποῦ εἶχαμε προσπεράσει, στὸ μονοπάτι τῶν Σαμπλονιέρ... Πήγαινε στὸν πύργο ἀπ' τὸν ἴδιον ἐκείνον δρόμο ποῦ θάχε ἀκολουθήσει ἄλλοτε, καὶ ποῦ εἶχε κρυφακούσει, σκεπασμένος ἀπ' τὰ χαμηλὰ παρακλάδια, τὴν ἀκατάληπτη συνομιλία τῶν ὠραίων ἀγνώστων παιδιῶν...

Λοιπὸν, ἐκεῖνο τὸ βράδυ ζήτησε μὲ λυγμούς τὴν δεσποινίδα ντὲ Γκαλαὶ ἀπ' τὸν πατέρα τῆς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Πέμπτη—ἀρχὲς Φλεβάρη—διάφανο παγερὸ ἀπόγευμα, ποῦ φυσάει Τρεισήμισυ, τέσσερες ἢ ὦρα... Στους φράχτες σιμὰ στ' ἀγρόσπιτα, τὰσπόρονα τῆς πλύσης εἶν' ἀπλωμένα ἀπ' τὸ μεσημέρι καὶ στεγνώνουν, στὸ ξεροβόρι. Στὸ κάθε σπῆτι, λαμποκοπᾷ ἀπ' τὸ ἀνταύγασμα τῆς φωτιᾶς τῆς τραπεζαρίας, ἓνα μουσεῖο ἀκέραιο ἀπὸ βερνικωμένα

παιγνίδια. Κουρασμένο ἀπ' τὰ παιξίματά του, τὸ παιδί κάθεται σιμὰ στὴ μητέρα του καὶ τὴν βάνει νὰ τοῦ ἱστορήσει τὴ μέρα τοῦ γάμου τῆς.

Ὅποιος δὲν τ' ἀρέσει νάνα εὐτυχημένος, ἄς ἀνέβει στὴ σιταποθήκη τοῦ σπιτιοῦ του καὶ θ' ἀκούσει ὡς τὸ βράδυ, νὰ σφυρίζουν καὶ νὰ βογγοῦνε τὰ δοκίρια εἴτε ἄς βγεῖ ὄξω στὸ δρόμο, κ' ὁ ἀέρας θὰ τοῦ χτυπήσει τὸ στόμα μὲ τὸ φουλάρι του,—ζεστό ξαφνικὸ φίλημα ποῦ φέρνει δάκρυα. Μὰ γιὰ ὅποιον ἀγαπᾷ τὴν εὐτυχία—εἶναι στὴν ἄκρη ἐνὸς λασπωμένου δρόμου, τὸ σπῆτι τῶν Σαμπλονιέρ, ποῦ μπῆκε ὁ φίλος μου μετὰ τὴν Ὑβόνη: εἶναι γυναίκα του ἀπ' τὸ μεσημέρι.

Πέντε μῆνες κράτησαν οἱ ἀρρεβῶνες. Ἦταν εἰρηνικοί, τόσο εἰρηνικοί, ὅσο τὸ πρῶτο συναπάντημα στάθηκε ταραγμένο. Ὁ Μὼν συχνὰ ἦθε στὴ Σαμπλονιέρ, πότε μὲ ποδήλατο, πότε μὲ ἀμάξι. Δυὸ φορὲς τὴν ἑβδομάδα καὶ πιότερο, ράβοντας ἢ μελετῶντας πίσω ἀπ' τὸ μέγα παράθυρο ποῦ βλέπει στὸ ξεροτόπι καὶ στὸν ἐλατιῶνα,—ἢ δεσποινὶς ντὲ Γκαλαὶ εἶδε τὴν ἀψηλῆ, γρήγορη σιλουέττα του νὰ περναίει πίσω ἀπ' τὴς κουρτίνες,—γιατὶ ἐρχόταν πάντα ἀπ' τὴν δευτροστοιχία ποῦ εἶχε ἀκολουθήσει τὴν πρώτη φορὰ. Τοῦτο εἶναι τὸ μόνον σημάδι πὼς θυμᾶται τὰ περασμένα—κι αὐτὸ σιωπηλό. Ἡ εὐτυχία θαρρεῖς ἀποκοίμισε τὴν ἀλλόκοτην ἀλλοφροσύνη του.

Μικρὰ περιστατικὰ ἔγιναν σ' αὐτοὺς τοὺς μῆνες μέσα. Διωρίστηκα δάκρυος στὸ Σαιν Μπενουά. Δὲν εἶναι χωριὸ τὸ Σαιν Μπενουά. Εἶναι ὑποστατικά, σπαρμένα μὲς στὴν ἐξοχή, καὶ τὸ σχολεῖο εἶναι ὀλίγελα μοναχικὸ ἀπάνω στὴ βουνοπλαγιὰ, ἄκρη στὸ δρόμο. Περωτὸ ζῶην ἐρημική. Μὰ οἱ Σαμπλονιέρ ἀπέχουν μόνον τρία τέταρτα τῆς ὄρας.

Ὁ Ντελοῦς θὰ γινόταν κουμπάρος. Ὁ Μὼν τοῦ φέρεται καλὰ τώρα, ὕστερ' ἀπ' τὰ παρακάλια τῆς Ὑβόνης.

Στὶς τέσσερες τ' ἀπόγευμα ἐγὼ καὶ ὁ Ντελοῦς, οἱ δυὸ μας καθὼς ὄλ' οἱ προσκαλεσμένοι ἔχουν φύγει, περιδιαβάσαμε μόνι μας. Τὸ μυστήριον τελέσθηκε τὸ μεσημέρι μὲ κάθε μυστικότητα, στὸ παλαῖκὸ παρεκκλήσι τῶν Σαμπλονιέρ, ποῦ δὲν τὸ εἶχαν γορεμίσει καὶ ποῦ εἶναι μισοάφαντο ἀπ' τὰ ἔλατα ἀπάνω στὴ γειτονικὴ βουνοπλαγιὰ. Ὑστερ' ἀπὸ σύντομο τραπέζι ἢ μητέρα τοῦ Μὼν, ὁ κ. Σερέλ καὶ ἡ Μίλλι, ὁ Φλωρεντίνος κ' οἱ ἄλλοι, ἀνέβηκαν πάλι στ' ἀμάξι. Μείναμε ὁ Ζασμὲν κ' ἐγὼ.

Πλανιώμαστε ὡς τὸ σύνορο τοῦ δάσου ποῦ ἀρχίζει πίσω ἀπ' τὴς Σαμπλονιέρ, στὸ τέλος τῆς Σαμπλονιέρ, κ' εἶμαστε γεμάτοι ἀνησυχία. Δὲν ξέρομε τὴν αἰτία, μήτε θέλομε νὰ τὴ μαρτυρήσωμε ὅ ἕνας στὸν ἄλλον. Κι' ὡς τόσο, μάταια προσπαθοῦμε ν' ἀλλάξωμε σκέψεις, νὰ ξεπλανέσωμε τὴν ἀδημονία μας, δείχνοντας στὸν ἴδιο ἑαυτὸ μας—μέσα στὸν ἄσκοπό μας περιπάτο,—τ' ἀχνάρια τῶν λαγῶν καὶ τὴς χαρακιῆς στὴ ἄμμο ποῦ πρὶν ἀπὸ λίγο θ' αὐλάκωσαν τὰ κουνέλια... μὰ στημένη παγίδα... τὴς πατημασιῆς κάποιου ὀρνιθοκλέφτη... Ἀδιάκοπα στρέφομε πίσω, κατὰ τὴν ἄκρη τοῦ σῦδεντροῦ, ὅπου ἀναφαίνεται τὸ σφαλιστὸ καὶ σωπασμένο σπῆτι.

Χαμηλὰ στὴν φάτσα τοῦ σπιτιοῦ, σ' αὐτὴν ποῦ βλέπει κατὰ τὴς ἀγριοελατιῆς, εἶναι ἕνας σανιδένιος ἐξώστης, μεσοτὸς ἀπὸ χόρτα καὶ σπόρους, ποῦ ὁ ἄνεμος ἀπιθώνει στὸ συνέπαρμά του. Φεγγυβόλημα σὰν ἀπὸ φωτιὰ ἀνιχνυτᾷ στὰ γυαλιὰ τοῦ παραθυριοῦ. Κάπου—κάπου, περνοδιαβαίνει ἡσκίος. Ὀλόγυρα στὰ χωράφια ποῦ ζώνουν τὴν περιοχὴ, στὸ λαχανόκηπο, στὴν ὕστερην ἔπαυλη ποῦ ἀπομένει ἀπ' τὰ παλιὰ κτίρια, σιγαλιὰ καὶ μοναξιά. Οἱ κολλήγοι πῆγαν στὴν πολίχνη νὰ γιορτίσουν τὴ χαρὰ τῶν ἀφεντικῶν τους.

Κάπου—κάπου, ὁ ἀγέρας, φορτωμένος ἀχλὺ ποῦ, εἶναι σχεδὸν βροχή, μᾶς μουσκεύει τὸ πρόσωπο, φέροντας μιά χαμένη νότα ἀπὸ πιάνο.

Ἐκεῖ στὸ σφαλισμένο σπῆτι, κάποιοι παίζει πιάνο... Σταματῶ κάπου—κάπου, κ' ἀπορᾶζομαι σιωπηλά. Στὴν ἀρχὴ, μοιάζει λαλιὰ τρεμουλιαστική, ποῦ ἀπόμακρα, μόλις τολμᾷ νὰ τραγουδήσῃ τὴ χαρὰ τῆς... Σὰν τὸ γέλιο κοριτσιοῦ, ποῖ, μὲς στὴ δική του τὴν κάμαρα ψάχνει καὶ βρίσκει τὸ σωρὸ τῶν παιγνιδιῶν του καὶ τὸν ἀραδιάζει στὰ μάτια τοῦ παιδικοῦ φίλου του... Κι' ἄκόμα μοιάζει σὰν τὴν ἀτολμὴ χαρὰ, τὴ δειλιασμένη, μᾶς γυναικὸς ποῦ φόρεσε διαταχτικὰ ἓνα ὄρωσιό φόρεμα, καὶ παρυσίασθηκε μ' αὐτὸ, καὶ ποῦ δὲν ἔφθαι ἀν' θ' ἀρέσει... Αἰτὸς ὁ ἀγνώριστος σκοπὸς, μοιάζει, τέλος, προσευχή... Ἰκεσία στὴν εὐτυχία, νὰ μὴ γίνῃ παραπολὺ σκληρή,—ἓνα χαϊρέτημα, ἓνα γονάτισμα μπρὸς στὴν εὐτυχία...

Στοχάζομαι: «εἶν' εὐτυχημένοι τέλος. Ὁ Μὼν εἶναι κοντὰ τῆς».

Νὰ τὸ ξέρω τοῦτο καὶ νᾶμαι βέβαιος μου φτάνει γιὰ τὴν τέλειαν εὐτυχία μου, γιὰτὶ εἶμαι ἓνα καλὸ παιδί.

(Ἀκολουθεῖ συνέχεια)

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΑΡΑΤΑΙΡΟΙ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ

Το γραφείο μεταφράσεων του κ. Μαργαριτιάδη είχε πάντα δουλειές. Μεταφράσεις επιστολών κάθε τύπου και περιχομένου, επίστολων έμπορικών, έρωτικών, άπειλητικών, ύβριστικών, μεταφράσεις έγγραφων, μεταφράσεις συμφωνητικών, τιμολογίων, κάθε είδος μεταφράσεις από τα γαλλικά, από τα αγγλικά, από τα γερμανικά, από τα ιταλικά. Μεταφράσεις τέλος πάντων από όλες τις γλώσσες και σε όλες τις γλώσσες. Ακόμα και μεταφράσεις από τα ελληνικά... στα ελληνικά. Για τις μεταφράσεις του τελευταίου αυτού είδους το γραφείο Μαργαριτιάδη είχε ιδιαίτερο τμήμα με τους πιο έμπειρους υπαλλήλους του.

Η δουλειά λοιπόν δεν έλειπε από το γραφείο. Αλλά το βράδι εκείνο περίμενα περισσότερο από μισή ώρα και δεν είχα βρει σειρά να μιλήσω με το Μαργαριτιάδη.

— Ένα λεπτό και τελειώνω.

Πριν όμως περάσει το λεπτό, άνοιξε η πόρτα και έμπαινε άλλος πελάτης.

Στην άρχη περίμενα χωρίς να προσέχω. Σιγά-σιγά όμως η πελατεία του Μαργαριτιάδη άρχισε να μ' ένδιαφέρει.

Πρώτα μπήκε ένας νέος, άμουςτακος. Παράδω-σε ένα πολυσέλιδο χειρόγραφο με την έντολή να μεταφρασθεί στα γαλλικά κ' έφυγε χωρίς να ρωτήσει λόγο θα στοίχιζαν τα μεταφραστικά. Έπειτα ήρθε ένας κύριος, πολύ καλοντυμένος, με μονόκλ και ξυρισμένο μουστάκι. Αυτός άφησε λίγες κόλ-λες χαρτί μεγάλου σχήματος. Σε λίγο έφ' ασε μία κυρία. Συμφώνησε πρώτα τα μεταφραστικά κ' άφησε ένα πολυσέλιδο χειρόγραφο. Έπειτα ήρθαν με τη σειρά ένας μεσόκοπος, ένας κύριος με κα-τάμαυρο γένι, ένα παιδί με κοντά παντελόνια, ένας γέρος, που με κόπο έσερνε τα πόδια του, και τρεις άλλοι ακόμα. Καθένας άφησε κ' από ένα χειρό-γραφο.

Στόν δέκατο πελάτη, ο Μαργαριτιάδης έδωσε έντολή στόν κλητήρα να μ' ή μ' άνησυχήσει κανείς.

— Για έλα δώ, σε παρακαλώ, μου έλεε κάπως αστασιμένος.

Τα χειρόγραφα είχαν πλημμυρίσει το γρα-φείο του.

— Πώς τα έξηγεis αυτά;

Και μου έδειξε με τη σειρά τα χειρόγραφα.

Καθένα είχε στο ξόφυλλο κ' έναν τίτλο. Και δια-βάσαμε μαζί: «Οί τρεις φάμπρικες», κοινωνικό μυ-θιστόρημα. «Η ώραία Ταμάρα», αισθηματικό μυ-θιστόρημα. «Τεχνητά λουλούδια», ποιήματα. «Χτές σήμερα, αύριο και μεθαύριο», αισθητική μελέτη κλπ. κλπ.

— Δεν καταλαβαίνω.

— Ούτ' έγώ.

Δέν άργήσαμε όμως να καταλάβουμε. Το μυ-θιστικό όλων αυτών των έργων υπήρχε στην πρώτη σελίδα έπειτα από το ξόφυλλο. Άνοιξα και δια-βάσαμε: «Πρός την σεβαστήν επιτροπήν της άπο-νομής του βραβείου Νόμπελ, κλπ.»

Ο Μαργαριτιάδης άλλαξε απότομα ύφος. Κάτι θυμήθηκε. Η είδηση ήταν στις άπογευματινές έφημερίδες. Έψαξε, την βρήκε και την ξαναδιά-βασε: «Η Σουηδική Άκαδημία άπένευσε το βρα-βειον Νόμπελ διά το 1927 εις την Ίταλιδα μυθι-στοριογράφον Γκράτσια Ντελέντα».

Χτύπησε το κουδούνι και κάλεσε με τόν κλη-τήρα έναν από τους υπαλλήλους του.

— Οί μεταφράσεις αυτές να γίνουν με πολλή προσοχή, έλεε στόν υπάλληλο και του έδωσε τα χειρόγραφα.

Έμεινε μία στιγμή συλλογισμένος κ' έπειτα μου έλεε:

— Ξέρεις τι ρεκλάμα είνε για το γραφείο, αν πάρει του χρόνου το Νόμπελ κανένα άπ' αυτά τα έργα; «Η ώραία Ταμάρα. Βραβειον Νόμπελ. Μεταφραστικόν γραφείον Μαργαριτιάδη».

ΠΡΟΣ ΤΗ ΧΑΡΗΣ

ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΠΡΟΦΑΣΕΙΣ ΕΝ ΑΜΑΡΤΙΑΙΣ — Άν ή πρά-ξη του Ύπουργείου της Έθνικής Οικονομίας να καταργήη το Δ. Συμβούλιο της δασκαλικής όμοσπονδίας άφορούσε τα πρόσωπα μόνο, που το άπότελουν, δε θα είχαμε τίποτα να πούμε γιατί δε μ' ένδιαφέρει ή τύχη προσώπων. Η πράξη όμως του Ύπουργείου στρέφεται ενάντια στους δασκάλους της χώρας και άποτελεί την άρχη διωγμού του οργανωμένου δασκαλικού κλάδου. Ο Έλληνας δάσκαλος, που κρεμόταν πρώτα από τους πολιτι-κούς, τα κατάφερε ύστερα από πολύχρονους άγώ-νες να λευτερωθί από τους κηδεμόνες του και μπο-ρεσε να σταθί στα ίδια του τα πόδια, να δραγα-

νωθί και να διεκδικήση ο ίδιος τα δικαιώματά του σάν οργανωμένος υπαλληλικός κλάδος. Η χειραφέτηση αυτή φαίνεται πως χτυπά στα νεύρα μερικόν, που θέλουν το δάσκαλο στοιχειο παθη-τικό και άκίνητο μέσα στην κοινωνία μας. Έπειδή δέν μπορούν να υποφέρουν την ύψωση του κλάδου αυτού, το ψυχικό του τώρα ώρίμασμα και την προο-δευτική τάση στο έργο του, προσπαθούν με χίλια δυό μέσα να τόν κρατήσουν στο πνευματικό επί-πεδο, που βρισκόταν έδω και πενήντα χρόνια. Για-τι αυτό είνε το βαθύτατο νόημα του ζητήματος, ότι δέν υποφέρουν το ανέβασμα του δασκάλου. Οί άλλοι φόβοι τους για την τάχα κομμουνιστική δράση του δασκάλου είναι άστεία επιχειρήματα που δέν τα πιστεύουν ούτε οί ίδιοι. Γιατί ξέρουν πολύ καλά πως μέσα σε δεκαπέντε χιλιάδες Έλ-ληνες δασκάλους, οί κομμουνιστές μετριούνται στα δάχτυλα του ένός χεριού. Εκείνο που θέλουν οί δημοδιδάσκαλοι μας είναι να ύψωθούν στο επί-πεδο, που τους ταιριάζει, και να πάρουν μέσα στην κοινωνία τη θέση, που τους άρμοζει. Θέλουν να άποβούν δημοσιογικοί παράγοντες μέσα στην πνευματική μας ζωή, όπως και πρέπει να είναι, και τέτοια κίνηση πρέπει να τη χαιρετήση ο κα-θένας, που νιώθει τόν παράγοντα αυτόν της πνευμα-τικής και ήθικής μας ζωής.

Ο δασκαλικός κλάδος φαίνεται πως ένωσε για τι πρόκειται, ένωσε πως πρόκειται για καθαρό διωγμό του και στάθηκε παληκαρία. Το ότι το Ύπουργείο δέν βρισκει δασκάλους από τα μέλη της όμοσπονδίας να άπαρτίση το νέο της συμβού-λιο, είναι παρήγορο σημάδι. Έκείνοι που βρέθη-καν πρόθυμοι να πάρουν τη θέση αυτή, ούτε είναι μέλη της όμοσπονδίας ούτε τους άνέχεται ο κλάδος.

Η ΠΕΡΙΦΡΟΝΗΣΗ ΤΩΝ ΦΤΩΧΩΝ—Στις έφη-μερίδες γίνεται πολύς λόγος για την άναδου-λεία που μαστίζει τη χώρα. Ως δέκα χιλιάδες άνε-βάζων τους άνεργους της Θεσσαλονίκης κ' ως δε-καπέντε του Πειραιά. Σε μικρότερη κλίμακα ύ-πάρχει το κακό και σ' άλλες πόλεις. Μολοντούτο οί διάφορες εταιρείες, που έχουν αναλάβει την εκ-τέλεση έργων, φέρνουν εργάτες ξένους και ίδιος Γερμανούς με μεροκάματα άκριβέτερα, ένθ' οί Έλληνες εργάτες ψοφούν της πείνας. Αυτό δέν είναι μονάχα άδικία αλλά και περιφρόνηση μιάς ελληνικής μάζας που πεινά και που όσο και να κάνει ύπομονή, όταν βλέπει τόν ξένο να της άρπά-ζει το ψωμί άπ' τα χέρια της θάχει κάθε δικίο να προστατέψει τη ζωή της και να προμηθεύει με κάθε τρόπο ψωμί στα πεινασμένα παιδιά της. Υπάρχουν δημοσιογράφοι και πολιτευόμενοι που δέν κάνουν άλλο παρά να ξεφωνίζουν κατά του κομμουνισμού. Με φωνές όμως δε σβύνει κάτι, όταν τόν γεννούν τα έργα όχι τών κομμουνιστών αλλά έμάς τών ίδιων. Όταν περιφρονάμε τόν πό-νο του φτωχού, όταν τόν ψωμί του τόν δίνομε στόν ξένο, τότες δέν έχουμε δικίο ν' άπορούμε για τόν κομμουνισμό του ή για όποια άλλη εκδήλωσή του. Έμεις τη δημιουργούμε κ' έμεις θα πληρώσουμε τα καλά που θα σωριάσουν τα λάθη μας.

ΑΧΑΡΑΧΤΗΡΙΣΤΑ—Το κράτος πέρσιν ξόδεψε κάμποσα εκατομμύρια για να προμηθεύει δυό πίνακες του μεγάλου Θεοτοκόπουλου και να στο-λίσει μ' αυτούς την Πανακοθήκη του. Το ίδιο κρά-

τος πληρώνει επί χρόνια τώρα τόν κ. Ίακωβίδη, διευθυντή της σχολής καλών Τεχνών, για να δεί-χνει στους μαθητές της σχολής τόν Γκρέκο σάν κακότεχνη εκδήλωση που πρέπει να άποφεύγουμε. Θα πίστευε κανείς πως όταν το κράτος άποφασί-ζει να ξοδέψει εκατομμύρια, στη σημερινή μάλι-στα εποχή, για να αγοράσει τα έργα ένός ζωγράφου, σημαίνει πως δέν κάνει μιά επιπόλαιη πράξη αλ-λά πως συνειδητά εργαται να θέσει με την πράξη του αυτή τα έργα τούτα υπόδειγμα στην καλλιτε-χνική γενιά που εργαται. Πως να χαρακτηρίσει όμως κανείς το κράτος εκείνο που άπ' τη μιά μεριά αγοράζει Γκρέκο κ' άπ' την άλλη πληρώνει έναν άνθρωπο να βρίζει ο,τι το γούστο του δέν μπορεί να νοιώσει;

ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ—Κι' έπειδή ήρθε ή κουβέντα για το Πολυτεχνείο, οί άναγνώστες μας θα θέλανε να πληροφορηθούν βέβαια τί γίνε-ται στη σχολή όταν ο Γκρέκο θεωρείται κακότε-χος. Η άπάντηση δέν είναι δύσκολη: Τα παιδιά μαθαίνουν πως ή πιστή αντίγραφη της φύσης, το ακαδημαϊκό σχέδιο, και τίποτε άλλο, είναι σωστή τέχνη. Και για συμπλήρωμα της άρχης αυτής καλλιεργείται συστηματικά και ή θεματογραφία. Λόγου χάρη: «η μελαγχολία» ή «η φιλόστοργος μήτηρ» ή «η έπαίτις της γαφύρας» ή «έν τούτω νικά» ή «ο άσπασμός τών άγγέλων προς τα άσ-τρα» ή «τό όνειρον της Παρθενότης» ή «τορνια έπίτιδες» ή «η παρθενία» κλπ. κλπ. κλπ. Μπορεί νάνα καλός και άγιος ο κ. Ίακωβίδης, δέν είναι άνάγκη όμως να διακωνίζει το ζωγραφικό του είδος. Άρχει μόνος του και δέν χρειάζεται να τόν μνηθούν και τα παιδιά.

ΜΠΑΤΕ ΣΚΥΛΟΙ ΑΛΕΣΤΕ—Και σάν να μ' ήν έφτανε τόση δράση στη σχολή, δέν μπορεί να γίνει διαγωνισμός καλλιτεχνικός χωρίς τα φώτα του γηραιού καλλιτέχνη. Α. χ. ο κ. Λοβρέζος δια-θέτει 10000 δραχμές το χρόνο σε όποιο βυζαντινό έργο θα βράβευε ή Άκαδημία. Για να γίνει ο δι-αγωνισμός καταρτίζεται επιτροπή. Πρώτος και καλύτερος ο κ. Ίακωβίδης. Μά μόνο στη Έλλά-δα όπου όλοι οί σκύλοι μ' αλεσιτικά δε δίνουνε, μπορούσε μιά Άκαδημία να βάλει για κρι-τη βυζαντινών έργων ένα ζωγράφο, που με το έρ-γο του και με τη διδασκαλία του σ' όλη του τη ζωή άρνήθηκε τη βυζαντινή τέχνη και την έχει χαρακτηρίσει άφύσικη και τέχνη που άγνοεί το σχέδιο. Είναι φυσικό ένας τέτοιος κριτής να βρα-βέψει καλύτερα καμιά δεσποινίδα που ζουγαρι-φίζει χρυσάνθεμα πάνω σε άτλάζι παρά ζωγράφο ποτισμένον από τη μεγάλη τεχνη τών βυζαντινών. Καταλαβαίνουμε πολύ καλά να κρίνει ο κ. Ίακω-ένα έργο ακαδημαϊκό, αλλά άπορούμε πως μιά Άκαδημία τόν έβαλε να κρίνει έργα βυζαντινά.

ΤΑ ΣΚΥΛΙΑ ΤΟΥ ΑΡΝΙΩΤΗ—Και τόν φαινόμε-νο αυτό δέν είναι μοναδικό. Στην Έλλάδα ποτέ δε βάζουμε τόν άρμότιο, τόν ειδικό στην κά-θε δουλειά. Τόχουμε κατάρα να βάζουμε τόν αντί-θετο ή τόν άπληροφόρητο. Το κακό μάλιστα δέν είναι τω νυνό αλλά έδω και πολλά χρόνια δέρνει τόν τόπο. Ο Άρνωτής πούζε τα γυμνασμένα σκυλιά κ' έκανε έδω και χρόνια παραστάσεις, έλεε ένα χα-ρακτηριστικό πάνω στη ρωμαϊκή αυτή άρρώστια.

«Αν—είπε—το κουβέρνο χρειαστεί γυμναστή να γυμνάσει στρατιωτικά σκυλιά, θα φωνάξει τον Εδ- ταξία να τα γυμνάσει κι' αν του χρειαστούν λεφτά, θα στείλουν έμένα στο Λονδίνο για να κανονίσω το φλοτάρισμα του δανείου».

ΠΩΣ ΓΡΑΦΟΝΤΑΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ — Από μια κριτική δημοσιευμένη σε κάποιο λογοτεχνικό περιοδικό, ξεσηκώσαμε χωρίς κανένα σχολίο την ακόλουθη φράση: «Μόλις το έργο της προσφέρει μια tirade... την άρτάζει σαν να βροντοφονούσε τις imprecations της Camille στην [!] Horace του Corneille.»

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κ. Βάρναλη: Σκλάβοι πολιορκημένοι.—Θάχει ξεχάσει πια κι' ο ίδιος ο Βάρναλης, φαντάζομαι, κάτι νεανικούς του στίχους δημοσιευμένους στο περιοδικό «Ηγήσω»:

*Ω είμαι ένας μέγας ποιητής,
γιατί θεϊκά έχω λόγια στην καρδιά μου...*

Δεν σου θυμίζω τώρα «νεανικές αμαρτίες» — όπως θα πή—για να τον κακοκαρδίσω. Μά τότες ήταν δεν ήταν είκοσι χρονών. Και στην καρδιά του νιού που λαχταρά για τη ζωή, φαντάζει η ποιήση σαν το άκρότατο λουλουδι της ελπίδας του. Μέσα σε άστραφτερά σύννεφα δόξας θρονιάζει η φαντασία του τον ποιητή. Για τον νιο άξιος να ζήσει σ' αυτόν τον κόσμο, απ' όλα τα πλάσματα του Θεού ο ποιητής μονάχα είναι, γιατί αυτός είναι ο πιο πλούσιος κι' ο πιο ευτυχισμένος. «Αν ξαναθυμίσω λοιπόν σήμερα στο Βάρναλη τους στίχους του αυτούς, το κάνω επειδή βρίσκω πάλι πολύ μέσα τους κλείνουν την τοτινή άμετη λαχτάρα του, παρά που φανερώσαν την πεποίθησή του.

Μά όσο, με τα χρόνια, βαρραίνει περισσότερο άπάνω στη ράχη του ανθρώπου η ζωή με τους πόνους της, και το κατακάθι της πίκρας ώριμάζει την καρδιά του, σβήνουν σιγά-σιγά οι όπτασιές της νιότης, που γητεύαν άλλοτε την άνήξερη καρδιά του νιού. Όμορφος και λαμπρός ήταν πρώτα ο κόσμος, καθώς τον έχρωμάτιζε η φαντασία του. Από τον «κόρφο του Θεού» είχε ξεπηδήσει. Τι παρηγοριά όμως μπορεί να ζητήσει πια κανείς σε «φαντασιές», όταν άρχισουν τα μάτια ν' ανοίγονται στο πραγματικό; Με τί δύναμη άδράζει αυτό τον άνθρωπο και πόσο ξεπερνά κάθε «φαντασία» και κάθε «ιδέα» ή φρίκη του, καθώς περνά μέσα του και τη νιότης να τρανιάζει τις ρίζες της ζωής του. Η αίσθηση του πραγματικού είναι η πιο σκληρή ήδονή, που δόθηκε στον άνθρωπο. Άβάσταχτη, αληθινή.

Αυτή όστόσο είναι το ποιητή η μοίρα. (Μεταχειρίζομαι τη λέξη «ποιητής» για ναμαι πιο σύντομος). Σίγουρα δεν είναι ο πιο ευτυχισμένος απ' όλους τους ανθρώπους, καθώς τον ήθελε η λαχτάρα της νεανικής φαντασίας μας. Ούτε όμως είναι κι' ο πιο δυστυχισμένος. Μά είναι ο πιο «τραγικός», γιατί είναι ο καθ'αυτὸ άνοιχτομά-

της. Όποιο, διαβάζοντας μια τραγωδία του Ειδριπίδη ή του Σαιήπηνου, δε σπατάλησε στην αισθητική μονάχα ευχαρίστηση παρά δοκίμασε να προχωρήσει πάρα πέρα, αυτός ίσως και να υποψιάστηκε κάπως το βάθος της τραγικής άπελπισιάς του Άμλέτου που τον φέρνει στην άπραξία. Μά οι άνθρωποι τις πιο πολλές φορές η ξεχνούν η δε βλέπουν καν. Η και θέλουν να ξεχάσουν. Γι' αυτό και φιλοσοφούν. Όστόσο «είναι τόσα πράγματα κάτω από τον ουρανό, που μήτε τα ώνειρεύτηκε καν η φιλοσοφία σου, Όράτιε!»

Άκουσα συχνά πολλούς, που δεν έχτιμούσαν καθόλου το Βάρναλη, να μολογούν όστόσο πως δεν του λείπει όλοτετα το χάρισμα το ποιητικό. Μά δεν τους είδα όμως ποτέ να βασανιστούν λιγάκι για να ζηγήσουν στον έαυτο τους πως ένας άνθρωπος χωρίς καμιά, κατ' αυτούς, άξία, μπορεί και γράφει καμιά φορά «καλούτσικα» ποιήματα. Θαρρώ πως στενεμένοι απ' την άνάγκη, μπορεί να σου δώσουν στο τέλος την εξήγηση τούτη: «κι' ένας τρελός τυχαίνει κάποτε να πη κουβέντες γνωστικές. Έτσι κι' ο Βάρναλης τυχαίνει, χωρίς να το καταλάβει κι' ο ίδιος πως, να γράφει καμιά φορά κανένα καλό ποίημα». Η εξήγηση τούτη είναι, μου φαίνεται, το λιγότερο άπλοϊκή. Μά υπάρχει και μια άλλη: Δυό άνθρωποι συνυπάρχουν μέσα του, σου λέν: ο στοχαστής με τη όχη σκέψη κι' ο ποιητής με το αληθινό ταλέντο. Τούτ' η εξήγηση έρχεται σαν πιο πειστική, επειδή είναι και «λογική», μια κι' αναλύει κιόλα σε δυό τον έναν άνθρωπο. Η μόνη της «εις άπονον άπαγωγή» είναι που ο Βάρναλης εξακολουθεί όστόσο να μένει ένας κι' άδιαιρετος.

Δε θέλω ν' όρηνηθώ πάλι τόσο οργη ν'αι πάντα σχεδόν η σκέψη του στα κοινωνικά και στα αισθητικά του άρθρα. Και στο βιβλίο του μάλιστα «ο Σολωμός χωρίς μεταφυσική», που γράφτηκε με το σκοπό ν' αναγείρει την «Ποίηση στη ζωή μας» του Άποστολάκη, έξιν από δυό-τρεις αναλαμπές, τόσο φρενά είναι τ' άλλα του επιχειρήματα, που σε κάνουν ν' άπορείς πως βγήκε να χτυπήσει τον αντίπαλό του, χωρίς να φροντίσει καν να τον καταλάβει πρωτίτερα. Μά το ζήτημα τούτο δε θα μς άπασχολήσει τώρα. Η, σφιστότερα, θα φτάσουμε και σ' αυτό, ξεκινώντας όμως από άλλον δρόμο.

Μέσα στους «Σκλάβους πολιορκημένους» υπάσχει ένα ποίημα, που επιγράφεται «το Όραμα ή το ή Δευτέρα Παρουσία». Όποιος και νάναι κείνος που θα τα διαβάσει, δεν μπορεί να μείνει άσγκίνητος. Κάποια ταραχή θα νοιώσει μέσα του. «Αν είναι ιδεαλιστής, την ταραχή του θα βρει στο τέλος να την αποδώσει στην ποιητική τέχνη και στην εκφραστική δύναμη του ποιητή. Άνίσως είναι πάλι μαρξιστής, θα τη μεταφράσει γρηγορα σε χαρά για την όμη της πολεμικής του. Η αλήθεια όμως είναι πως αν δε βιαζόνταν κι' οι δυό να σωπάσουν μέσα τους της ταραχής το σάλο, παρά την άφήσαν άπεναντίας να φουσκώσει περισσότερο και να γεμίσει την καρδιά τους, τότες άθελά τους θα ξαναβρίσκαν να πούν τα ίδια τα λόγια του Βάρναλη:

Καθώς έγγρα κ' είδα, μου άσπρίσαν οι τριχες.

Τόσην κάκητα μέσα της κλεισθες ή καρδιά;

Στο τρίτο αυτό μέρος του ποιήματος, το πιο δυνατό απ' όλα, ο Βάρναλης αληθινά βλέπει. «Όραμα» το επιγράφει και είναι, σ' αλήθεια, όραμα, στην πιο πλατειά της λέξης σημασία.

«Έλεγα παραπάνω πως ο ποιητής είναι ο καθ'αυτὸ

άνοιχτομάτης. Άσωση είναι πάντα η λαχτάρα του ποιητή να δη. Σαν άστράψει όμως στα μάτια του μπροστά τ' όραμα, ποιά καρδιά είναι άξια να βαστήξει της άπελπισιάς το βάρος χωρίς να ραγίσει; Έτσι

στη λαχτάρα, που πήρεν, έράγ' η καρδιά.

Τι γινήκαν, αλήθεια, τώρα πια τα πρωτινά της όνειρα, σα λαχταρούσε το ποιητικό δώρο, άκρότατο λουλουδι της ελπίδας της; Της δόθηκε, μπορούμε να πούμε. Τι να το κάμει όμως, σ'άνεμιν' έτσι η καρδιά, πουλι τρεμάμενο, χωρίς φιλιά πάνω στη γη;

Νά μπορούσε καν να λησμονήσει για ν' απολησμονηθεί κι' η ίδια; Α! να μην είχε δει τ' όραμα ποτέ, γιατί πως να έλλήσει πια τώρα ξανάσασμα; Όλη της η λαχτάρα είναι δοσμένη τώρα για μια ζωή ταπεινή, χωρίς πως κανένα, μακριά από το Θεό και τους ανθρώπους:

*δεν είτανε οημόησο, για σήλιμο με: στα διάση,
έκει κι' άνθρωποι και Θεός να μ' είχανε ξεχάσει;*

Στο «Φώς που καίει» υπάσχει ένα τραγούδι, «η Μάννα του Χριστού». Μέσα από τους άπαλους τόνους της μητρικής στοργής θαμποχαράζει για πρώτη φορά εκεί πέρα η ίδια λαχτάρα:

*Πόσον είχα σά μάννα κ' έγω λαχταρήσει
—ήταν όνειρο κ' έμεινε, όνειρό ήταν και πάει!...—
ώσαν τ' άλλα σου άδέρφια να σ' είχα γεννησει
κι' από δόξες μακριά και μακριά κι' από μίση!*

Τόν ίδιο σκοπό τον ξανακούμε και πάλι, παραλλαγόμενον λίγο, στους «Πόνους της Παναγιάς», που βρίσκονται στους «Σκλάβους Πολιορκημένους». Μά εδώ πλαταιίνει περισσότερο το νόημα. Και βαδίζει:

*Κι' αν κάποτε τα φρένα σου μ' αλήθεια, φως της
[άστραπής,
χτυπήσει ο Κύρης τ' όρανο, παιδάκι μου, να μη
[τήν πείσ.*

*Θεοιά οι άνθρωποι, δε μπορούν το φως να το ση-
[κώσουν.*

*Δεν είν' αλήθεια πιο χρυσή σαν την αλήθεια της
[σωπής.*

Χίλιες φορές να γεννηθείς, τόσες θα σε σταυρώσουν. Είτε στον έαυτο σου μονάχα τη μολογήσεις, — είτε σε σταυρώσουν, είτε σταυρωθείς — το βάθος το ίδιο είναι. Το καλύτερο θα ήταν να μην την είχες άντικρύσει ποτέ. Το καλύτερο θα ήταν να μην είχαν άνοιχτεί ποτέ τα μάτια σου. Ό,τι και να κάμεις τώρα, του χάκου θα παραδένεις από φρίκη σε άπελπισία. Όσοι τη γνωρίσαν εδώ στη γη άπάνω, πολύ άκριβά πληρώσαν το δώρο. Λένε για τον Λάζαρο, πως, σα βγήκε από το μνήμα, δεν άνοιξε ποτές πια το στόμα του να μιλήσει. Ό Νίτσε το πλήρωσε με την τρέλα του. Το ίδιο κι' ο Ίβάν Καρμαζώφ, ύστερ' από τον «Ίεροξεταστή» του. Ό Άμλέτος, για να γλυτώσει από το μαρτύριο, βρήκε καλή πρόφαση τη μονομαχία του με τον Λαέρτη για να όρησει στο θάνατο. Τον κατάλογο θα ήταν εύκολο να τον μακρύνουμε άκόμα.

Έδώ είναι όμως καιρός, θαρρώ, να ξαναπιάσω το κομμένο παραπάνω νημα της σκέψης μου. Και είναι κι' άνάγκη να το κάμω, για να δώσω τέλος την άνάπαση στους «δυό ανθρώπους που συνυπάρχουν» μέσα στον Βάρναλη και να τους αφήσω να ένωθούν, όχι βέβαια για να μη βασανίζεται ο ίδιος, άφου άστείε θάτανε να δεχτούμε πως βλέ-

πει κομματιασμένον τον έαυτο του, παρά για να μη βασανίζεται άλλο με άπορίες ο καλόβολος άναγνώστης μου.

Το μοτίβο της λαχτάρας για μια «ζήση άκυμαντη, όχη», που δυό φορές το ξαναπαίρνει ο Βάρναλης στο διπλό τραγούδι της Παναγιάς κι' άλλες πολλές άκόμα το άλλάζει, σα να ντρέπεται κι' ο ίδιος να το φανερώσει πόσο του είναι άκριβό, έχει βγει από τον πιο βαθύ καιμό της ζωής του. «Αν για μια στιγμή μονάχα άστραψε η «αλήθεια, φως της άστραπής» κι' η φωνή της για λίγο άκούστη και σώπασε, όστόσο «είτανε τόση ή φόρατης, που μς σκορπούσε μέσα στο χάος, όπως την ψιλή άμμο της έρημιάς ένα ξαφνικό μπουρίνι». Όμως πώς άνθρωπος θα βαστάξει ως το τέλος το «σκόρπισμα» τούτο μέσα στο χάος και δε θ' άποθυμήσει, με όση πνοή του μένει άόμη, την ξανάσασση και τη γαλήνη της ταπεινής ζωής χωρίς όνειρα; Λιγοστεί είναι όσοι προτιμήσαν ως το τέλος τ' «σκόρπισμα» κάλλιο από μια «ψεύτικη» γαλήνη. Δεν έχουμε λοιπόν κανένα δικαίωμα έμεις να κατηγορήσουμε τον ποιητή μας πως δε βάσταξε ως το τέλος παρά λύγισε.

Μου φαίνεται πως η κοινωνική φιλοσοφία του Βάρναλη, καθώς φανερώναται μέσα στ' άρθρα του, δεν πηγάζει από μιάν άνάγκη να εξηγηθή σώνει και καλά το «μυστήριο» του κόσμου. Μ' άλλα λόγια, στη φιλοσοφία του δεν καταστάλαξε από άνάγκη του νου του, παρά όίχτηκε σ' αυτή σα σε μια τελευταία, αν και πολύ φτηνή, ελπίδα. Από το αιώνιο «σκόρπισμα μέσα στο χάος» χίλιες φορές προτιμότερο είναι και το πιο άθλιο, άπάνεμο όμως, λιμέρι για να ξαποστάσει κανείς*. Κ' έπειτα, έχει τούτη η κοινωνική φιλοσοφία και το καλό πως φαίνεται στέρια. Κι' ο λόγος είναι η «άτράνταχη λογική κατασκευή» της. Από τη «λογική» άδράχτηκε ο Βάρναλης με όλη την όρημη της άπελπισιάς του, για να γλυτώσει, όσο μπορούσε, από τη φρίκη που του είχε φέρει τ' όραμα. Κι' αν το είδε πολύ καλύτερ' από κάθε άλλον και τόνωισε βαθειά μέσα στη ρίζα της ζωής του πως

*πάντα στο κλάμα τ' άλλωνού το γέλιο θα ποτίζεται
και πως εδώ στη γης όπάνω
δεν έχει ο πόνος τελειωμό, δεν έχει η άβυσσο βυθό
μα όστόσο, για να ξεφύγει από τον σπαραγμό
που φέρνει στην άνημπονη καρδιά του ανθρώπου
τούτ' η σιγουράδα, άγωνίζεται να ξεγελαστεί με
την «άντικειμενική αλήθεια» καθώς με λογική
συνέπεια στην κατασκευή της, σαν άπόδειξη μα-
θηματική, του την παρουσιάζει στο νου του η «ά-
τράνταχη διαλεχτική» της κοινωνικής φιλοσοφίας
του. Στις κοινωνικο-αισθητικές του μελέτες ο
Βάρναλης μου κάνει την έντύπωση σα να φωνά-
ζει έτσι από σκοπού, για να πνίξει μέσο του το
άνηλεο βυθητό της σιωπής. Του χάκου όμως, για-
τι πάντα*

*με τ' αυτιά σιωπηλά, με τα μάτια κλειστά
μια τετράβηδη άκούγω και βλέπω σιωπή,
πιο φριχτή, πιο κακή από βροντή κι' άστραπή.*

* Άξιο να μς κινήσει σε διαλογικούς είναι το πως σ' ένα κοινωνικό φιλοσοφικό διήγημα του Βάρναλη ο Άχασβήρος, ο Περιλάσθεμος Ίουδαίος, βρίσκει άντιμέτωπος στο «Αυό τον Μουνόχων», που γι' αυτός βέβαια

«μια μονάχα υπάσχει αλήθεια»
Μαζμουρέλια και Συνήθεια...

Μά κι' ο Άχασβήρος πάλι μια μονάχα λαχτάρα κι' αυ-
αυτός έχει: «Άχ, να μπορούσα να στεκομίνα λιγάκι, όταν
περπατώ!», «Πότε θάσθει η όρα μου να πεθάνω για να
σταθώ πια!»,

«Όσο κι' αν σημαίνει την ειρήνη ή «Καμπάνα» του Σίλλερ («Friede sei ihr erst Geläute» δηλ. «ό πρώτος της χτύπος ειρήνης σημαίνει»), ο παρηγορητικός άχος της δε μπορεί πιά να ξεπλανέψει την καρδιά που έχει δει.

Δε θα μιλήσω καθόλου για την τεχνική τελειότητα της μορφής στους «Σιλάβους Πολιορκημένων», μ' όλο που θα ήταν άδικο να παρασιωπηθεί κανείς με τί μαστοριά ξαναπαίρονται και πλουτίζονται τα λαϊκά μέτρα και τα μοτίβα η πόσο τεχνικά πάλι ξαναχύνονται σε καινούργια καλούπια στίχοι από την «Ημέρα της Λαμπής» του Σολωμού. Δε θα το κάμω, έπειδής ό,τι μ' ενδιαφέρει περισσότερο σ' ένα έργο είναι να δω τον άνθρωπο, που σαλεύει κάτω απ' αυτό και πολεμά να μ'ς πει τον δικό του και κείνος λόγο. Κι' αυτό επιχείρησα να κάμω κ' έδω.

Ένα μονάχα θα προσθέσω ακόμη. «Υστερ' από το τελευταίο του βιβλίο του Βάρναλη είμαι σίγουρος πως οι όρθόδοξοι όλαδοί του Μαρξισμού, που τον λογαριάζαν για δικόν τους ποιητή ως τα σήμερα, θα φαναξούν «προδοσία». Αν δεν το κάμω άκόμη, δε θ' άργήσουν να το κάμουν. Πολύ φυνικό. Μά τι να γίνει; Ο Βάρναλης δεν μπορεί νάνήκει σε κανένα πολιτικό κόμμα. Και οι μαρξιστές, αυτός ό «λαός των μουνούχων» του πνεύματος, του λευτερου πνεύμα δεν μπορούν να το άνεχθούν. Δεν μπορούν ν' άνεχθούν τίποτα γερό. Τους τρώει ό φθόνος της άνημποριάς τους.

Γ. Ν. Π.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Θά με παντρευτείς του Λουί Βερνέιγ (Κομεντι σε πράξεις τρείς. Θέατρο «Απόλλων», θίασος Κυβέλης)— Η πρώτη έντυπώσή μας από το «Θά με παντρευτείς» είναι ότι το έργο άνεβίβηκε έπειδή έχει ρόλο που πάει στην κυρία Κυβέλη. Η κομεντι αυτή του Βερνέιγ, χωρίς να είναι έργο με αξιώσεις, είναι ένα θεατρικό κομμάτι γοητευτικό με άρκετη έμυθηδίοτητα. Μιά γυναίκα πέφτει ξαφνικά σ' ένα σπύτι ευγενών και με την ευμορφία της καταφέρνει να τους ξετρελλάνει όλους και να παντρευτεί εκείνον που θέλει. Τίποτα το νεώτερο, το στοχαστικώτερο. Οι συνηθισμένες «θέσεις», τα γνωστά σκηηνικά τεχνάσματα, οι άνθρωποι γενικός, τα πράγματα κ' οι καταστάσεις που παρουσιάζει το έλαφρό γαλλικό θέατρο.

Όλ' αυτά όμως βαλμένα στη σκηνη με τον καλύτερο τρόπο και παιγμέ α με κέφι και σινοχή, που δεν την συναντήμε συχνά στο ελληνικό θέατρο. Αν ξηαιρέσουμε την κυρία Άλκείου, που έκαμε τη μετριώτερή της ίσως εμφάνιση ως δούκισσα, οι άλλοι και σε κατάλληλους ρόλους έταζαν και καλοί ήταν όλοι μαζί ως σύνολο. Μερικές μικροελλείψεις, όπως κάποιο μούδιασμα του κ. Κ. Μουσούρη ως τη μέση του έργου, δε ζημίωσε τη γενική έντυπωση.

Και ούτε μπορούσε να την ζημιώσει. Όλες οι μικροελλείψεις, όλες οι ενοχλήσεις από μερικά σκηνηθετικά άστοχάματα εξουδετερώθηκαν από την κυρία Κυβέλη. Είπαμε ότι δε χρειάζεται να πολυσκεφθί κανείς για ν'ι καταλάβη γιατί άν βάστηκε το «Θά με παντρευτείς». Άλλά ή κυρία Κυβέλη

στη γόησσα του «Θά με παντρευτείς» δε βρήκε μόνο ένα ρόλο που στέκει στις δυνάμεις και στο είδος της. Βρήκε άφορμή, χωρίς ίσως να το έχει υπολογίσει, να κάμει μία επίδειξη των δυνάμεών της. Δεν έπαιξε άπλως. Βγήκε έξω από το ρόλο της, τον πλάτυνε, του έδωσε ένα κάποιο νόημα κ' έκαμε το άκροατήριο να προσέξει το έργο περισσότερο απ' ό,τι άξιζε. Και το αποτέλεσμα είναι ότι έδωσε ένα επιχείρημα άκόμα σε όσους καταρωθούν να μένουν εύχαριστημένοι με έργα της ποιότητος της «Δος Φλιούτ», του «Άνθρώπου με την ίσπανό», της «Μεγάλης δούκισσας και το γκαρσόνι», του «Θά με παντρευτείς». Δημιούργησε δηλαδή ένα λαμπρό θεατρικό ρόλο, αλλά ζημίωσε το θέατρο στη γενική και πλατύτερή του έννοια. Άς αφήσουμε που έργα σαν το «Θά με παντρευτείς» δεν έχουν τη θέση τους σε χειμωνιάτικη περίοδο και σε θίασο, όπου η πρωτοβουλία άνήκει στην καλύτερη κομεντιέν του ελληνικού θεάτρου. Άλλ' αυτά τα είπαμε και στο προηγούμενο φύλλο για το θίασο Κοτοπούλη.

Άς μη γενικέψουμε όμως τον έλεγχο. Όσο πιο γενικός ό έλεγχος, τόσο και πιο άκαρπος. Στην άτομική ευθύνη στηρίχτηκε πάντα κάθε εργασία και κάθε πρόοδος.

Η κυρία Κυβέλη, λοιπόν, είχε άκίμα μία έπιτυχία *προσωπική*. Έπειτ' από τις έπιτυχίες της «Ζήλειας» και του «Ρομάντζου», η έπιτυχία του «Θά με παντρευτείς». Έπιτυχίες δηλαδή σε έργα της ίδιας σειράς. Η παρατήρηση αυτή, άν δεν έχει την έννοια της μοφής, επιβάλλει ωστόσο μερικές έπιφυλάξεις. Οι ρόλοι, στους όποιους στηρίζει τις έπιτυχίες της η κυρία Κυβέλη, είναι οι ρόλοι εκείνοι που γυμνάζουν το ταλέντο και το πηγαινούν προς το καλύτερο; Ένα ταλέντο όμως γυμνάζεται και προοδεύει μόνο με τη δοκιμασία σε καθετί που είναι πιο δύσκολο και πιο σύνθετο από το προηγούμενο. Από τις τελευταίες έπιτυχίες της κυρίας Κυβέλης ποιά μπορεί να όνομασθεί δοκιμασία πραγματική; Καμία. Η κυρία Κυβέλη εργάζεται στον κύκλο όρισμένων ρόλων. Χάθηκαν όμως οι άλλ' οι ρόλοι, οι καλύτεροι και κατάλληλοι για την κυρία Κυβέλη; Η «Άνθη» του Άντρέγιερ δεν ήταν μία από τις καλύτερες έπιτυχίες της; Ρόλο παρόμοιο και πιο αξιόλογο άκόμα δε λέπουν, όταν θέλει κανείς να τους βρει. Και το ταλέντο σημειώνει πραγματική έπιτυχία και σοβαρή εξέλιξη, μόνο όταν αντιμετώπιζει ρόλους έργων γενικών. Ο ρόλος ενός κατασκευάσματος δεν μπορεί παρά να είναι άφετηρία κατώτερης εργασίας.

Ο θίασος της κυρίας Ζερμαίν Ντερμόζ.— Η γνωριμία μας με την ξένη πνευματική κίνηση είναι βέβαια από τους πρώτους παράγοντες γ'α την καλλιέργεια του γούστου μας. Άλλά η γνωριμία αυτή δεν είναι πάντα άκίνδυνη. Όπως στην Έλνιδα, και σε όλες τις άλλες χώρες οι κακοί, οι άσημαντοι συγγραφείς είναι περισσότεροι από τους καλούς ή άπλως αξιόλογους. Η γνωριμία μας λοιπόν με την ξένη πνευματική κίνηση πρέπει να στηρίζεται σε άπόλυτη έλαστικότητα και άμεικκτη αυστηρότητα. Στο θέατρο προπάντων, όπου το γούστο μας βρίσκεται σε άπελπιστικά νηπιώδη κατάσταση, οι κίνδυνοι είναι περισσότεροι.

Τους κινδύνους αυτούς έρχονται και τους μεγάλους, και σε κάθε τόσο οι διάφοροι ξένοι θίασοι. Το θέατρο δεν είναι μόνο επίδειξη ήθοποιών με τα

λέντο. Το θέατρο πρώτ' απ' όλα σημαίνει κύκλος θεατρικών έργων. Κι' άπόδειξη το γεγονός ότι πούθενά δεν παρουσιάστηκαν οι καλοί ήθοποιοί πριν από τα καλά έργα. Όσοι έρχοιούν τη θεμελιώδη αυτή άρχή, κάνουν ό,τι άλλο μπορεί κανείς να φαντασθεί εκτός από θέατρο. Στο λάθος αυτό έπεσαν όλοι οι γαλλικοί θίασοι που πέρασαν τα τελευταία χρόνια από την Άθήνα. Μαζί μ' όλους και ό θίασος της κυρίας Ζερμαίν Ντερμόζ. Το πρόγραμμα των παραστάσεων του παρουσιάζει την ποιότητα των εργασιών του: «Ο άνθρωπος με τον ίσπανό», «παλιός άνθρωπος», ό «Ίσραήλ», ό «Πίθηκος που μιλεί», ή «Μεγάλη Δούκισσα και το γκαρσόνι». Έργα δηλαδή που εύκόλυνα τη χώνεψη εκατομμυρίων θεατών στις χώρες που έχει πέραση ή γαλλική θεατρική βιομηχανία.

Από τη σύνθεση του θιάσου Ντερμόζ, που ήταν κάθε άλλο παρά άφορη, δεν έλειψαν οι καλοί ήθοποιοί. Η κυρία Ντερμόζ και ό κ. Μοντώ είναι ήθοποιοί που, όταν παίζουν, δεν σ'ας θυμίζουν κάποιον άλλον. Έχουν δημιουργήσει καλλιτεχνική άτομικότητα. Και αυτό άποτελεί τον πρώτο τίτλο κάθε άληθινού καλλιτέχνη. Η κυρία Ντερμόζ δεν είναι βέβαια ή ήθοποιός των μεγάλων ρόλων και των μεγάλων δημιουργιών. Είναι όμως ένας από τους πιο καλούς τύπους κομεντιέν. Πρώ πάντων είναι κομεντιέν που μπορεί να σταθεί και σε έργα με δραματική πνοή. Καλός επίσης ζεν-πρεμιέ.. προχωρημένης λίγο ηλικίας ό κ. Μοντώ. Τα άλλα μέλη του θιάσου Ντερμόζ ήθοποιοί άσημαντοι, εκτός από τον κ. Μερσιέ, που παρουσίασε γνωρίσματα καλού ήθοποιού, σε όποια έργα έπαιξε ρόλους χαρακτηριστά.

Όταν σκεφθούμε λοιπόν ότι δεν μπορεί να γίνει λόγος για τα έργα του ρεπερτορίου του θιάσου Ντερμόζ,— δεν είναι μόνο έργα γνωστά στο κοινό μας, αλλά έργα με τόσο λίγη αξία πούδεν μπορούν να άπασχολούν τις σελίδες ενός σοβαρού περιοδικού,— οι έντυπώσεις από το γαλλικό θίασο περιορίζονται σε λίγες διακρίσεις ήθοποιών. Έγνωρίσαμε δύο-τρεις καλούς ήθοποιούς. Άλλά θέατρο, όπως σημειώσαμε παραπάνω, σημαίνει πρώτα κύκλος έργων και έπειτα σύνολο ήθοποιών.

Φιλολογικές άπογευματινές της κ. Χαλκούση. (Θέατρο «Έθνικόν».)— Η κυρία Έλένη Χαλκούση έπιμένει να βρει τη θεατρική περιοχή, μέσα στην όποία θα μπορέσει να δράσει μ' έπιτυχία. Μπρός στο μεγάλο κοινό άτύχησε. Έρχεται τώρα να κάμει μία δοκιμή μπρός στους ανθρώπους που μπορούν να παρακολουθήσουν κάτι καλύτερο από τις βραδυνές παραστάσεις των θεάτρων μας. Άλλά το καλύτερο αυτό είναι ένας λόγος. Από που θα πηγάζει και άπάνω σε ποιά προηγούμενα θα στηριχτεί; Το καλό όπως και το κακό είναι άποτέλεσμα γενικών περιστάσεων. Και το καλύτερο δεν μπορεί παρά να είναι άποτέλεσμα καλύτερων περιστάσεων. Άπό την καλύτερη λοιπόν των περιστάσεων αυτόν πρέπει να άρχίσει ή προσπάθειά μας για να παρουσιάσει κάτι καλύτερο.

Η κυρία Χαλκούση έχω την ίδια ότι δεν πρόσεξε στην άφ'ετηρία, αλλά σε' άποτέλεσμα. Φιλολογικές άπογευματινές σημαίνει θέατρο, που πρέπει να γίνεται δεχτό και να κρίνεται χωρίς συμβιβασμούς. Θέατρο δηλαδή που να μην έπαναλαμβάνει τα λάθη του θεάτρου των έσπρινών παραστάσεων. Άλλά το θέατρο είναι μία κατάσταση,

που δεν αλλάζει έπειδή το θέλει ένας άνθρωπος. Και προπάντων δεν αλλάζει μέσα σ' ένα μήνα. Η κυρία Χαλκούση της έδωσε να παρουσιάσει στις άπογευματινές της θέατρο καλύτερο. Άλλά πως; Με ποιά προετοιμασία, με ποιά καλύτερη των συνθηκών του θεάτρου μας; Έπειδή στις άπογευματινές της δεν παίζουν οι ήθοποιοί των άλλων θεάτρων; Άλλά οι νέοι ήθοποιοί, μερικοί από τους όποιους έχω ταλέντο, δεν έδωσαν άκόμα τα δείγματα της πειθαρχίας έκείνης που θα τους έπιτρέψει να κάμουν κάτι καλύτερο από τους παλιότερους. Και τονίζω το ζήτημα της πειθαρχίας, γιατί στις τάξεις των νέων ήθοποιών μας δεν βλέπω παρά άυτοχειροτονημένους πρωταγωνιστές και πρωταγωνίστριες, δηλαδή καπετάνιους και καπετάνισσες. Όπου όμως υπάρχουν πολλοί καπετάνιοι μηδεν πειθαρχία.

Έπειτ' απ' όλ' αυτά, που φαίνεται πως μόνο ή κυρία Χαλκούση δεν υπελόγησε, δεν είναι περιεργό γιατί οι φιλολογικές άπογευματινές έκαμαν μία πολύ μέτρα πρώτη εμφάνιση. Δεν μπόρεσε να κρατήσει την πρώτη τους εμφάνιση σε κάπως ψηλότερο επίπεδο ούτε το άπασχόλησε καλό έργο του Ζάν Ζάκ Μπερνάρ. Ο Άλκις Θρούλος, στη σύντομη εισαγωγική όμιλία του, πληροφόρησε το άκροατήριο ότι θα έβλεπε ένα έργο άνώτερο, αλλά και νεωτεριστικώτερο. Το «Έλα να φύγουμε» του Ζάν Ζάκ Μπερνάρ είναι έργο άρκετά αξιόλογο, όπως είπαμε. Δεν είναι όμως νέο ούτε ως θεατρικό είδος ούτε ως περιεχόμενο. Είναι έργο πιο άληθινό από τα θεατρικά κατασκευάσματα, που μας σεβίζουν είτε με τους δικούς μας είτε με τους ξένους θιάσους οι Γάλλοι συγγραφείς. Στο «Έλα να φύγουμε» την πρώτη θέση παίρνει ό έσωτερικός κόσμος των ήρώων. Τα γεγονότα συναρμολογούν ένα στοιχειώδη σκελετό, μια λιτή υπόθεση. Τίποτα περισσότερο. Άλλ' ή τακτική αυτή, που παρουσιάζεται σήμερα με τον τίτλο το «θέατρο της σιωπής» ως νέα θεατρική προσπάθεια, είναι πολύ παλιά, τόσο παλιά όσο και τα πρώτα καλά έργα της Τέχνης. Κάθε έργο που δεν στηρίζεται στα έξωτερικά γεγονότα είναι «έργο σιωπής». Τα έργα της σχολής του «Έλα να φύγουμε» δείχνουν μόνο ότι οι νέοι γάλλοι συγγραφείς δεν πρόκειται να συνεχίσουν την παράδοση του «Άνθρώπου με την ίσπανό», της «Δδας Φλιούτ». Και στο σημείο αυτό ό Άλκις Θρούλος είχε πολύ δικαιο να έπιμένει.

Άλλά το έργο του Μπερνάρ, ένώ πρέπει να παιχθεί με τον πιο άφορο τρόπο για να δείξει την αξία του, στην άπογευματινή της κ. Χ. παρερμηνεύτηκε. Η κ. Χ. ένώ στις πρώτες εικόνες του έργου έπαιξε γαλήνια και σιωπηλά, στις τελευταίες παρασύρθηκε σε δραματικά ξεσπάσματα, λές κ' έπαιξε έργο του Μπερνάρ. Η άνομοιογένεια αυτή στο παίξιμό της έβλαψε το έργο. Άλλά έμεινε και έντελώς άβόηθητη. Όλοι οι άλλοι ρόλοι του έργου έμειναν σχεδόν άπαιχτοι. Έτσι το «Έλα να φύγουμε» είχε κακή τύχη και ως φιλολογική άπογευματινή και ως εμφάνιση μιας νέας θεατρικής σχολής, όπως θέλησαν να το παρουσιάσουν.

Π. Χ.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Η Α' Συμφωνική.—Υστερ' από τη διάλυση του «Συλλόγου Συναυλιών», που τα δυο τελευταία

χρονια ειχ' επιχειρησει να συγκεντρωσει όλες τις μουσικες δυνამες του τόπου, χωρίς να το κατορθώσει πάντα, το 'Ωδείο 'Αθηνών που ανέλαβε τη διοργάνωση των φετεινών συμφωνικών κοντσέρτων φαίνεται πως τὰ κατάφερε, μόνο του αυτό, να μαζέψει αν' όχι όλους, τουλάχιστον τους καλύτερους μουσικούς. 'Ετσι αν κρίνουμε από την τωρινή σύνθεση της ορχήστρας του, δεν είναι συχωρημένο πια ν' άκουστούν παράτονα ούτε για την ποιότητα των έγχορδων ούτε για την άνοσοροπία της. 'Αν τώρα και στη σύνθεση των προγραμμάτων ακολουθήσει κάποια σοβαρή ταχτική, που πρώτο της μέλημα να είναι η μουσική διαπαιδαγώγηση του κοινού, τότε μπορούμε να ελπίζουμε πως η φετεινή σειρά των συμφωνικών κοντσέρτων δε θα μείνει τόσο άγονη, όσο άλλες προηγούμενες.

Τέτιες ελπίδες ωστόσο η Α' Συμφωνική δεν ήταν προορισμένη να τις αναπερνώσει μέσα μας. 'Εξόν από τη Συμφωνία του Φάουστ, του Λίστ, που κράτησε το μεγαλύτερο μέρος απ' το κοντσέρτο, τ' άλλα κομμάτια δεν είχαν τη θέση τους στο ίδιο πρόγραμμα, αδιάφορο αν μερικά ως έκλογη και μερικά ως έρμηνεία. Δε θέλω να πω βέβαια πως το Πρελουόντιο λ.χ. του Λόεγγρινδεν είναι από τις καλύτερες «είσαγωγές» για την άρχη ενός κοντσέρτου, αν και πολλοί σήμερα θα βρισκόταν να συμφωνήσουν μαζί μου πως ο βαγενερικός στόμφος είν' ένα στοιχείο άντιμουσικό πέρα για πέρα, που κάθε άλλο παρά συμπληθητική μορφή να μάς κάμει τη μουσική του «γίγαντα», όταν μάλιστα βρίσκει' ένωμένο, όπως αυτό γίνεται τις περισσότερες φορές, με κάτι το πολύ έντονα αισθησιακό. Ούτε κι άρνούμαι από την άλλη μεριά τη συναρπαστική ζωνοράδα της 'Εσπάνας του Σαμπριέ, Μόνο που βρισκω πως μορούσαν να είχαν διαλεχτεί άλλα κομμάτια πιο διαφορετικά, πιο «έσωτερικότερα», για να πλαισιώσουν τη συμφωνία του Λίστ, τη γεμάτη χρώμα και ρυθμό και λάμψη, πρὸ πάντων στο θαυμαστό Σκέρτζο της, τὸν Μεφιστοφελή. Αυτό, εννοείται, αν όχι η τύχη μονάχα παρά και κάποια σκέψη πρωτοστατούσε στη σύνθεση των προγραμμάτων.

'Επειτα τί να πει κανείς για την έρμηνεία των δυο τραγουδιών; Ο κ. Λάππας μπορεί να έχει φωνή όσο θέλει δυνατή και με ώραίο μέταλλο. Μπορεί ακόμη να έχει και όλη την καλή διάθεση. 'Ωστόσο αυτό δε φτάνει. Γιατί μπορεί βέβαια να ένθουσιάζει έτσι, όπως και το ένθουσιάζει, το πολύ κοινό, που εύχαριστιέται στην εύκολη μουσική της Ιταλικής όπερας. Τά φυσικά του όμως τούτα χαρίσματα μονάχα δε θα τὸν βοηθήσουν βέβαια ποτέ να δώσει τη σωστή έρμηνεία σε κομμάτια κάπως σοβαρότερα, αν δεν κοιτάσει πρωτίτερα να μπει στο πνεύμα της μουσικής που επιχειρεί να τραγουδήσει. Κι' αυτό δε φρόντισε, αλήθεια, να το κάμει ούτε στην άρια του 'Αντρέα Σενιέ, ούτε στο τραγουδι απ' τὸν Λόεγγριν. Τη μουσική μάλιστα του Βάγνερ την τραγουδήσε απλώς με δυνατή και καθαρή φωνή, χωρίς όμως να δοκιμάσει καν να τη χαρακτηρίσει. Μά από τὸν σολίστα ενός συμφωνικού κοντσέρτου τὸ αντίθετο ίσα-ίσα έχει κάθε δικαίωμα να γυρεύει κανείς.

Η Α' Λαϊκή.—'Αν τὸ πρόγραμμα δεν ήταν τόσο παραφορτωμένο από Γκρήγκ, κανείς δεν θα είχε αντίρρηση στην άλλη σύνθεσή του. Δεν ξέρω αν των λαϊκών κοντσέρτων σκοπὸς είναι να δίνουν

στὸν κόσμο τη μουσική που τὸν ἀρέσει. Μοῦ φαίνεται πως ευγενικότερο προορισμὸ θὰ είχαν, αν τὸν ἔδιναν διαλεχτή μουσική και τὸ συνηθίζαν έτσι σιγά-σιγά να τὴν ἀγαπήσει. Οἱ γλυκανάλατες όμως άνοστιές του Γκρήγκ (κάπως ξεχωρίζει μονάχα τὸ δ' μέρος της Σουίτας απ' τὸν Πέερ Γκύντ, «τὸ παλάτι του Δράκου», που πολὺ άνούσια λέγεται στὸ πρόγραμμα «στοῦ τὸ βασιλέως του ὄρους») κακοσυνηθίζουν τὸ κοινὸ νὰ εὐχαριστιέται με τὴν κατώτερη μουσική. Μπορεί να πει μάλιστα κανείς πως χειρότερο' από κάθε ἄλλον οὐ εύκολοχώνευτος Γκρήγκ είναι ἄξιος νὰ διαστρεβλώσει τὸ μουσικὸ αἶσθημα του κοινού, ἀφοῦ, για νὰ φανεί παθητικός, δε διστάζει πολλές φορές νὰ γγγίζει και τὴ βρωμιά με τὴν ξεσκεπαστη ἡδοναθεΐά του.

Στὸ α' μέρος, ἡ «Εἰσαγωγή» από τὸς Γάμους του Φιγαρό του Μότσαρτ και τὸ Ραμὸ τὰ Μπαλέτα, ξανακαινονημένα από τὸν Μόττλ χωρίς νὰ χάσουν ὡστόσο τὸ ξεθωρο παλαϊκό τους χρώμα, ἀποδοθήκαν με πολὺ διαύγεια και χάρη. Καὶ ὁ λαμπρὸς πιανίστας κ. Πετύρεκ, με σπάνια μουσική διαίσθηση, τόσο πολὺ βάθος ἔδωσε στις μελωδίες της φαντασίας του Μότσαρτ, ὡστε ἔκαμε τὸς περισσότερους ν' ἀπολησμονηθοῦν ἀκούγοντάς τον. Τὸ βάλς ὁμοῦ του Ρ. Στρῶνος από τὸν Ροδολφὸ (Rosenkavalier), τσακίζοντάς του ὁ κ. Μητρόπουλος τὴ ρυθμική γραμμὴ τὸ ἔκαμε νὰ χάσει ὄλο τὸ ἀνάλαφρο, που ἔχει.

Η Β' Συμφωνική περισσότερη ἀπαγόητευη μάς ἔφερε κι' από τὴν Α'. Στὸ πρόγραμμα Ρίμσκυ-Κορσακόφ και Σαιν-Σάνς, στὸ τέλος και λίγος Βάγνερ. Κανένα κομμάτι κλασικῆς μουσικῆς. Ὁταν ἡ τέχνη πάψει νὰ ποτίζει τις ρίζες της στὸ ἄγνωστο, που περιζώνει τὸν ἄνθρωπο από παντοῦ, εἶναι ἀναγκασμένη νὰ καταρῖγει σὲ πολὺ ταπεινά μέσα για νὰ κινήσει τὸ ενδιαφέρον μας. Αυτό όμως εἶναι ὁ ξεπεσμός της. Στὴ Σαχαζάτ του ο Ρίμσκυ-Κορσακόφ, και μ' ὄλο τὸ πλούσιο μερὶες-μερὶες χρώμα της ορχήστρας του, δεν κατορθώνει παρά μονάχα τὸ χαίνωμα της 'Ανατολῆς νὰ μειαδώσει στὸν ἀκροατὴ του. Ὁ Θεὸς νὰ με συχωρέσει, αν μπορεί νὰ ὀνομαστὴ μουσική εἴτε αὐτὸ εἴτε τ' ἄλλα ἐκεῖνα ρητορικά γυμνάσματα του Σαιν-Σάνς, που τὸ Κοντσέρτο του σὲ σὸλ μιν. τῶπαιξε με θαυμαστὴ μαεστρία ὁ Πολωνὸς πιανίστας κ. Ρουμπιστ αἴν. Καὶ στὸ Κοντσέρτο αὐτὸ, ἀλλὰ περισσότερο στὸ Αμορ βρυζο του Φάλλα, που ἀναγκάστηκε ὕστερ' από τὰ ἐπιμονα χειροκροτήματα του ἀκροατηρίου νὰ παῖξη «ἐκτὸς προγράμματος», ὁ ξένος καλλιτέχνης φανέρωσε ὄλο τὸ μέτρο του τάλεντο του. Με λίγα λόγια θὰ μπορούσε κανείς νὰ τὸ χαρακτηρίσει πρωτόγονη ζωική δύναμη με ζωηρὸ αἶσθημα του ρυθμοῦ. Αυτό ὄσο για τὰ φυσικά του χαρίσματα. Ἡ τεχνική του ὄμως τελειότητα, ὄπως φάνηκε μάλιστα στὸ πρῶτο ρεσιτάλ του, εἶναι ἀληθινὰ θαυμαστή. Ἦχος πλούσιος, παίξιμο γάρφαρο και λαμπρὸ και μοναδικὸς χρωματισμὸς στη δ' ἀβάνθμηση του ἤχου. Ἡ ἀλήθεια ὡστόσο εἶναι πως ἀρκετὸν ναρκισσιμὸ βάζει στην ἐπίδειξη των χαρισμάτων του αὐτῶν.

Τελευταία σύσταση: εἶναι ἀνάγκη τὸ 'Ωδείο 'Αθηνῶν νὰ προσέξει στὸ ἔξης πὺδ πολὺ τὴν σύνθεση των προγραμμάτων. Ἄλλιως δε βλέπω τι προορι-

σμὸ μπορούν νὰ ἔχουν οἱ συμφωνικῆς συναυλιῆς του.

Στὸ Κουαρτέτο Σουαζό, καθὼς και στὸ τρίτο κοντσέρτο του Τσέχικο Κουαρτέτου, δεν ξέρω και γὼ πως ἀμέλησα νὰ πῶ. Ἐλπίζω πως δε θὰ μοῦ συμβεῖ ἄλλοτε αὐτὸ.

Γ. Ν. Π.

ΟΙ ΟΜΙΛΙΕΣ

Ο κ. Ι. Σιδέρης ἔκαμε δυὸ ὀμιλίες στὸ θέατρο Κυβέλης για τὴ δραματική φιλολογία μας τὸν 19' αἰῶνα. Στὴν πρώτη του ἔξετασε τὴ δραματική παραγωγή ἔως τὸν Βερναρδάκη, ξεχνώντας ὄμως ὀλίγετα ν' ἀναφέρει τὸν «Βασιλικὸ» του Μάτση και τὸν «Χάση» του Γουζέλη. Δεν ξέρουμε αν παράλειψε νὰ τὸς μνημονεύει, ἐπειδὴ σκοπὸς του ἦταν νὰ μιλήσει μόνο για τὴν καθαρευουσιάνικη δραματική παραγωγή. Ὅσο και νὰ ναι, πολὺ περισσότερο ενδιαφέρον θὰ εἶχε ἡ ὀμιλία του, αν μάς ἔλεγε τίποτε και για τὸν «Βασιλικὸ». Ὁ κ. Σιδέρης, σὰ νέος που εἶναι και με φιλοδοξίες, ὑποθέτουμε, βρίσκει πως «ἡ λησμονία εἶναι τὸ χειρότερο δυστύχημα, που μπορεί νὰ πάθει ὁ ἄνθρωπος». Αὐτὸ τὸ εἶπε στην ὀμιλία του. Δεν νομίζει ὄμως ὅτι πολὺ μεγαλύτερο δυστύχημα για ἕναν ἄνθρωπο εἶναι νὰ τὸν ἀνασφύρει από τὴ λησμονία του για νὰ γελάσει λίγη ὥρα μαζί του; Ἄλλως τε δεν καταλαβαίνουμε και τὴ ὠφέλεια που μπορεί νὰ βγεῖ απ' αὐτὸ. Πολὺ περισσότερον σεβασμὸ τουλάχιστον δείχνουμε σὲ ἀπολησμονημένους νεκροῦς, ὄταν τὸς ἀφήνουμε στην ἡσυχία του τάφου τους. Μά ὁ σεβασμὸς φαίνεται νὰ μὴν εἶναι πολὺ γνώριμο αἶσθημα στὸν ὀμιλητὴ. Ἄλλιως δεν μπορούμε νὰ ἐξηγήσουμε τὴν ὀμηρικῶτατη ἀποστροφή του ἐναντίον του Ἄγγελου Βλάχου, ἐνὸς λογίου τῆς παλιάς — βέβαια — σχολῆς, ὄμως πάντα εὐσυνείδητου και μελετημένου σὲ ὀτι καταπιάστηκε. Ὁ Ἄγγελος Βλάχος δεν εἶναι μονάχα ὁ μεταφραστὴς του «Οἰδίποδα Τυράννου», ὄπως τὸν θέλει ὁ κ. Σιδέρης, ἀς ἀφήσουμε που κι' αὐτὴ του ἀκόμα ἡ μετάφραση, ὄσο και νὰ μὴ μάς φαίνεται πια ποιητική, εἶναι ὄμως μελετημένη και φροντισμένη, πρῶτα που δεν τὸ συνεθίζουν στις ἐργασίες τους οἱ σημερινοὶ προχειρολόγοι μεταφραστῆς. Μά ὁ Ἄγγελος Βλάχος ἔχει κάμει κι' ἕνα σωρὸ ἄλλες ἐργασίες. Καὶ θὰ ἦταν ἀρετὸ και μόνο τὸ θαυμάσιο ἑλληνογαλλικὸ Λεξικὸ του για νὰ κρατῆ πάντα μέσα μας ζωντανὸν τὸν σεβασμὸ στη μνήμη του.

Π.

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ

Τὰ ἀναγνωστικά βιβλία.—Τὸ ὑπουργικὸ Συμβούλιο ἀποφάσισε νὰ ὑποβάλῃ σὲ ἀναθεώρηση τὰ ἐγκεκριμένα ἀναγνωστικά βιβλία. Καὶ δεν ὑπάρχει ἀμφιβολία πως τὸ ζήτημα θὰ ἐγκριθῆ και από τὴ Βουλὴ. Κατ' ἀρχὴ ἡ ἀπόφαση αὐτὴ εἶναι εὐεργετική. Γιατί, με τὴν ὑπερβολικὴ ἐπιείκεια που

ἔδειξαν στὸν τελευταῖο διαγωνισμὸ οἱ κριτικῆς ἐπιτροπῆς, πέρασαν και πολλὰ ἀναγνωστικά, που δε θὰ γαχαν και τίποτα τὰ Ἑλληνοπούλα αν δεν τὸ διάβαζαν. Μερικά εἶναι καλύτερα από λογοτεχνική και παιδαγωγική ἄποψη, τόσο που δεν προσφέρουν τίποτα στη μόρφωση των παιδιῶν μας. Ἄλλα πάλι εἶναι καθαρά σοβινιστικά βιβλία. Προσπαθοῦν νὰ ἐμβάλουν τόσο σοβινισμὸ στὰ ἔθνικα συναισθήματα των παιδιῶν και τόσο φανατισμὸ στις θρησκευτικῆς του ἀντιλήψεις που ὄχι μόνο ἀποτελοῦν κίνηνο για τὰ ὑγιᾶ ἔθνικα και θρησκευτικὰ συναισθήματα, ἀλλὰ και δεν ἀνταποκρίνονται στη σημερινὴ ἀντίληψη τῆς σωστῆς ἔννοιας του ἔθνισμοῦ και τῆς θρησκείας. Καὶ νὰ σκεφτῆ μάλιστα κανένας πως τὰ βιβλία αὐτὰ γράφτηκαν από ἄνθρωπους που ἀνήκουν στὸ Δ. Συμβούλιο του σημερινοῦ εκπαιδευτικοῦ ὀμίλου και κἀνουν τὸ σοσιαλιστὴ! «Δυὸ ψυχῆς, ἄχ, κατοικοῦν μέσα μου» εἶπε κάποτε ὁ Gæthe. Τὸ ἴδιο θὰ συμβαῖναι και με τὸς συγγραφῆς αὐτοῦς. Ἄλλα διαλαλοῦν στὸν ἔκπ. Ὅμιλο και ὀλοσοδιόλου τὰ ἀντίθετα γράφουν στὰ βιβλία τους.

Ὅσο ὄμως εὐεργετικὴ και ἂν εἶναι ἡ ἀπόφαση αὐτὴ, τόσο εἶναι και ἐπικίνδυνη. Γιατί, αν για μέτρα τῆς συγγραφῆς των νέων ἀναγνωστικῶν βιβλίων μποῦν τὰ μέτρα των βιβλίων τῆς ἐποχῆς πριν τὴν εκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση, τότε δε θὰ πᾶμε ἔμπρος, μά θὰ πᾶμε πίσω στην ποιότητα των ἀναγνωστικῶν μας. Καὶ ἐννοῶ τὰ μέτρα του ὀλοκοῦ των βιβλίων, γιατί ἡ γλώσσα μας διαβερβαίνωνν πως θὰ εἶναι ἡ «ὀμιλουμένη» δημοτικὴ ἂν και μερικοὶ καθαρευουσιάνικοι θεωροῦν τὴ δικὴ τους γλώσσα για ὀμιλουμένη δημοτικὴ. Ἄν στὰ νέα ἀναγνωστικά εἰσχωρήσουν ἡ ἰντελεκτουαλιστικὴ γνωσολογικὴ τάση, που χαρακτηρίζει τὰ παλιά ἀναγνωστικά, ἐνωμένη με μιὰ ἄσστη και βλαβερὴ ἠθικολογία, τότε θὰ ἔχομε κατὰπτωση των ἀναγνωστικῶν μας. Μά γιατί νὰ μὴν προτιμοῦμε τὸτ' και τὰ χειρότερα από τὰ σημερινά, που πάντ' εἶναι καλύτερα και από τὰ καλύτερα παλιά στὸ περιεχόμενό τους και τὴν ποικιλία τους. Γιατί ἡ παιδικὴ ζωὴ και ἡ δράση, που χαρακτηρίζουν τὰ σημερινὰ ἀναγνωστικά, ἀκόμα και τὰ χειρότερα, δε φαίνονται στὰ παλιά ἀναγνωστικά. Ἐκεῖ ἐπικρατοῦν ἡ μάθηση και ἡ κατήχηση, ἡ διδαχὴ τῆς ἀρετῆς, στὰ σημερινὰ ἐπικρατεῖ ἡ δράση και ἡ ἐμμεση ἠθικὴ ἐπίδραση ἀπάνω στην ψυχὴ του παιδιοῦ. Μιὰ ἐπίδραση, που βγαίνει μόνη της από τὸ περιεχόμενο του βιβλίου. Καὶ νομίζω πως και τὰ δυὸ εἶναι ἀρχῆς του νεότερου σχολείου.

Τὸ ζήτημα ὄμως τῆς ἐπανεξέτασης των ἀναγνωστικῶν βιβλίων ἔχει και ἄλλες σοβαρῆς ἀπόψεις, που δεν πρέπει νὰ παρασιωπηθοῦν. Καὶ τις ἀπόψεις αὐτῆς πρέπει νὰ τις λογαριάσουν πολὺ οἱ βουλευτῆς, που εἶναι λίγες μέρες, θὰ τεθῆ μπροστά τους τὸ ζήτημα:

α) Τὸ σχετικὸ νομοσχέδιο ὀρίζει πως από τὰ σημερινὰ ἀναγνωστικά βιβλία, που θὰ ἀναθεωρηθοῦν θὰ ἐπανεγκριθοῦν μόνο 4 ἀλφαριθμητικά και 2 ἀναγνωστικά για κάθε μιὰ από τις ἄλλες τάξεις του δημοτικοῦ σχολείου και τῆς Μέσης Παιδείας. Αὐτὸ ὄμως, δεν εἶναι σωστὸ. Γιατί, πρῶτα, δε βλέπω τὸ λόγο, γιατί, ἂμα ὑπάρχει και ἕνα τρίτο και ἕνα τέταρτο καλὸ ἀναγνωστικὸ, νὰ μὴν ἐγκριθοῦν κι' αὐτὰ και νὰ δώσωμε ἔτσι στὸ δάσκαλό μας τὴ δυνατότητα νὰ ἐκλέξῃ τὸ ἀναγνωστικὸ ἐκεῖνο, που τὸ περιεχόμενό του προσαρμόζεται στις συνθήκες τῆς ζωῆς τῆς περιφέρειας, ὄπου βρίσκεται τὸ σχο-

λείο του; Σκοπιμώτερο λοιπόν θα ήταν να επανεγκριθούν τουλάχιστο 3—4 από τα σημερινά αναγνωστικά, για κάθε τάξη. Έπειτα, το νομοσχέδιο με τη διάταξη του αυτή, πάει γευδόντας να κάμει λίγους ανθρώπους πλοσίους εις βάρος άλλων συγγραφέων. Το πρώτο είναι εύκολονόητο, άμα σκεφτούμε πως οι δυο συγγραφείς, που θα εγκριθούν τα βιβλία τους σε μία τάξη, θα συγκεντρώσουν όλη τη μαθητική πελατεία της Ελλάδος. Αν μάλιστα συμβή, ενός συγγραφέα να επανεγκριθούν 2 και 3 βιβλία, ένα για κάθε τάξη, τότε ο άνθρωπος αυτός θα γίνει εκατομμυριούχος. Όσο για τη μέση παιδεία, εκεί βέβαια έννοια ότι τα 2 βιβλία για κάθε τάξη είναι άρκετά. Γιατί, εκεί και οι μαθητές είναι λίγοι και τα βιβλία δε μπορούν να αλλάξουν εύκολα στα χέρια των παιδιών.

β) Μολονότι όπως έλεγα και παραπάνω, το νομοσχέδιο λέει πως η γλώσσα των αναγνωστικών βιβλίων θα είναι η δημοτική, ωστόσο άλλη είναι η δημοτική του ενός και άλλη η δημοτική του άλλου. Άλλη είναι η δημοτική ενός καθηγητή του πανεπιστημίου και άλλη η δημοτική ενός από τους εργάτες της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, καθώς και άλλη είναι η δημοτική ενός ψυχασικού. Άφου και ο πρώην ύπουργός της Παιδείας κ. Άργυρός έλεγε πως μιλούσε δημοτική! Γι' αυτό πρέπει, πριν απ' όλα, να καθορισθώ ο τύπος της δημοτικής γλώσσας των αναγνωστικών βιβλίων. Και ο τύπος αυτός να τηρηθώ ομοιόμορφος σ' όλα τα βιβλία. Έτσι θα δοθώ και μία γλωσσική βάση στους κριτές. Έγώ δεν βρίσκω άλλον καλύτερο γλωσσικό τύπο για τα αναγνωστικά βιβλία από εκείνον, που καθόρισε η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση για τα αναγνωστικά βιβλία του 1917—1920. Και αυτό τον τύπο άπάνω κάτω κράτησαν όλα τα αναγνωστικά ως σήμερα.

Έκτος όμως απ' αυτό, πρέπει και τα μέλη των κριτικών επιτροπών, που θα αναθεωρήσουν τα βιβλία, να είναι εκπαιδευτικοί και λόγοι αναγνωρισμένοι δημοτικιστές. Να είναι δηλαδή άνθρωποι που έχουν τεκμήρια για να αποδείξουν δικαίως και χειρίζονται τη δημοτική γλώσσα. Γιατί, θα ήταν πολύ περίεργο πράμα να ανατεθώ σε καθαρευουσιάνους να κρίνουν βιβλία γραμμένα στη δημοτική γλώσσα.

γ) Υπάρχει όμως και μία άλλη άποψη, όχι λιγότερο σημαντική από τις παραπάνω. Είναι η οικονομική άποψη της έκδοσης των αναγνωστικών βιβλίων. Το νομοσχέδιο δεν αναφέρει τίποτα ούτε για άποζημίωση έκδοτών και των συγγραφέων εκείνων, που δε θα επανεγκρίνονταν τα βιβλία τους. Τα σημερινά αναγνωστικά βιβλία είναι έγκυρα για μία δεκαετία σύμφωνα με το νόμο 1332. Όταν λοιπόν έρχεται το κράτος και τα καταργεί πριν νά περάσει η δεκαετία, δε νομίζει πως νόμιμο, δίκιο και σωστό είναι να άποζημιώση τους συγγραφείς για τα υπόλοιπα χρόνια της έγκρισης των βιβλίων τους;

Είναι όμως και κάτι άλλο, που ίσως δεν το ξέρουν οι συντάχτες του νομοσχεδίου, γι' αυτό και δεν το αναφέρουν καθόλου: Την ήμερα δηλαδή που θα καταργηθούν τα σημερινά αναγνωστικά, θα παρουσιασθώ η περίπτωση να υπάρχουν από κάθε αναγνωστικό χιλιάδες αντίτυπα άπουλητα. Ίσως μάλιστα υπάρχουν εκδότες, που έτύπωσαν τα βιβλία αυτά—με τη βάση ότι είναι έγκυρα για μία δεκαετία—για μία πενταετία, ή και για όλόκληρη τη δεκαετία και έπομένως έτύπωσαν εκατό και εκατονπενήντα χιλιάδες αντίτυπα από το καθένα. Όταν τώρα άρθώ η έγκριση του βιβλίου

τι θα γίνουν τα άπουλητα αντίτυπα; Ποιός θα τα ζημιωθώ αυτά; Και είναι εκατοντάδες χιλιάδες δραχμές!

Το σωστό και το δίκιο κι' εδώ νομίζω είναι, να επιτραπώ η πούληση και εκείνων των βιβλίων, που δε θα επανεγκρίνονταν ώσπου να εξαντληθούν όλα τα αντίτυπα που υπάρχουν, και το κράτος να άποζημιώση τους συγγραφείς των βιβλίων αυτών για το κέρδος, που τους διαφεύγει για τα χρόνια ώσπου να συμπληρωθώ η δεκαετία της έγκρισης του κάθε βιβλίου.

Τα εκπαιδευτικά νομοσχέδια και η αντικατάσταση του Έκπαιδευτικού Συμβουλίου.—Ο κ. Νικολούδης, που φιλοδοξεί να γίνει ο μεταρρυθμιστής της παιδείας μας, χωρίς ο ίδιος να κατέχει ένα μεταρρυθμιστικό σύστημα και χωρίς να βρίσκεται σε καμία σχέση με τους άληθινούς εργάτες της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, που δίνουν όλη τους τη ζωή και τη δύναμη για το σκοπό αυτό, και άγωνίζονται και πάσχουν γι' αυτή και πού, ως σήμερα, έπρόσφεραν στην παιδεία μας, με όλα τα εμπόδια, τόσα καλά, μās υποσχέθηκε στα περίφημα νομοσχέδιά του να μās φέρη τη χρυσή εποχή στην παιδεία μας με την αναθεώρηση των αναγνωστικών βιβλίων, που γι αυτή μίλησα παραπάνω, και με την αντικατάσταση του σημερινού Έκπαιδευτικού Συμβουλίου. Για το Έκπαιδευτικό Συμβούλιο ο κ. ύπουργός έστήριξε στα πρώτα του νομοσχέδια τις μεταρρυθμιστικές του έλπίδες στη συμμετοχή σ' αυτό και δύο καθηγητών του Πανεπιστημίου. Κατά τα άλλα άφηνει άναγγιχτά τόσο τον οργανισμό του θεσμού του Έκπ. Συμβουλίου όσο και τον καθορισμό των έργων του. Αν δεν περνούσαν τα νομοσχέδια αυτά, ο κ. ύπουργός άπειλούσε πως θα παραιτηθώ. Το ύπουργικό όμως Συμβούλιο του έκοψε τους καθηγητές του Πανεπιστημίου και θα περίμενε κανένας, ύστερα απ' αυτό, την παραιτήση του ύπουργού. Τέτοιο πράμα όμως δεν έγινε. Ο ύπουργός δέχτηκε αυτό το χτύπημα και άλλα άκόμη και εξακολούθησε να νομίζει πως θα άνακαινίσω την παιδεία μας. Τον ρωτούμε όμως: Πού στηρίζει τώρα τη μεταρρυθμισή του, άφου του πήραν τα μεγαλύτερό του άτου; Όσο για μās, θεωρούμε εύτύχημα για την παιδεία μας το κόψιμο των καθηγητών, γιατί και η λογική και η πείρα μās δείχνει πως είναι οι πιο άκατάλληλοι να τη διοικήσουν. Άλλά πού θα στραφώ τώρα ο κ. ύπουργός να βρω στήριγμα της μεταρρυθμισής του;

Οι κ. κ. βουλευτές που θα συζητήσουν το ζήτημα στη Βουλή, πρέπει να λογαριάσουν μερικά σημεία:

α) Άφου η αντικατάσταση του Έκπ. Συμβουλίου θα γίνεται κάθε 6 χρόνια, σωστό και δίκιο είναι και το σημερινό Έκπ. Συμβούλιο να αντικατασταθώ άφου περάσουν 6 χρόνια από το διορισμό του.

β) Στην αντικατάστασή του να άποχωρουν πρώτα οι νεώτεροι σύμβουλοι, που μπορούν εύκολότερα να αναλάβουν μία άλλη θέση, και κατόπι οι παλαιότεροι.

γ) Ο βαθμός και ο μισθός των συμβούλων να είναι άνώτερος από του διευθυντή της εκπαίδευσης. Τα νομοσχέδια τους δίνουν βαθμό και μισθό γυμνασάρχου και έτσι υποβιβάζουν την ήθική τους θέση.

δ) Τα δύο πρόσωπα, που θα προστεθούν στο εκπαιδευτικό Συμβούλιο, να μην είναι οι δυο τμηματάρχες, Μέσης και Δημοτικής Παιδείας—άφου στο συμβούλιο έχει θέση του ο διευθυντής της Έκπαίδευσης δηλαδή ο προϊστάμενος των τμηματάρχων αυτών—άλλά λογικώτερο και σκοπιμώτερο είναι να μπουν σ' αυτό οι τμηματάρχες της Σχολικής Ύγιεινής και της Γυμναστικής.

M. ΠΑΤΤΑΜΑΥΡΟΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Οι δέκα λόγοι του Διγενούς Άκρίτου κατά την πεζήν διασκευή της Άνδρου, εκδιδόμενοι υπό Δ. Π. Πασάλη.—Όλοι βέβαια θα γνωρίζουν για τ' άκριτικά τραγούδια, που βγαλμένα μεσ' απ' την καρδιά του ελληνικού λαού, διαλαλούν τη δόξα και τα κατορθώματα του μεσαιωνικού μας ήρωα Διγενή Άκρίτα.

Τα τραγούδια αυτά, που πρωτοβγήκαν τον Ι' ήσως αιώνα—άκόμα λίγα απ' αυτά ως τα σήμερα τραγουδιούνται και θ' άποτελούσαν πραγματικά το έθνικό μας έπος, όπως το έχραχηρίσε ο μακαρίτης ο Πολίτης, αν κανένας μεγαλόπνοος ποιητής τα περιμάζωνε και τα συνταίριαζε τότε πούταν άκόμα καλύτερα—είχαν τη σκληρή την τύχη τούτων άρχαίων κλασικών άριστουργημάτων.

Καθώς εκείνα φανατικοί κολογέροι τάξεναν από τις παλιές περγαμινές για να γράφουν άπάνω σ' αυτά τροπάκια και ψαλμωδίες, έτσι πάλι, οι ίδιοι κολογέροι, παίροντας στα χέρια τους τ' άκριτικά τραγούδια, τους παράλαξαν τη γλώσσα, τ' άλλαξαν δόξα, και συνταίριαζόντας τα με διάφορα «ψυχωφελή διδάγματα» έκαναν κάμποσες παραλλαγές, κατάλληλες να δημοσιευτούν και σήμερα σε κανένα καθυστερημένο περιοδικό, όχι όμως και να μās δώσουν και την παραμικρότερη ποιητική συγκίνηση. Έτσι ως τα τώρα, φανερώθηκαν σιγά-σιγά κάμποσες τέτιες παραλλαγές.

Όσοι καταπιάνονται συστηματικώτερα με τη μεσαιωνική μας φιλολογία, ξέρονε πως ο κ. Πασάλης, πρώην νομάρχης, είχε βρει στην Άντρο ένα χειρόγραφο του ΙΣ' αιώνα με ανέκδοτη παραλλαγή του Διγενή Άκρίτα, στο πεζό τούτη τη φορά, κι' άνυπόμονα περίμεναν την έκδοσή του. Τέλος τώρα τελευταία, ύστερα από 30 χρόνια πούχε βρεθεί, τυπώθηκε με έξοδα της Λαογραφικής εταιρείας. Η παραλλαγή αυτή, που της λείπει η άρχή, όπως κι' από άλλες δύο από τις γνωστές παραλλαγές, και που δημοσιεύτηκε χωρίς πολλά διορθώματα του κειμένου και παραπομπές στις άλλες παραλλαγές, άληθινά είναι η καλύτερη από τις άλλες πέντε πούχουν ως τα τώρα δημοσιευτεί.

Δε θα την εξετάσουμε τώρα από την παλαιολογική μεριά, ούτε για τις διαφορές της από τις άλλες παραλλαγές, τις άνωμαλίες που ταράζουν την ομολή άφήγησής και για τόσα άλλα ζητήματα, που θάχαν τη θέση τους σε ειδικό περιοδικό. Έτσι θα πούμε μερικά με γενικώτερο ενδιαφέρον.

Η παραλλαγή αυτή που μοιάζει περισσότερο με την παραλλαγή του Μηλιαρσκή, που κι' αυτήνης το χειρόγραφο έτυχε να βρεθώ στην Άντρο, είναι για τους βυζαντινολόγους εύρημα πραγματικό· δε διαβάζεται όμως και με μεγάλη εύχαρίστηση απ' όσους δεν καταπιάνονται με τη μεσαιωνική μας

ιστορία. Έχει μ' όλα ταυτα μερικές καλές περιγραφές και κάποια δύναμη παραστατική. Θα διαβαζόταν με πολύ μεγαλύτερο ενδιαφέρον αν η σύνθεσή της δεν ήταν τόσο άτεχνη και αν ο διασκευαστής, προχωρώντας με τα στηρίγματα της θεολογίας δεν παραγέμιζε τη διήγησή με θρησκευτικά διδάγματα, γραμμένα με τον πιο συνηθισμένο τρόπο. Άκόμα κι' η γλώσσα φταίει, δόλοτελα άκανόνιστη και μακαρονιστική. Η άνάγνωση λοιπόν γίνεται άρκετά κουραστική. Θάταν βέβαια μεγάλη η άξίωσή μας να θέλαμε να διαβάζεται σήμερα μ' εύχαρίστηση μεγάλη το μ' άτέλιωτες μικρολεπτομέρειες και περιγραφές βιβλίο αυτό, σήμερα που μέσα στην άνησυχή σύγχρονη ζωή κι' αυτός ο «Χαμένος Παράδεισος» του Milton θα μās φαινόταν για το μάκρος του κάπως κουραστικός.

Όπως και στις άλλες παραλλαγές, έτσι κι' εδώ ο συνθέτης δεν μπορεί να ξεφύγη από τα όρια της βιογραφίας και, σύμφωνα με τη αντίληψη της εποχής, έγραψε το έπος του Διγενή, όπως έγραψε το βίο κανενός άγιου. Παρόμοια κι' ένας άναιμικός Άντωνιάδης θάγραφε μίαν «άριστολική έποποιία» χρησιμοποιώντας άνάλογο υλικό.

Πόση μεγάλη όμως είναι η διαφορά των παραλλαγών αυτών από τ' άκριτικά τραγούδια, που τα πήραν για βάση οι διασκευαστές. Άν πάμε πολύ πού ο από πριν όρισμένος χώρος δε μ' άφηνει να κάμω μία σύγκριση μερικών χωρίων του έπους με τ' άνάλογο άκριτικά τραγούδια, παραθέτοντας και τα σχετικά άποσπάσματα. Θα έβλεπαμε έτσι πως ένω στις παραλλαγές τα βαραίνει όλα ο ζυγός ενός κολογερικού φανατισμού, σ' άκριτικά τραγούδια ο άμόλυτος λαός ξεχύνει έλευτερα τα αίσθήματα πού τον πλημμυρίζουν, όπως άκριβώς κι' ένας άρχαίος είδωλολάτρης. Η έπίδραση της θρησκείας δεν του άφήκε κανένα χνάρι, ή πλαστική του άρμονία έμεινε η ίδια όπως και πριν.

Κι' όπως και πριν, τού μένει η ίδια όρμη σε κάθε ώραίο και καλό και με κάποια ήρωϊκώτερη τώρα πνοή μās δημιουργεί άριστουργήματα—όπως άριστουργήματα κι' ίσως τα μόνα πραγματικά δημιουργικά έργα του νεότερου ελληνισμού είναι η σε κάθε είδος τέχνης έκδήλωση του ελληνικού λαού.

Σχετικά με το έπος του Διγενή Άκρίτα και τ' άκριτικά τραγούδια, δεν έχουν άκόμα γίνει μελέτες άνάλογες με τη σοβαρότητα πούχουν για μās αυτά τα ζητήματα.

Ίδιως δεν έχουν μετετηθεί άκόμα οι άραβικές πηγές, που έχουν για βάση τα τραγούδια που έκαναν οι Σαρακηνοί πολεμώντας με τους άκρίτες, όπως άκριβώς κι' οι δικοί μας οι άκρίτες κι' ο Διγενής τραγουδήθηκαν πολεμώντας τους Σαρακηνούς. Αν εξαιρέσουμε τον Κρολίδη (Έπετής έθνικού Πανεπιστημίου 1906), δεν ξέρουμε να ή άλλος άσχοληθώ σχετικά.

Η ύπερβολή, που είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της άραβικής φιλολογίας, μās παρουσιάζεται και στα έπη του Διγενή, καθώς και σ' άκριτικά τραγούδια. Τέτια έπίδραση βλέπουμε άμέσως και στον τρόπο της διήγησής της παραλλαγής που δημοσιεύτηκε τώρα. Άκόμα κι' η γλώσσα της μās θυμίζει τη γλώσσα της παλιάς μετάφρασης της Χαλιμάς. Ξέρουμε άλλως τε πως από τον καιρό του Μ. Άλεξάνδρου άρχίζουν να γίνονται γνωστοί στην Ελλάδα οι μύθοι του έσωτερικού της Άσίας.

Τὴν ἔκδοσιν αὐτὴν τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα συνοδεύει καὶ ἕνας πρόλογος τοῦ συγγραφέως μ' ἕνα γραμματικὸ σημείωμα τῆς γλώσσης τοῦ κειμένου, γραμμένο ὄχι βέβαια μὲ βαθεῖαν ἐπιστημονικὴν ἀλλά μ' ἀρκετὴν εὐσυνειδησίαν. Στὶς λίγες ὁμοιᾶς σελίδες τοῦ πρόλογου ὁ συγγραφέας, ἐπειδὴ δὲν ἦταν φαίνεται εἰδικὸς σὲ τέτοιον εἶδους μελέτες, ἐπροτίμησε νὰ παραθέσῃ διάφορα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν ἀξιόλογον μελέτην τοῦ μακαρίτου τοῦ Πολίτη (περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων) καθὼς καὶ ἀπὸ τοῦ κ. Κυριακίδου τὸ «Διγενὲς Ἀκρίτα», ἀπὸ τῆς ὁποῖας βοηθήθηκε καὶ γιὰ τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν. Ὅπου ὅμως στηρίζεται στὶς ἴδιες τὸν δυνάμεις, δὲν τὰ καταφέρει καὶ τόσο καλά. Κι' ἔτσι λέει λ. χ. πὼς ὁ Σάβας μᾶς γνωρίζει γιὰ Διγενὲς Ἀκρίτα τὸν Πανθήριον, κάποιον δομῆσιον τοῦ Ἰ αἰῶνα καὶ μᾶς ἀφήνει νὰ νομίσουμε πὼς πραγματικῶς αὐτὸς ἦταν ὁ Διγενής. Κι' εἶναι ἀλήθεια πὼς τὸ γράφει αὐτὸ ὁ Σάβας, μὰ ὕστερα ἀπὸ τῆς κριτικῆς τῶν ξένων καὶ τοῦ δικοῦ μας τοῦ Παπαρηγόπουλου, πού με τὸση εἰρωνία τὸν ἐχτύπησε ἀποδείχοντας μὲ ὀλόκληρον σειράν δοκουμένων πὼς δὲν ἔχει καμιά βάση ἢ γνώμην αὐτὴν, κανένας πιά δὲν τὴν ἀναφέρει, παρὰ μόνον γιὰ παράδειγμα τῆς πῶς μεγάλης κριτικῆς ἀστοχίας.

Δὲν εἶχαμε βέβαια τὴν ἀξίωσιν νὰ γράψῃ ὁ συγγραφέας τέλειον ὑπόδειγμα ἐξιδιαικμένης κριτικῆς, ὅπως ὁ μακαρίτης ὁ Πολίτης, μὰ ἔπρεπε βέβαια νὰ περιμένουμε περισσότερα πράγματα, ἂν τὸ ἔπος αὐτὸ ἐτύχαινε νὰ πέσῃ σὲ χεῖρα εἰδικῶν.

Χ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ

ΙΑΤΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τὸ βραβεῖον Νόμπελ φυσιολογίας καὶ γιατρικῆς ἐδόθη γιὰ τὸ 1926 στὸν Δανὸ καθηγητὴ Johannes Fibiger καὶ γιὰ τὸ 1927 στὸν καθηγητὴ τῆς νευρολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης Julius Wagner v. Jauregg.

Εὐτυχῶς στὶς φυσικὰς ἐπιστῆμας ὑπάρχουν ἀρκετοὶ ἀξιοὶ γιὰ τὴν τιμητικὴν αὐτὴν διάκρισιν καὶ ἀναγνωρισμένον πιά στὸς ἐπιστημονικοὺς κύκλους ὥστε τὸ βραβεῖον Νόμπελ σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἐκπληρώνει σωστὰ τὸν προορισμὸν του, δηλαδὴ νὰ προσφέρει ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν ἀμοιβὴν τοῖς ἀνώτεροις ἐργάταις τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὄχι νὰ χρησιμεύῃ, ὅπως σ' ἄλλες πνευματικὰς σφαιρὰς, γιὰ μέτρον ἀξίας ἐκείνων πού τὸ παίρνουν.

Γιὰ τὸ ὅσοι ἂν εἶναι περιορισμένος ὁ κύκλος πού ἐδρασαν οἱ δύο ἐπιστήμονες πού πῆραν φέτος τὸ βραβεῖον, ὅμως εἶναι βέβαιον πὼς ὁ πρῶτος μὲ τῆς ἐργασίας του γιὰ τὴν αἰτιολογίαν τοῦ καρκίνου μᾶς προετοίμασε τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν μέλλουσα ἀποτελεσματικὴν ἀποπολέμησιν τῆς τρομερῆς αὐτῆς ἀρρώστιας, καὶ ὁ δευτέρος μὲ τὴν παράδοξον θεραπευτικὴν του μεθόδον ἔσωσε χιλιάδες ἀρρώστους ἀπ' τὴν τραγικὴν μοῖραν τῆς ἀγιάτρευτης τρέλλας.

Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Fibiger ἔχει τὴν ἀρχὴν του σὲ μὴ τυχαίαν παρατήρησιν. Σπουδάζοντας τὴν φυματίωση τῶν ποντικῶν παρατήρησε γιὰ πρῶτὴν φορὰ πὼς μερικὰ ἀπὸ τὰ ζῶα αὐτὰ ἔπασχαν ἀπὸ καρκίνον τοῦ στομαχοῦ καὶ μέσα στὸν καρκίνον βρέθηκε ἕνα εἶδος σκουλήκια (Spiroptera) πού παρουσίαζον στὸν πεπτικὸν σωλήνα τῶν ζώων τούτων. Ὅταν μόλυνε τεχνητὰ μὲ τὰ ἴδια σκουλήκια

ἄλλους γερούς ποντικούς, ἔπειτα ἀπὸ κάμποσον καιρὸν ἔπαθαν ἀπὸ καρκίνον. Ὁ Fibiger ἐξήγησε αὐτὴν τὴν παρατήρησιν του μὲ τὴν ὑπόθεσιν πὼς κάποια οὐσία πού ἐκκρίνουν τὰ σκουλήκια ἐρεθίζει τὰ κύτταρα τοῦ στομαχοῦ καὶ τὰ μεταβάλλει σὲ καρκινοκύτταρα.

Ἡ ὑπόθεσίν του αὐτὴ ἦταν σωστὴ, ὅπως ἀποδείχθηκε ἀργότερα, ὅταν ἄλλοι ἐπιστήμονες κατ' ὄρθωσαν νὰ προκαλέσουν καρκίνον σὲ ποντικούς καὶ σὲ κουνέλια μὲ διάφορες χημικὰς οὐσίες π. χ. πίσσα, λανολίνη, παραφίνην, καπνίαν, ἀρσενικόν. Ἔτσι ἐξηγᾶμε σήμερον τὸν συχνὸν καρκίνον τοῦς κοπνοδοχοκαθαριστῆς τοῦ Λονδίνου, τὸν καρκίνον τῶν ἐργατῶν σὲ ἐργοστάσια ἀνιλίνης καὶ παραφίνης.

Βέβαια τὸ πρόβλημα δὲν ἐλύθη μὲ τῆς ἐργασίας αὐτῆς. Γιατὶ κανένας ἀκόμα δὲν μπόρεσε νὰ μᾶς ἐξιδιαικνῆ τὸ βασικὸν μυστήριον τῆς φροβερῆς ἀρρώστιας: πὼς ὠρισμένα κύτταρα τοῦ ὁργανισμοῦ μας, μὲ τὴν ὄθησιν ἐνὸς ὁποιοῦδήποτε ἐρεθισμοῦ (ἐξωτερικοῦ ἢ ἐσωτερικοῦ), χάνουν τὴν ἐξάρτησίν του ἀπὸ τὸ σύνολον, ὁμοῖον ἀναρχικῶς σὲ ἀσυγκράτητο πολλαπλασιασμὸν καὶ καταστρέφοντας τὴν ἀπαραίτητὴν γιὰ τὴν ζωὴν ὁργανικὴν ἀρμονίαν, ὁδηγοῦν στὸ θάνατον. Ὅμως τὸ πρόβλημα εἶναι τόσο μεγάλο καὶ τόσο σκοτεινὸ ὥστε καὶ τὸ λίγο φῶς πού βγήκε ἀπὸ τῆς ἐργασίας αὐτῆς τοῦ F. ἔχει τὴν ἀξίαν του.

Σὲ διαφορετικὰ ἐπίπεδα στέκει ἡ ἐργασία τοῦ ἄλλου ἐπιστήμονα, τοῦ W. v. J. Κλινικὸς γιατρός αὐτός, σὲ καθημερινὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἀρρώστους, ἦταν φυσικὸν νὰ ἔχη γιὰ κύριον σκοπὸν τὴν θεραπείαν καὶ τὴν ἀνακούφισίν του. Καὶ ἐπέτυχε νὰ εὕρη τὴν θεραπείαν μᾶς ἀρρώστιας, τέλειαν ἀγιάτρευτῆς ὡς τώρα, πού ὁδηγεῖ πρῶτα στὸ φρενοκομεῖον καὶ σὲ λίγα χρόνια στὸ θάνατον, τῆς φρενοπάθειας τῶν σφαιλοειδῶν (παρὰλοιατικῆς ἀνοίας).

Ἦταν γνωστὸ ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Ἰπποκράτη ὅτι ὁ πυρετὸς ἐπιρεάζει εὐνοϊκὰ τὴν φρενοπάθειαν. Ὁ W. ἐσκέφθη νὰ ἐφαρμόσῃ συστηματικὰ τὴν θεραπείαν αὐτὴν καὶ ἀπὸ τὰ 1887 ἄρχισε νὰ δοκιμάζῃ διάφορα μέσα γιὰ νὰ προκαλέσῃ πυρετὸν σὲ τέτοιους ἀρρώστους, ὡς πού τὸ 1917 κατέληξε στὸν ἐμβολιασμὸν μὲ τὸ πλάσμα τοῦ ἐλονοσίου. Ἐπειτα ἀπὸ μερικοὺς παροξυσμοὺς, πού χρησίμευαν γιὰ φάρμακον τῆς φρενοπάθειας, θεράπειεν τὴν ἐλονοσίαν μὲ κινόιν. Οἱ μισοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους γιατρεύονται καὶ μποροῦν νὰ ξαναρχίσουν τὴν δουλειάν του καὶ ἄλλοι 20% καλυτερεύουν σὲ σημεῖον πού δὲν χρειάζεται πιά νὰ μένουν κλεισμένοι στὸ φρενοκομεῖον.

Α. ΣΤΑΜΑΤΕΛΑΚΗΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἑλεύθερον Βῆμα (20 Νοεμβρ.)— Ἡ κ. Ἀγγελική Χατζημιχαῖλη παίρνει ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τῆς Θεσσαλονίκης ὅπου ἀντιπροσωπεύτηκε σὲ ξεχωριστὸν περιπτέρου καὶ ἡ ἐγγύωρ χεροτεχνία, γιὰ ν' ἀναπτύξῃ πλαυτέρως τῆς ἰδέας τῆς ἀπάνω στὸν σπουδαιότατον αὐτὸν κλάδον τῆς λαϊκῆς μας τέχνης. Ἄν «δὲν ἀναγνωρίζεται ἀκόμη ἡ πραγματικὴ καὶ μεγάλη σημασία τῆς πῶς ἀντιπροσωπευτικῆς ἐθνικῆς μας τέχνης», αἰτία σ' αὐτὸ εἶναι ὅτι «μᾶς λείπει ἡ ἐθνικὴ περηφάνεια». Τοῦτο εἶναι ἡ μαύρη ἀλήθεια. Σὲ ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς πνευ-

ματικῆς μας καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἄλλο δὲν κάνουμε παρὰ νὰ ἀπομιμοῦμαστε τοῦ ξένου. Καὶ πολὺ σωστὰ παρατηρεῖ ἡ κ. Χ.: «Ἀφίνοντας νὰ ξεχαστῇ ἡ δικὴν μας τέχνην δευχνόμαστε πὼς δὲν ἔχομε συνειδησὴν τῆς μεγάλης ἀποστολῆς τῆς καὶ τῆς σημασίας τῆς. Ἄν βαλθοῦμε ἀπὸ σήμερον νὰ τὴν ἐπιμεληθοῦμε, σκάβοντας καὶ κλαδεύοντας τὸ δέντρο τῆς, μποροῦμε νὰ τὸ σώσωμε καὶ νὰ τὸ γιγαντώσωμε, ἐνῶ ἂν τ' ἀφήσωμε νὰ μαραίνεται ἡ ἀκόμα χειρότερα ἂν τὸ κόψωμε, θὰ διακινδυνέωμε αὐριον καθὲν πραγματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ, γιατί κανένα μέλλον δὲ μπορεῖ νὰ μὴν ἔχη τῆς ρίζης του στὸ παρῆλθόν». Ἡ κ. Χ. ἐργάζεται εὐτυχῶς μὲ ὅλη τὴν θερμὴν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς γιὰ νὰ μὴν ἀφήσῃ τὸ εὐφροδὸν αὐτὸ δέντρο τῆς λαϊκῆς μας τέχνης νὰ μαραθῇ.

Στὸ ἴδιον φύλλον καθὼς καὶ σ' ἄλλο τῆς 27 Νοεμβρ. δημοσιεύονται δύο διηγήματα τοῦ κ. Ζ. Παπαντωνίου. Ὁ συγγραφέας πῶς γνωστὸς ὡς χαριτωμένος ἄλλοτε χρονογράφος, δὲν μπορεῖ νὰ ξεχάσῃ, φαίνεται, τὴν καλιὰ τὴν τέχνην. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ διηγήματά του μοιάζουν περισσότερο μὲ χρονογραφήματα, πού ἔχουν ὅμως ἀπλωθεῖ σὲ μᾶκρος,

Πολιτεία (27 Νοεμβρ. κέ.)— Δημοσιεύεται τὸ σῆδιον ἐνὸς ιστορικοῦ ρομάντζου τοῦ Τολστόη, πού δὲν τὸ τέλειωσε ποτὲ ὁ ῥωσὸς συγγραφέας. Τὰ τρία προσόδια, πού μεταφράζει ἡ «Πολιτεία», δὲν ἔχουν ἐκδοθῆ ἀκόμη οὔτε στὸ πρωτότυπον, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ἡ ἴδια. Ἀνέκδοτα κομμάτια ἀπὸ τὸ ἴδιον ρομάντζον, πού θὰ περιέγραφε τὴν ῥωσικὴν κοινωνίαν ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ἔχουν δημοσιεύει καὶ στὸ Supplément littéraire τοῦ Φιγκαρό τὸ καλοκαίρι τοῦ 1925 (20 καὶ 27 Ἰουνίου, 18 καὶ 25 Ἰουλίου).

Ἀναγέννηση (χρον. Β' φυλλ. 1).— Στὸ περασμένο φύλλον τῶν «Ἑλλήν. Γραμμάτων» δὲ μᾶς εἶχε δοθεῖ καιρὸς νὰ σχολιάσωμε τὸ τελευταῖον φύλλον τῆς «Ἀναγέννησης». Τὸ κάνουμε σήμερον. Στὴν ἀρχὴν δημοσιεύεται μίαν «Ἀνασκόπησιν» σὲν προεισαγωγικὸν σημείωμα στὴ δευτέρῃ τῆς χρονιά, πού ἀρχίζει μ' αὐτὸ τὸ φύλλον. Ἐκεῖ μὲ θαυμαστὴν μετριοφροσύνην λέγονται καὶ τὰ ἑξῆς: «Γιὰ τὸν ἀγῶνα μας εἶχαμε ἕνα ὄπλον: τὸ μάτι πού βλέπει, καὶ τὸ νοῦ πού ἐξιδιαικνῆ καὶ συνθέτει, τὴν ὅσον μπορεῖ καθαρότητα ἐπιστημονικὴν διάθεσιν» [ὑπογραμμισμένη ἡ φράσιν στὸ πρωτότυπον]. Τοῦτῃ ἡ ἐπιστημονικὴ διάθεσιν ἔσπρωξε τὴν «Ἀναγέννησιν» νὰ γίνῃ «ὄργανον τοῦ σοσιαλιστικοῦ δημοτικισμοῦ». Ὅσο ὅμως καὶ ἂν ὁ συντάκτης τοῦ προεισαγωγικοῦ σημειώματος προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ ἀμέσως παρὰ τὸ πὼς αἰτῶν «τὸν ὄρον σοσιαλισμὸς στὴ γενικὴν θεωρητικὴν σημασίαν του καὶ ὄχι στὴν σημασίαν μᾶς ὠρισμένης πολιτικῆς ταχτικῆς, πού ξεχωρίζει τὰ πολιτικὰ κόμματα σὲ σοσιαλιστικὰ ἢ σοσιαλδημοκρατικὰ καὶ κομμουνιστικὰ», βέβαιον μένει πάντα πὼς τὸ περιοδικὸν γίνεται ὄργανον μῆς ὠρισμένης πολιτικῆς. Κ' ἔτσι θὰ βροῖσκειται πάντα ἀναγκασμένον νὰ χτυπᾷ καθὲν ἰδέαν—δὸς σωστῆς καὶ νὰ ναι—ἂν τυχαίνει νὰ ἐρχεται αὐτὴ σὲ ἀντίθεσιν μὲ τὴν θεωρητικὴν σοσιαλιστικὴν τὴν ἰδεολογίαν. Στοις πνευματικοὺς ὅμως ἀγῶνας ἡ ἀξία τῶν ἰδεῶν δὲν κρίνεται ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τὴν σκοπιμότητα παρὰ ἀπὸ τὸ πλάτος τῶν ὁριζῶν πού ἀνοίγουν στὴ σκέψιν.—Στὸ ἴδιον φύλλον δημοσιεύεται καὶ μίαν μελέτην τοῦ κ. Βάρναλη, «Μυστηρίου καὶ ἐπιστῆμης τοῦ καλοῦ», ὅπου ὁ συγγραφέας τῆς, συνεχίζοντας τὴν ἴδιαν γραμμὴν πού ἔχει χαράξει σὲ προηγούμε-

νές μελέτες του, προσπαθεῖ νὰ περιορίσῃ τὴν τέχνην στὴν «καθάρια αἰσθητικὴ τῆς ἐνέργεια (τὴν αἰσθητικὴν ἠδονὴν)».—Τελειώνουν τοῦ ἄλλου Θρύλου οἱ «Στοχασμοὶ γιὰ τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι», ὅπου τὰ λαϊκὰ μας τραγοῦδια ἐξεταστήκαν μὲ μίαν εὐρωπαϊκὴν, χωρὶς καμιά ψυχικὴν μὲ αὐτὰ συγγένειαν.— Ὁ εἰδικὸς τέλος «ψυχαναλυτικὸς» κ. Κ. Δ. Σωτηρίου δημοσιεύει ἕνα ἰντερμέτζον στὴν ἀτέλειωτην σειρά τῶν ἀρθρῶν του γιὰ τὴν ψυχανάλησιν, μὲ τὸν τίτλον «Ψυχανάλησι [πάλλι!] καὶ Παιδαγωγική», ὅπου κρίνεται μίαν διὰλέξιν τῆς κ. Ἑλλῆς Λαμπροῖδη.

Νέα Ἔστιά (15 Νοεμβρ.).—Δυὸ σχεδὸν πνευματικὸν μένες στήλας τῆς μὲ στοιχεῖα τῶν 8 ἀφιερώνονται σ' ἐμπειρισματομένη ἀνάλυσιν ἐνὸς λιβελλογραφηματος κάποιου κ. Συφάκη.—Στὸ ἴδιον φύλλον δημοσιεύονται μὲ τὸν τίτλον «ἡ Ποίησιν καὶ ἡ Σκέψιν» στοχασμοὶ τοῦ κ. Μ. Δ. Στασινοπούλου «ἐξ ἀφορμῆς» ἄλλων τοῦ κ. Τέλλου ἄγρα. Ἀντιγράφου στὴν τύχην ἕναν ἀπὸ τοὺς στοχασμοὺς αὐτούς: «Ἡ ἔμμετρον πρόζα (καὶ βέβαια αὐτὸ εἶναι παρεξηγημένη ποίησιν) βροῖσκει σὲ μίαν ἄκρην. Στὴν ἄλλη ἄκρην πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ὁ λυρισμός. Στὴ μέσῃ εἶναι αὐτὸ πού εἶπαμε λυρικὴ σκέψιν ἢ, ἀλλοῦτως, ἔμπνευσιν—κατασκευῆ. Αὐτὸ εἶναι, ἴσως εἶναι, ἡ καλῶς ἐννοουμένη ποίησιν.» Ζήτημα μόνον εἶναι ἂν μὲ τὸ δρόμον πού τραβᾷ ἡ «σκέψιν» τοῦ κ. Στ. θὰ βροῖ ποτὲ ἄκρην.—Τέλος δὲν μποροῦμεν ἀφήσωμε ἀμνημόνευτον ἕνα ποίημα τοῦ κ. Κ. Δέλτα, πού δημοσιεύεται στὴν πρώτην σελίδαν τοῦ ἀξιόλογου αὐτοῦ περιοδικοῦ. Γιὰ δεῖγμα τῆς ποιητικῆς δυνάμεις καὶ τῆς πρωτοτυπίας τοῦ ποιητῆ παραθέτομε λίγους στίχους:

Κι' ὅμως φρονεῖ ἀκούγονται οὐρεῖς, οὐρεῖς ομιώνων.
Τραγοῦδιαν τὰν ἡ ἀλαλητὰ; πὼς νὰ τὸ ξεχωρίσει;
μὰ ἡ ὄμνη τὸ ξεχωρίσει καὶ ἡ ὄψη τῆς λουλουδέει;
Αὐτὸς εἶναι ὁ πρᾶματινὸς ὁ κοσμογονισμὸς
πὸν τὴν πρᾶματα τῶν ἐπιπέδων καὶ ψιλὰ ἀραδιάζει.

Ἡ ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ ἑκατονταετηρίδα τοῦ Χάουφ. Τελευταία γιορτάστηκαν στὴ Γερμανίαν τὰ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ ποιητῆ Γουλιέλμου Χάουφ. Ὁ Χάουφ ἦταν ἕνας ἀπὸ τὸν κύκλον τῶν σουάβων ποιητῶν, πού σχηματίστηκε γύρω στὸν πῶς σημαντικὸν καὶ κάπως περισσότερον γνωστὸν στὴν Ἑλλάδα Οὐλαντ. Ἄλλοι ποιητῆς τοῦ κύκλου αὐτοῦ ἦταν ὁ Hebel, ὁ Maerike καὶ ὁ γνωστὸς γιὰ τὰ «Ἑλληνικὰ τραγοῦδια» τοῦ Γουλιέλμου Μύλλερ, πού καὶ αὐτοῦ γιορτάστηκε τὸ καλοκαίρι ἡ ἑκατονταετηρίδα. Τὰ τραγοῦδια τοῦ Χάουφ εἶναι λίγα ἔξωρξίσει κανεῖς τὸ «Πρωῖον τραγοῦδιὸν τοῦ βαρβαλλοῦ» καὶ τὴν «Ἀγάπην τοῦ στρατιώτη», πού τραγοῦδοῦνται στὴ Γερμανίαν σὰ δημοτικὰ τραγοῦδια. Ἀπὸ τὰ πεζὰ του τὰ πῶς γνωστὰ εἶναι τὰ «Παραμῦθια» του, ὁ «Ἄνθρωπος στὸ Φεγγάρι» καθὼς καὶ τὸ ιστορικὸν του μυθιστόρημα ὁ «Lichtenstein». Ὁ Χάουφ πέθανε νεώτατος, μόλις 25 χρόνων, στὶς 18 Νοεμβρίου τοῦ 1827. Ἑλληνικὰ ἔχουν

(*) Σ. Ε. Γ. Πρὸς Θεοῦ ἰμὴ νομίζει ὁ ἀναγνώστης μας ὅτι ὅσα βροῖσκειται μέσα στὴν παρένθεσιν εἶναι δικὰ μας λόγια. Ἄπλως ἀντιγράφουμε.

μεταφραστεί, όσο ξέρομε, δύο διηγήματά του: η «Ζητιάνα της Γέφυρας» και «τ' Απομνημονεύματα του Σατανά». Τὰ ἔχει βγάλει σὲ ξεχωριστούς τόμους ὁ ἐκδότης Βασιλείου.

Α.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ἐλάβαμε τὴν πάρα κάτω ἐπιστολήν.

Ἀξιότιμη κ. Μπαστιά

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ βγήκε τὸ περιοδικό σας τὸ παρακολουθῶ μὲ προσοχὴ καὶ γιὰ τὴ γενικὴ κατεύθυνσή του μὰ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν σωστὴ τακτικὴ ποὺ ἀκολουθᾶτε ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα.

Ἐνθουσιάζει τὸ ἐνδιαφέρον, ποὺ δείχνετε γιὰ τὴν χεμαζομένη ἐκκλησία μας, κάθε χριστιανὸ γνήσιο, γιὰτὶ στὴν ἐποχὴν μας ὅλοι οἱ «ἀπὸ καθέδρας» κληρικοὶ βγαίνουν φανατικοὶ πρῶτα ὑπερασπιστὲς πραγμάτων ποὺ δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ τὴν θρησκεία. Ἄλλὰ τὸ πῶς πολὺ ἐκπληκτικὸ εἶναι ποὺ βγαίνουν «γλωσσαμύνητορες» καὶ φωνάζουν γιὰ πράγματα ποὺ ἂν εἶχα τὴν πῶς μικρὴ γνώση τῆς ἐποχῆς ὅπου γραφτήκαν τὰ ἱερὰ βιβλία, θὰ ἔβλεπαν ποιά εἶναι ἡ γλῶσσα ποὺ πρέπει νὰ μεταχειρίζονται γιὰ νὰ καρποφορήσει τὸ θεῖο κήρυγμα.

Ἄλλὰ εἶναι σχεδὸν τὸ κακὸ γενικὸ καὶ ἡ σάπια αὐτὴν ἰδέα δὲν θὰ λείπει παρὰ ἀπὸ τὸν εἰληκρινὴ ἀγῶνα σας, τὸν ὅποιον εὐχομαι νὰ μιμηθοῦν ὅλοι ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐξυγίανση τῆς κοινωνίας μας.....

Μὲ ἐξαιρετικὴ τιμὴ

Ἀρχιμανδρίτης Ψ...

Πτυχιούχος Θεολογίας.

Σ. Ε. Γ. Τὸ πάρα πάνω γράμμα στάθηκε γιὰ μᾶς μοναδικὴ ἀμοιβὴ καὶ ἱκανοποίησις καὶ παρηγοριά. Δείχνει πὸς ἡ ἀρτηριοσκλήρωσις, ἡ καθύστερημένη σκέψις, ὁ καθαρανεοσιανικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ ἀμάθεια δὲν εἶναι γενικὰ χαρακτηριστικὰ ὅλου τοῦ κλήρου. Ὑπάρχουνε καὶ παπάδες φωτισμένοι ποὺ ξέρουν μὲ ποῖο τρόπο θὰ ὑψώσουν τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα καὶ μὲ ποιά μέσα θὰ καρποφορήσει τὸ θεῖο κήρυγμα. Ἀκόμα κ' ἀπὸ μιὰ περικοπὴ τῆς ἐπιστολῆς ποὺ ὁ ἴδιος ὁ ἐπιστολόγραφος μᾶς παρακαλεῖ νὰ μὴ τὴ δημοσιέψωμε, νοιώσαμε πὸς ὁ κληρικὸς αὐτὸς ἔχει ἀληθινὴ πίστιν καὶ ξέρει πὸς τὰ λόγια καὶ ἡ καλοπέραςση δὲν εἶναι τὰ καλὰ παραδείγματα γιὰ τὸ λαό. Γιὰ νὰ γιγαντοῦν τὸ χριστιανικὸ ἔργο χρειάστηκε ἡ αἱματηρὴ σφραγίδα τοῦ σταυροῦ. Ἔτσι καὶ πάντα, γιὰ νὰ πιστέψωμ κανεὶς τὰ λόγια τοῦ παπᾶ, πρέπει ν' ἀκολουθεῖ καὶ τὸ παράδειγμα. Ἄτυχῶς δὲν μπορεῖ νὰ πει κανεὶς πὸς ἡ ἀντίληψη αὐτὴ κυριαρχεῖ στὸν κλήρον μας. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτον ὅταν μέσα σὲ τὸση ἀπραξία καὶ ἀδράνεια βλέπομε ψυχὰς ποὺ πονοῦν καὶ λαχταροῦνε τότε χαιροῦμαστε ἀληθινά.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

(Ἀπαντοῦμε δὴ μόνᾳ σὲ ὅσα ἐρωτήματα ἢ ἀπορίες ἀναγνωστῶν ἔχουν κάποιο γενικώτερον ἐνδιαφέρον. Στὰ προσωπικὰ μὲ τὸ ταχυδρομεῖο. Γι' αὐτὸ καὶ παρακαλοῦμε ὄσους μᾶς γράφουν, νὰ σημειῶνουν στὸ γράμμα τους καὶ τὴ σύστασή τους).

Δ. Ν. Μαργακόν, Ἐνταῦθα. Καὶ ὁ κ. Μπάμ-Ἄννινος κ' εἴσεὶ ἔχετε δίκιο ἀφοῦ Stabat Mater ἔχουν τονίσει καὶ ὁ Ροσσίνι καὶ ὁ Pergolese.

Π. Γ. Βασιλείου, Ἐνταῦθα. Ὁ Κάρολος Μωρῶς ἔχει γράψει πάρα πολλὰ βιβλία. Κατάλογος τους ὑπάρχει μέσα σὲ ὅποιο βιβλίο τοῦ ἀνοίξετε. Κοιτάξετε λ. γ. τὸ Barbarie et Poésie, ποὺ ἔχει βγει στὰ 1925, καὶ θὰ δῆτε ἕναν πίνακα σχεδὸν πλήρη ὅλων τῶν ἔργων. Δυὸ-τρία ἀπ' αὐτὰ ἐνδιαφέρουν πῶς ἄμεσα ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνας: Ἡ μελέτη του γιὰ τὸν Μορεάς, βγαλμένη σὲ φυλλάδιο ἀπὸ τὸν ἐκδότη Plon στὰ 1891, ἡ Athinées (Champion 6η ἐκδ. 1912), ὅπου δίνει καὶ τὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ ἕνα ταξίδι στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ Athènes antique (Boccard, 1920). Βιβλιογραφία τῶν ἔργων τοῦ Sainte-Beuve μπορεῖ νὰ βρῆτε καὶ στοῦ Lanson τὴν Histoire de la Littérature Française σ. 1040—1. Οἱ περισσότερες κριτικὲς του δημοσιευτῆκαν ὡς Causeries de Lund, στὴν ἀρχὴ στὸν Constitutionnel, εἰς τὸν Moniteur, καὶ τελευταία στὸν Temps. Ἀπὸ τὸ ζεῦγος τῶν Μπράουνινγκ, ὁ Ροβέρτος ἔχει γράψει πολλὰ δράματα, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα τὸ a Soul's Tregedy, τὸ Pipa passes, ἕνα μεγάλο ἐπικὸ ποίημα The Ring and the Book (τὸ δαχτυλίδι καὶ τὸ βιβλίο) καὶ πλήθος μικρότερα λυρικά. Ἐπειδὴ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πῶς δύσκολους ποιητῆς, ἀμφιβάλλομε ἂν θὰ μποροῦσε νὰ μεταφραστῆ μὲ ἐπιτυχία. Δυὸ ποιήματά του μόνᾳ εἶδαμε ὅπωςδήποτε καλὰ μεταφρασμένα, μὰ στὸ πεζό, τὴν Ἐβελίνα Χόπ καὶ τὸν Ἐραστὴ τῆς Πορφύρας (βλ. ἐφημερίδα «Ἐθνος» 7 καὶ 10 Νοεμβρ. 1919). Τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ποιήματος ἀπόσπασμα μεταφρασμένο σὲ στίχους διαβάσαμε τὶς προάλλες στὴν «Κυριακὴ τοῦ Ἐλευθ. Βήματος» (20 Νοεμβρίου). Δὲ σὰς τὸ συσταίνομε καθόλου, καθὼς οὔτε καὶ μιὰ μετάφραση στὸ πεζό ἄλλου ποιήματός του σ' Ἀλεξάνδρινά Γράμματα (Α' 117). Τὸ σπουδαιότερον ἔργο τῆς γυναίκας του, τῆς Ἐλισάβετ Μπάρετ, εἶναι ἡ ποιητικὴ συλλογὴ τὰ Πορτογαλικά σονέτα (Sonnets from the Portuguese). Ἀπ' αὐτὰ ἔχουν μεταφραστῆ κατὰ καιροὺς μερικὰ καὶ βρίσκονται σκορπισμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ σὲ περιοδικὰ ἢ κ' ἐφημερίδες. Κι' ὁ Δροσίνης στὰ «Κλειστὰ Βλέφαρα» ἔχει μεταφράσει τρία σονέτα τῆς (σ. 78—80).

Γ. Χ. Χασαπόπουλον, Πάτρα. Σὰς εὐχαριστοῦμε ποὺ συμμορφωθήκατε μὲ τὴν παράκλησή μας. Ἐλπίζομε νὰ πεισθεῖ ἔτσι καὶ ἡ «Ν. Ἔστια» πὸς δὲν εἴσατε φανταστικὸ πρόσωπο. Τώρα ἂν θὰ δημοσιέψωμ ἢ ὄχι τὴ βεβαίωσή σας, αὐτὸ πῶς τὴ συνείδησή της μόνᾳ ἀφορεῖ. Τὸ χειρότερον ὅμως θὰ ἦταν, ἂν προσπαθοῦσε τώρα νὰ δικαιολογηθεῖ πὸς δὲν ἤθελε τάχα νὰ διαμφισβητήσει τὴν γνησιότητα τοῦ γράμματός σας, ποὺ δημοσιέψωμ, ὅταν ἔγραψε: «λίβελλος ὑπὸ τύπον ἐπιστολῆς».

Γ. Λάβδαν, Ἐνταῦθα. Μᾶς ὄρωτὰ πὸς παραμόρφωσε τ' ὄνομα ὁ Ψυχάρης. Ἀπλούστατα, τοῦ πρόσθεσε ἕνα θι καὶ τόκαμε Ἡλιθιόπουλος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

(Γιὰ νὰ κριθεῖ ἕνα βιβλίο, πρέπει νὰ μᾶς σταλοῦν δυὸ τὸ ἀντίτυπα. Ὅσα σημειῶνονται μὲ ἀστερίσκο, θὰ κριθοῦν σὲ «Δεκαπενθήμερον».)

Στὴν ἀναγραφὴ ἐδῶ παραλείπεται ὁ τόπος, ὅταν ὁ βιβλίο ἔχει ἐκδοθεῖ στὴν Ἀθήνα, ὁ χρόνος, ὅταν εἶναι 1927, καὶ τὸ σχῆμα, ὅταν εἶναι δ°).

* **Andréades Α.**, Le théâtre grec contemporain. Genève. σ. 24.

* **Βάρναλη Κ.**, Σκλάβοι πολιορκημένοι. Ἐκδ. «Στοχαστῆ». σ. 92.

* **Δημάκου Γ. Π.**, Ρόδα τῆς αὐγῆς (ποιήματα) «Γράμματα». Ἀλεξάνδρεια σ. 74.

* **Οἱ δέκα λόγοι τοῦ Διγενεοῦς Ἀκρίτου** κατὰ τὴν περὶν διασκευὴν τῆς Ἄνδρου, ἐκδιδομένοι ὑπὸ Δ. Π. Πασχάλη, σ. 136.

* **Ἐπέτηρις** τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1926—1927, μετ' ἀνασκοπήσεως τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας προηγουμένων ἐτῶν. Ἐπιμελεῖα Π. Α. Βαλάκη, γυμνασιάρχου (Α' Γυμνάσιον ἀρρένων ἐν Ἀθήναις). σ. 80.

* **Καζαντζάκη Ν.**, Νικηφόρος Φωκᾶς. Ἐκδ. «Στοχαστῆ». σ. 111.

* **Καναρέλη Νίτσας Ν.**, Φύσις καὶ τέχνη. σ. 55.

* **Κανελλοπούλου Π. Κ.**, Κοινωνιολογία τῶν ἱμπεριαλιστικῶν φαινομένων. σ. η' + 91.

* **Καραλή Γ.**, Τὸ κήρυγμα τῆς τρουμπέτας μὲ ἔξη ἄλλα διηγήματα καὶ μὲ πρόλογο τοῦ Φιλήντα. σ. θ' [ιβ'] + 107.

* **Κασιγόνη Α.**, Ἡ ἐπιτυχία εἰς τὴν ζωὴν. («Ἐρευνα», Ἀθήναι—Ἀλεξάνδρεια Νοέμβρ. 1927). σ. 32.

* **Λογοθέτου Κ. Γ.**, Ὁ Σπινόζας καὶ ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ. σ. 55.

* **Μαδιᾶ Γ. Η.**, Ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Χίου ἀπὸ τοῦ 1864 καὶ ἰσὶ 1912 καὶ οἱ κατὰ ταῦτον ἀναδειχθέντες πολιτικοὶ ἄνδρες. Ἐν Χίῳ. σ. 24.

* **Μέγα Γ. Α.**, Παραμύθια. Εἰκόνες Φ. Κόντογλου. Κολλάρος. σ. 160.

* **Μπάγκ Ε.**, Οἱ τέσσεροι Διάβολοι. Μετάφρ. Κ. Χατζοπούλου. Ἐκδ. Ἐλευθερουδάκης. σ. 70.

* **Μπακούρη Μ. Γ.**, Ἡ κυανὴ νόσος. Ἐν Πειραιεὶ σ. 63.

* **Σανθουδίδου Στ.**, Χάνδαξ—Ἡράκλειον. Ἰστο-

ρικά σημειώματα. Ἡράκλειον. 16° σ. ζ' + 157. **Ὀρμαννσταλ Ὀβγκο**, Ἡλέκτρα. Μετάφ. Κ. Χατζοπούλου (Β' Ἐκδ.) Ἐλευθερουδάκης. σ. 75. **Πασχάλη Δ. Π.**, Ἄνδρικοὶ ἱεράρχαι. Κωνσταντῖνος Δ. Καλογεράς, μητροπολίτης Προύσης 1801—1870. σ. 16.

Πατσουράκου Γ. Β., «Ὁ μυστηριώδης πειρατής». Ἐν Πειραιεὶ. σ. 176.

* **Πολυζωίδου Γερμ.**, Πῶς εἶδα τὴν Μόσχαν καὶ τὸν κομμουνισμόν της. Νέα Ὑόρκη. σ. 96.

Πράτσια Α., Ἡ πνευμονία καὶ ἡ θεραπεία αὐτῆς. Βιβλ. Ἴατρο. Προόδου. σ. 156.

Ράγκου Γ. Π., Μέρος α'. Τὰ καθήκοντα τῆς γαλλικῆς χωροφυλακῆς ἐν πολέμῳ. Μέρος β'. Περὶ ἐπιδράσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. σ. 87.

Σορδίνα Γω., Τὸ καννάβι, τὸ λινάρι καὶ ἄλλα κλωστικὰ φυτὰ ἴητοι: καλλιέργεια, λίπανσις, συγκομιδὴ καὶ βιομηχανικὴ κατεργασία αὐτῶν. Παράρτ. «Γεωργ. Δελτίου» Ὀκτωβρ. σ. 52.

Φαλαίτης Κ., Τὸ νοῦ σας στὴν Μακεδονία. (Διάλεξις). σ. 30.

* **Φωκᾶ Α. Γ.**, Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου. Ἐκδ. Ναυτ. Ἐπιθεωρ. σ. [η'] + 126.

Χατζηνικολάου Α., Τὰ λουλούδια στὸ κῆπο καὶ στὸ σπήτι μας. Παράρτ. «Γεωργ. Δελτίου» Σεπτεμβρ. σ. 63.

Ψάλλη Γ., Τὰ κουνέλια ἴητοι ἡ ὁράσεις των, τὰ γουναρικά των, ἡ διατροφή των, ἡ συντήρησις των καὶ αἱ ἀρρώστειες των. Παράρτ. «Γεωργ. Δελτίου» Αὐγούστου. σ. 56.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ ΑΠΟ ΠΑΝΤΟΥ

(Δημοσιεύομε δὴ ὅσα μαργαριτάρια τύχει νὰ φερόμενε σ' ἐφημερίδες, περιοδικὰ ἢ βιβλία.)

«Πάνω ἀπὸ τὶς ἐκκλησίας ὑψώνεται ἡ καθ' ἑδρα ὁ ναὸς τῶν ναῶν.» **Κυριακὴ** 13 Νοεμβρ. σ. 1 στ. 5

«Παρθένος, ὁ περίφημος γλύπτῆς...» **Ν.**

Ἔστια 15 Νοεμβρ. σ. 957 στ. β'.—«Αἱ ἐπαρχαὶ ὀδύρονται ὑπὸ δεινῆς ἀμαθείας...» **Ἑλληνικὴ** 27 Νοεμβρ. σ. 2. στήλῃ 7.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Ἡ πολιτικὴ κίνησις κατὰ τὸ τελευταῖον δεκαπενθήμερον εἶχε πολὺν πλιότερον ζωηρότητα ἀπὸ τὴν κίνησις τοῦ προηγουμένου.

Ἐνα σημαντικό γεγονός ποὺ ἔγινε εἶναι ὅτι παρ' ὅλη τὴν ἀσκηθεῖσα πολεμικὴ, ἡ Βουλὴ τῆς συνεδρίαση τῆς 25 Νοεμβρίου ἐνέκρινε τὸ πρωτόκολλο τῆς Γενεύης. Ὁ κ. Καφαντάρης εἶχε σχεδὸν θέσει ζήτημα ἐμπιστοσύνης γιὰ τὴν κυβέρνησιν τὴν κύρωσι τῶν συμφωνιῶν τῆς Γενεύης. Πρὶν ἀπὸ τὴν ψηφοφορία ἐπὶ ἡμέρας ἔγιναν πλατιεὶς συζητήσεις πάνω στὰ σχετικὰ διατάγματα καὶ δόθηκε ἀφορμὴ τόσο στὸν κ. Καφαντάρη νὰ ἐξηγήσῃ τὴν σημασίαν καὶ τὴν σκοπιμότητα τῶν συμφωνιῶν, ὅσο καὶ στοὺς κ. κ. Τσαλδάρη, Ἀγγελόπουλο καὶ Βοζικῆ νὰ ἐκθέσουν τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁ-

ποῖους θεωροῦν τὶς συμφωνίες τῆς Γενεύης καὶ γενικότερα τὴν οικονομικὴν πολιτικὴν τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἐπιτήμια γιὰ τὴν χώρα. Μετὰ τὶς διεξοδικὰς αὐτὰς συζητήσεις ἡ βουλὴ ἐπὶ 232 ποὺ ἐψηφίσαν ἐνέκρινε τὶς συμφωνίες τῆς Γενεύης μὲ 160 ψήφους. Τὰ νομοσχέδια τὰ καταψήφισαν 71 βουλευτῆς.

Ἐπίσης ὁ κ. Μιχαλακόπουλος ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἔκαμε ἀνακινώσεις ἐπὶ βουλῆ σχετικὰ μὲ τὶς ἑλληνοσερβικὰς διαπραγματεύσεις. Οἱ ἀνακινώσεις αὐτὰς τοῦ κ. Μιχαλακόπουλου στάθηκαν σὰν ἀπάντησις ἐπὶ δηλώσεις ποὺ ἔκαμε τελευταία ἐπὶ Σκουφίνας ὁ Σέρβος ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν κ. Μαριγκοβίτς.

Ἦταν φυσικὸ ἡ κοινοβουλευτικὴ νίκη τῆς Κυ-

βερνήσεως με την ψήφιση του πρωτοκόλλου της Γενεύης να ερεθίσει τόσο την έσωκοινοβουλευτική όσο και την έξωκοινοβουλευτική αντίπολιτευση. Το Έθνικό Δημοκρατικό κόμμα είχε σχεδόν φανερά διακηρύξει πως η Κυβέρνηση θά-ταν υποχρεωμένη να παραιτηθεί όταν ένα επιβλητικό λαϊκό συλλαλητήριο εκατό χιλιάδων ανθρώπων θ' αξίωσε αυτή την παραίτηση. Από την αρθρογραφία μάλιστα της «Εθνικής», που είναι το επίσημο όργανο του στρατηγού Κονδύλη, μπορούσε να καταλάβει κανείς πως το Έθνικό Δημοκρατικό κόμμα ήταν έτοιμο να έπωφεληθεί κάθε δυσχερестημένου λαϊκού στοιχείου για να καταστήσει επιβλητικότερο ένα συλλαλητήριο. Υπολόγιζε μάλιστα πολύ στους επαγγελματίες που αποδομιμάζονταν τ'ι φορολογική πολιτική της Κυβερνήσεως ακόμη και στους φοιτητές που είχαν άπερηγήσει. Το κυριότερο όμως στήριγμα θά στέκονταν πάντα η προσφυγική μάζα, που είναι γνωστό πως συμπαιθεί το στρατηγό Κονδύλη, γιατί αυτός άποτελεσματικότερα εργάστηκε για να πάρουν οι πρόσφυγες τις άποζημιώσεις τους. Ακόμη ο στρατηγός Κονδύλης εξακολουθεί την περιοδεία του στη Μακεδονία και Θράκη εκθέτοντας παντού το πολιτικό του πρόγραμμα και έλέγχοντας την Κυβέρνηση με δριμύτητα. Στις ένεργειες μάλιστα του Έθνικού δημοκρατικού κόμματος άποδίδουν πολλοί και τη διαμαρτυρία των επαγγελματιών προς τον πρόεδρο της Δημοκρατίας. Οι επαγγελματίες ζήτησαν όχι μόνο την παραίτηση της Κυβερνήσεως αλλά και τη διάλυση της Βουλής και την άμεση ένεργεια εκλογών.

Στο ύπομνημά τους τονίζουν πως η Βουλή έχει πάψει να εκπροσωπεί πραγματικά τις λαϊκές μάζες που δεν μπορούν να σηκώσουν ούτε τη βαρεια φορολογία αλλά ούτε και τη λύση που πρόκειται να δοθεί στο ζήτημα του ένοικιοστασίου βρισκουμε συμμέρουςα.

Η έσωκοινοβουλευτική πάλι αντίπολιτευση με δυο τρόπους άσκει την πολεμική της έναντίον της Κυβερνήσεως: Μέσα στο Κοινοβούλιο με το λαϊκό κόμμα που αντίκρουει τα κυβερνητικά έπιχειρήματα και με τον αντιπολιτευόμενο τύπο που κάνει ποτε την άπολογητική του βασιλισμού ποτε άρπαίζεται από διάφορα ζήτηματα για να διαπομπέφει τη δημοκρατία και άλλοτε, όπως τώρα τελευταία έξ άφορηής των μνημοσίων των τουφεκισθέντων πολιτικών, κατηγορεί προσωπικά τον κ. Βενιζέλο ως ύπαίτιο του τουφεκισμού των έξη και ύπολογίζοντας στην αγανάκτηση και το φανατισμό της μάζας προσπαθεί με ρωμαντικές νοσταλγίες για τη βασιλική πορφύρα και με σκάλισμα των παθών να κρατά άσβυστη μιά πίστη προς μιά εποχή. Στο σημείο μάλιστα αυτό θά μπορούσε να πει κανείς πως ο Έλληνικός βασιλισμός δεν έχει τίποτα κοινό με το νεοβασιλισμό μιας μερίδας Γάλλων διανοουμένων που γι' αυτούς ο βασιλισμός δεν είναι ούτε συμφέρον ούτε ρωμαντική διάθεση αλλά συγκροτημένη θεωρητική άνάκτηση και οργανωμένη σύγχρονα πολιτική θεωρία με σεβασμό μάλιστα άπολογητές. Ένας άπ'αυτούς ο Κάρολος Μωράς διαβάζεται με σεβασμό κι άπ'τους πιο φανατικούς δημοκράτες και θεωρείται μυαλό γόνιμο και σκέψη φωτισμένη.

Η κυβέρνηση έχει φυσικά γνώση και της μιας κίνησης και της άλλης και με άνάλογο τρόπο άπάντησε και στις δυο. Πρώτα άπαγόρευσε αυστηρά τα συλλαλητήρια και γενικά κάθε συγ-

κέντρωση στο ύπαιθρο κι ύστερα διά μέσου του ύφυπουργού της άναλλαγής κ.Μπακάμπαση έδωσε εξηγήσεις για την καθυστέρηση της καταβολής της νέας δόσης των άποζημιώσεων και έπετάχυνε και την σχετική προεργασία. Όσο για τους βασιλικούς όσο η κίνησή τους έχει ποτέρο φιλολογικό χαρακτήρα δεν κρίνεται σκόπιμη άπ' τους κυβερνητικούς κύκλους καμιά ένεργεια. Άλλως τε και η τελευταία έντονηάρθρογραφία του βασιλικού τύπου όφείλεται και στο γεγονός ότι στις 23 περασμένου ήρθε στην Άθήνα από την Κρήτη ο Έλευθέριος Βενιζέλος. Ο κυβερνητικός τύπος και οι κύκλοι που τριγυρίζουν τον πρώην πρωθυπουργό καθώς κι ο ίδιος δηλώνουν πως η έλευσή του στην Άθήνα δεν έχει πολιτική σημασία κι ότι πριν από τα χριστούγεννα θά φύγει και πάλι για το έξωτερικό. Δεν έχουν όμως την ίδια γνώμη οι αντιβενιζελικοί πολιτευόμενοι κι ο βασιλικός τύπος. Αυτόι χωρίς περιστροφές χαρακτηρίζουν πολιτικό το ταξίδι του κ. Βενιζέλου και κάθε μέρα παρουσιάζουν και νέες προθέσεις του. Υποστήριξαν στην άρχη πως έχεται εδώ γιατί διαβλέπει κρίση κυβερνητική και θέλει να συγκρατήσει τα στελέχη του φιλελευθέρου κόμματος. Άλλοι ύποστηρίζουν πως θά ευνοήσει μιά Κονδυλική Κυβέρνηση με πρόεδρο της δημοκρατίας αυτόν τον ίδιον κι άλλοι του άποδίδουν δικτατορικές διαθέσεις. Όλα όμως αυτά που ύποστηρίζονται από πολιτικούς και δημοσιογραφικούς παράγοντες του αντιβενιζελικού κόσμου δεν έχουν άποδειχτεί βάσιμα ως την ώρα τούτη τουλάχιστον. Έχουν ποτέρο την όψη φόβων ορισμένων κύκλων που έχουν από χρόνια συνειθίσει να βλέπουν τον κ. Βενιζέλο σε άδιάκοπη κίνηση άλλωτε φανερή και ύπευθυνη άλλωτε παρασκηνακή.

Με την άπαγόρευση όμως των συλλαλητηρίων και την έπιτάχυνση του διακανονισμού των προσφυγικών ζητημάτων ιδίως όμιας με τη σταθερή άπόφαση του κ. Καφαντάρη να εφαρμογή με κάθε θυσία το οικονομικό του πρόγραμμα προς το όποιο η κυβέρνηση άποβλέπει με πίστη,οι πιθανότητες μιας κρίσης κυβερνητικής παραμερίζουν και η κρίση καθίσταται μάλλον άπίθανη, δια την πλήρη μάλιστα εφαρμογή αυτού του προγράμματος ο κ. Καφαντάρης στις 26 περασμένου ξανάφυγε πάλι για τη Γενεύη.

Δεν είναι άσκοπο ν' αναφέρουμε άφου μιλούμε για το οικονομικό ζήτημα πως κατά το δεκαπενθήμερο αυτό γίνηκαν και νέες προτάσεις για δάνειο 9 εκατομμυρίων στ.ρλινών από έναν όμιλο Άμερικανικό που προσφέρει το δάνειο χωρίς να λαβαίνει ύπ' όψη του τις γνωστές Γαλλικές έπιφυλάξεις για τα χρέη. Οι προτάσεις αυτές έγιναν ήδη έπίσημα στην κυβέρνηση μέσω της εδώ τραπέζης Άμερικαν Έξπρές.

Τελευταία το Υπουργικό Συμβούλιο ένεκρινε τα πρακτικά της προκριματικής δημοπρασίας που έγινε στις 27 περασμένου για τη συνολολόγηση δανείου 6 εκατομμυρίων λιρών στερλινών που θά διατεθούν άποκλειστικά για την κατασκευή νέων δημοσίων δρόμων και για τη διαορύθμιση και έπισκευή όσων ύπάρχουν. Στη δημοπρασία έλαβαν μέρος τρεις εταιρείες ως η «Ανώνυμος Έταιρεία Π. Γ. Μακρής και Σία», «ο Πιστωτικός συνεταιρισμός εργολάβων Βορείου Ελλάδος», «η τεχνική εταιρεία Δ. Καψαμπέλλης και Σία» και ο ιδιώτης έπιχειρηματίας Άντ. Ραλλίδης. Το ύπουργικό συμβούλιο έθεώρησε ότι από τους

διαγωνιζόμενους μόνον η εταιρεία «Π. Γ. Μακρής και Σία» και «Δ. Καψαμπέλλης και Σία» συγγεντρώνουν τις άπαιτούμενες έγγυήσεις. Σ' αυτό διεφώνησε ο κ. Παπαναστασίου ο όποιος δεν υπέγραψε και το σχετικό πρακτικό. Τώρα ο διαγωνισμός θά μείνει μεταξύ των δυο εταιρειών και θά είναι μεσοδοτικός.

Με τα έργα της οδοποιίας θ' άπασχοληθεί μεγάλος αριθμός εργατικών χειρών κι έτσι θά ελαττωθούν οι άνεργοι. Γενικά κρίνεται πως όλα αυτά τα έργα έχουν σημαντική κοινωνική σκοπιμότητα.

Το δεκαπενθήμερο που πέρασε στάθηκε γόνιμο και σε συζητήσεις κοινωνικές. Άφορη πάλι ά κομμουνιστικός κίνδυνος. Τρεις έφημερίδες κυρίως κράτησαν τη συζήτηση. Το «Έλευθερο Βήμα», η «Έστία» κι η «Καθημερινή». Ο «Ριζοσπάστης» κράτησε θέση παρατηρητή και μόνο άμα τέλειωσε η συζήτηση ειπε τη γνώμη του σαν τρίτος. Το «Έλευθερο Βήμα» καθ' αυτό άστική έφημερίδα με συνειδητή άστική κατεύθυνση ξέρει να ζει τον παλμό της σημερινής ώρας κι είναι αξιέπαινο γιατί δε συγχίζει τον κομμουνισμό με τη γλώσσα η με κάθε προοδευτική ιδέα. Αντίθετα η «Έστία» με όπλα όχι πάντα παστρικά προσπαθεί από χρόνια να διαπομπέφει πρόσωπα και πράγματα όταν δεν πέφτουν του γούστου της. Έκαμε πάντα πόλεμο στο δημοτικισμό και δεν θέλησε ποτέ να ξεχωρίσει το γλωσσικό κίνημα άπ' το κοινωνικό.

Η «Καθημερινή» άποδίδει όλα τα δεινά στη δημοκρατία και στο Βενιζέλο και νοσταλγει πάντα στέματα πορφύρας και σάνγκονε-μπλου. Έννοείται και άπ' τη συζήτηση αυτή μόνο το «Έλευθερο Βήμα» ήταν κειν, που διαφώτισε το πρόβλημα και έδειξε πως σαν οργανισμός άστικός άκούει καλά το σύγχρονο παλμό και κάθε τι που συνιστά βγαίνεάπο κάποια πραγματική μελέτη κι όχι από νοσταλγίες η από οικονομικά γούστα και συμμέροντα. Ο κομμουνισμός χτυπιέται όχι με αντιδραστική πολιτική αλλά σε συγχρονισμένη άρση των αιτίων που τον γεννούν.

Άπό έξωτερική άποψη την Ελλάδα ενδιαφέρει σαν Βαλκανικό κράτος τόσο η τελευταία Γαλλοσερβική συνθήκη όσο και η Ιταλοαλβανική που ήρθε σαν άπάντηση στη Γαλλοσερβική. Φρόνιμα όμως πολλή η Έλληνική Κυβέρνηση δεν βιάστηκε να έξωτεροικέφει τη σκέψη της αλλά ψύχραιμα παραπολουθεί τις διεθνείς ζυμώσεις. Μπορεί να πει μάλιστα κανείς πως με τη Σερβία έχει σημειωθεί σημαντική προσέγγιση ενώ άπ' την άλλη μεριά οι τελευταίες γιορτές για το Φώσκολο

έδωκαν άφορη σε θεμέλις Έλληνοϊταλικές εκδηλώσεις. Με την Ιταλική όμως άνάμιξη στα Βαλκάνια και με τη διαφορά Λιθουανίας—Πολωνίας μπορεί να πει κανείς πως η διεθνής άτμόσφαιρα είναι σημαντικά ήλεκτρισμένη.

Δευτερευούσας μέχρι της ώρας σημασίας ζήτημα είναι το έπεισόδιο των Τουρκων σιδηροδρομικών με τις στρατιωτικές όρχες των συνόρων που δεν έπέτρεψαν να περάσει η Τουρκική άμαξοστοιχία σημασιοτολισμένη μέσα άπ' το Έλληνικό έδαφος. Κ Μ Π.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Φαίνεται βέβαιο, πως, αν οι διαχειριζόμενοι τα κοινά είχαν την αντίληψη του κοινού ανθρώπου που διαχειρίζεται τη δική του περιουσία, δεν θά συζητούσαμε σήμερα αν εινε καλή η δανειακή πολιτική η η πολιτική της οικονομίας και περιορισμού των έξόδων ως τα σύνορα των έσόδων. Η εισαγωγή αυτή φως φανερό πως δεν λέγει τίποτα καινούργιο μ' αυτό άκριβώς συμβαίνει στον τόπο μας: να μην προσέχουμε τα θεμέλια του σπιτιού, όταν χτίζουμε, παρά να νοιαζόμαστε πρώορα για τα κεραμίδια.

Άπό καιρό σε καιρό σαν έπιδημία η σαν μόδα βγαίνει από κάπου μιά φωνή για οικονομίες και μεγαλώνει και γεμίζει τ' αυτιά μας ο αντίλαλος. Οι ύπουργοι μάλιστα φωνάζουν περισσότερο άπο όλους. Όταν έρθη η ώρα να μπουν τα θεμέλια των οικονομικών, τραβιούνται οι ύπευθυνοι και κοιτάζουν τ' άσπρα: Καλές οι οικονομίες αλλά να γίνουν από τους άλλους. Σίγουρα όμως ο καθείς άπ' αυτούς στο σπίτι του, αν του τυχ η άνάκτη, ξέρει καλά κ' έχει τη δύναμη να κόψη τα περιττά του έξοδα και να τ'α φέρη βόλτα. Κ' αν είχαν την ίδια φροντίδα και στη δημοσία τους διαχείριση, δεν θά κατανοούσαμε έκει που βρισκόμαστε.

Αυτή είναι μιά παλιά ιστορία που άρχισε μαζί με το Κράτος σχεδόν και το άποτέλεσμα είναι πως οι ξένοι δανειστές σοφώτεροι από μας, πήραν τα μέτρα τους, κι άς σπαράξει «του έλληνος ο τραχηλος». Κακή η Έπιτροπή Άποκαταστάσεως, κακή και ψυχροί οι παρατηρητές η διοργανωτές της Κοινωνίας των Έθνών, αλλά πως να γίνη που έμεις οι ίδιοι δεν μπορούσαμε να σταματήσουμε όσες φορές—και πόσες!—πήραμε τον στραβό κατήφορο; Στερνή μου γνώση να σ' είχα πρώτα. Δεν έχουμε τώρα ν' διαλέξουμε το καλλίτερο, αλλά το λιγώτερο κακό. ΓΡΑΠΕΖΙΤΙΚΟΣ

ΒΓΗΚΕ ΤΩΡΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ
Κ. ΔΗΜΑΡΑ ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ
η άρχη της ελληνικής φιλοσοφίας — Εισαγωγή στη φιλοσοφία του Παρμενίδη και μετάφραση των άποσπασμάτων (Άνατύπωση από τα «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»)
ΠΟΥΛΙΕΤΑΙ ΣΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ
ΚΑΙ ΣΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΩΝ «ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ»
ΔΡΑΧ. 15

Στέλνεται χωρίς άλλη έπιβούρηση σε όποιον έμβάσει 15 η 25 δραχμ. (σε χαρτί vergè) στα γραφεία των «Έλληνικών Γραμμάτων»

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ ΜΑΣ

Με τὸ σημερινὸ φύλλο ἀριθ. 12 τὰ «Ἑλληνικά Γράμματα» κλείνουν τὸν πρῶτο τους τόμο. Κι' ἐπειδὴ θέλομε ὁ χρόνος ν' ἀρχίζει κανονικὰ ἀπὸ τὴν 1ην Ἰανουαρίου καὶ νὰ τελειώνει κάθε Δεκέμβριον, γι' αὐτὸ κλείνοντας τὸν πρῶτο τόμο κλείνουμε καὶ τὸν πρῶτο χρόνο. Αὐτὸ ὅμως ἔχει μόνον τυπικὴ σημασία καὶ δὲν πρόκειται νὰ ἐπιβαρύνει διόλου οὔτε τοὺς συνδρομητὰς μας οὔτε τοὺς ἀναγνώστας μας.

Ὅσοι ἐπλήρωσαν ἐλόκληρο χρόνο δραχμὲς 120 αὐτοὶ θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ λαμβάνουν τὸ περιοδικὸ ὡς τὸν ἐρχόμενον Ἰούνιον πὺ λήγει ὁ χρόνος τους κι' ἂν θέλουν νὰ ἐξακολουθήσουν νᾶναι συνδρομηταὶ μας, τότε θὰ μᾶς στείλουν ἄλλες 60 δραχμὲς γιὰ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον τοῦ 1928 ὡς τὶς 15 Δεκεμβρίου τοῦ 1928, πὺ κλείνει ὁ δεύτερος χρόνος.

Ὅσοι πάλι πλήρωσαν μὲ δόσεις κι' ἔχουν πληρώσει τὶς 70 δραχμὲς τῆς μιᾶς ἐξαμηνίας, αὐτῶν ἢ συνδρομὴ λήγει μ' αὐτὸ τὸ φύλλο καὶ θὰ τοὺς παρακαλέσωμε πολὺ νὰ μᾶς ἐμβάσουν κι' ἄλλες ἐβδομηντα γιὰ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον ὡς τὸν ἐρχόμενον Ἰούνιον, γιατί, ὅπως θυμοῦνται ἀπ' τὴν ἀγγελία, τὸ περιοδικὸ μόνον ἐτησίους συνδρομητὰς ἐνέγραφε καὶ γιὰ εὐκολία εἶχε καθορίσει σύστημα τεσσάρων τριμηνιαίων δόσεων πρὸς 35 δραχ. ἢ κάθε δόση. Οἱ συνδρομηταὶ αὐτοὶ μποροῦν ἂν θέλουν νὰ μὴ στείλουν τὶς ἐβδομηντα ἀλλὰ νὰ στείλουν 120 δραχ. καὶ νὰ ἐγγραφοῦν γιὰ ὅλον τὸν καινούργιον χρόνο ἀπὸ τὶς 15 Δεκεμβρίου 1927 ἕως τὶς 15 Δεκεμβρίου 1928. Πάντως ὡς τὸν Ἰούνιον εἶναι ἐγγεγραμμένοι καὶ πρέπει νὰ στείλουν τὸ δεύτερον ἐξάμηνό τους.

Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ κάμουν καὶ ὅσοι ἔχουν στείλει μόνον τὴν πρώτη τριμηνιαία τους δόση. Αὐτοὶ χρωστοῦν 105 δραχ. Μποροῦν ἂν θέλουν κι' αὐτοὶ νὰ στείλουν 35 δραχ. νὰ ξοφλήσουν τὴν ὀφειλὴν Ἰουνίου—Δεκεμβρίου 1927 καὶ νὰ στείλουν τὸν ἐρχόμενον Ἰανουάριον 120 δραχ. γιὰ τὸν καινούργιον χρόνο. Κάνοντας ἔτσι κερδίζουν 20 δραχμὲς.

Ἐπίσης ὅσοι καθυστεροῦν ὀλίγελα τὴ συνδρομὴ τους πρέπει νὰ τὴν ἐμβάσουν τὸ ταχύτερον, γιατί θέλομε μὲ τὸ τέλος τοῦ χρόνου νὰ κανονίσωμε τὰ βιβλία μας. Ἄλλωστε ἀφοῦ, παρὰ τὶς ἀρχὰς πὺ ἐθέσαμε, τοὺς στέλναμε ταχτικά τὸ περιοδικὸ δίχως νὰ προπληρώσουν, ἀξίζει στὸ τέλος νὰ μὴ σημειωθεῖ καμιά καθυστέρηση.

«Τὰ Ἑλληνικά Γράμματα» μὲ τὴν ἀγγελία πὺ κυκλοφόρησαν τὸν περασμένον Μάιον εἶχαν ὑποσχεθῆ στοὺς ἀναγνώστας των 2—3 τυπογραφικὰ τὸ δεκαπενθήμερον. Καὶ δύο μὲν τυπογραφικὰ δὲν δώσαμε ποτέ, ἀλλὰ 3 καὶ τὶς περισσότερες φορὲς τέσσερα. Ἐτσι ὁ τόμος τοῦ ἐξαμήνου ἔχει ὅσες σχεδὸν σελίδες ἔπρεπε νὰ ἔχει κανονικὰ ὁ χρόνος. Αὐτὸ ὅμως ἐμεῖς δὲν τὸ ἐκμεταλλευόμεθα γιὰ νὰ θεωρήσωμε ὅτι ἐκλείσαμε σωστὸ χρόνο γιὰ τοὺς συνδρομητὰς. Ὅσες

σελίδες κι' ἂν προσθέσαμε, αὐτὸ εἶναι πρὸς ὄφελος τῶν συνδρομητῶν κι' ὄχι πρὸς ὄφελος τοῦ περιοδικοῦ. Γι' αὐτὸ ὅσοι πλήρωσαν χρόνο θὰ λαβαίνουν τὸ περιοδικὸ ὡς τὸν ἐρχόμενον Ἰούνιον δίχως ἄλλη πληρωμή. Τὸ ὅτι μὲ τὸ φύλλο αὐτὸ κλείνουμε τυπικῶς χρόνο καὶ στὸ ἐρχόμενον φύλλο θὰ γράψωμε χρόνος δεύτερος τοῦτο εἶπαμε γίνεται γιὰ νὰρχίζουμε κανονικὰ ἀπὸ Ἰανουάριον ὡς Δεκέμβριον καὶ ἔχει καθαρῶς τυπικὴ σημασία.

Ἀπὸ τὸν καινούργιον χρόνο μόνον ἐτησίους καὶ ἐξαμηνιαίους συνδρομητὰς δεχόμεσθε. Τὸ σύστημα τῶν τριμηνιαίων δόσεων τὸ ἐφαρμόσαμε στὴν ἀρχὴ πρῶτα γιὰ νὰ εὐκολύνουμε τοὺς συνδρομητὰς μας κι' ὕστερα γιὰ ν' ἀσφαλίσωμε ὅσους εἶχαν ἀμφιβολίας γιὰ τὸ βιώσιμο τοῦ περιοδικοῦ. Σήμερα πὺ ξέρομε ποιεὶ εἶναι συνδρομητὲς μας καὶ πὺ ὅλοι αὐτοὶ ξέρουν πὺς τὰ «Ἑλληνικά Γράμματα» εἶναι ὀργανισμὸς βιώσιμος καὶ σταθερὸς, δὲν συντρέχει λόγος τῆς τριμηνιαίας δόσης. Γι' αὐτὸ μόνον ἐτησίους συνδρομητὰς δεχόμεσθε μὲ τὴν εὐκολία νὰ πληρώνουν τὴ συνδρομὴ τους, ὅσοι δὲν μποροῦν νὰ τὴ στείλουν ὀλόκληρη, σὲ δύο δόσεις ἐξαμηνιαίες πρὸς 70 δραχ. ἢ κάθε δόση. Ἡ πρώτη πρέπει νὰ στέλνεται τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Ἰανουαρίου καὶ ἡ δεύτερη τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Ἰουλίου. Ὅσοι ὅμως μποροῦν, θὰ τοὺς παρακαλέσωμε νὰ προτιμοῦν τὴν προκαταβολὴ ὀλόκληρης τῆς χρονιάς δραχμὲς 120, γιατί αὐτὸ μᾶς εὐκολύνει σημαντικὰ καὶ μᾶς βοηθεῖ ἀποτελεσματικότερα στὴ δύσκολη προσπάθειά μας καὶ κερδίζουν κι' αὐτοὶ 20 δραχμὲς.

Ὁλόκληρος ὁ πρῶτος τόμος σελίδες ἐν ὅλῳ 630 χρυσοδεμένος θὰ πουλιέται ἀπὸ τὶς 20 Δεκεμβρίου σ' ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ στὰ Γραφεῖα μας πρὸς δραχ. 100. Ὅσοι θέλουν νὰ τὸν ἔχουν, μπορεῖ νὰ μᾶς γράψουν ἀφοῦ ἐμβάσουν δραχ. 100 καὶ θὰ τὸν λάβουν ἐλεύθερον ταχυδρομικῶν τελῶν.

Ὁ χρυσοδέτος πρῶτος τόμος τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» περιέχει τὶς σοβαρότερες μελέτες πὺ γράφτηκαν τὸν τελευταῖον χρόνο πάνω σὲ θέματα λογοτεχνικά, ἱστορικά, φιλοσοφικά, κοινωνιολογικά, καὶ λαογραφικά, κριτικὲς ὅλης τῆς διανοητικῆς παραγωγῆς τὸν μεγαλύτερον πλοῦτον εἰκότων πὺ ἔδωσε ποτὲ φιλολογικὸν περιοδικὸν καθὼς καὶ τὴν πληρεστέρα παρακολούθηση ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς πνευματικῆς ζωῆς ὡς καὶ τῆς πολιτικῆς κινήσεως.

Ὁ χρυσοδεμένος ὀγκώδης τόμος τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» εἶναι τὸ φθηνότερον, τὸ πρακτικότερον καὶ τὸ πολυτιμότερον Χριστουγενιάτικον καὶ πρωτοτοχρονιάτικον δῶρον πὺ μπορεῖτε τὰ κάμετε στοὺς φίλους Σας καὶ στὰ παιδιὰ Σας. Φροντίστε νὰ τὸν προμηθευθεῖτε ἐγκαίρως.

Τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον φύλλο τοῦ καινούργιου χρόνου θὰ κυκλοφορήσει διπλὸν τὰ Χριστούγεννα. Μαζὶ μὲ αὐτὸ θὰ δοθοῦν σὲ ξεχωριστὸν τετρασέλιδο καὶ τὰ περιεχόμενα τοῦ Α' τόμου.

ΤΑ "ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,"

ΒΓΑΙΝΟΥΝ ΤΗΝ 1^η ΚΑΙ ΣΤΙΣ 16 ΚΑΘΕ ΜΗΝΟΣ

Δημοσιεύουν εκτός από τις μελέτες και την ποικίλη λογοτεχνική ύλη και τὸ πλουσιώτερο "ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ," πὸν παρακολουθεῖ ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας. Τὸ "ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ," τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» εἶνε τὸ καθρέφτισμα τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Γράφεται ἀπὸ εἰδικούς γιὰ τὸν κάθε κλάδο συνεργάτες, Ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ Γράμματα, τὴν Τέχνην καὶ τὴν Ἐπιστήμην, τὴν Πολιτικὴν καὶ Οἰκονομικὴν κίνησιν τοῦ τόπου, καθὼς καὶ ὅ,τι ἀπὸ τὴν Ξένην πνευματικὴν ζωὴν ἔχει ἄμεσο ἔνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀναλύεται, κρίνεται ἢ ἐξετάζεται κάθε δεκαπέντε ἡμέρες στὸ "ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ," τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων». Δίνουμε δὴ κατάλογο, τῶν κυριώτερων συνεργατῶν τοῦ "ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ," μὲ τὸν εἰδικὸν γιὰ τὸν καθένα κλάδον.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΤΩΝ "ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ,"

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΑΡΑΤΑΙΡΟΙ: Χρονογράφημα τοῦ κ. Πέτρου Χάρη.
ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ: Σχολιάζονται τὰ γεγονότα τῆς ἡμέρας ἀπὸ τῆς Διεύθυνσης καὶ εἰδικούς συνεργάτες.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ:

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ: Κριτικὴ τῶν βιβλίων ἀπὸ τὸν κ. Γ. Ν. Πολίτη.
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ: Παρακολούθησις τῶν ζητημάτων τοῦ θεάτρου καὶ κριτικὴ τῶν θεατρικῶν ἔργων ἀπὸ τὸν κ. Π. Χάρη.
Ἡ ΜΟΥΣΙΚΗ: Παρακολούθησις τῶν μουσικῶν ζητημάτων καὶ κριτικὴ τῶν συναυλιῶν ἀπὸ τὸν κ. Γ. Ν. Πολίτη (τὸν «Ἀκροατὴν» τῆς Πολιτείας).
ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ: Οἱ Εἰκαστικαὶ Κριτικὴ τῶν ἔργων καὶ παρακολούθησις καθεστῆτος σχετικῶν μετὰ τὴν τέχνην ἀπὸ τὸν κ. Γ. Ν. Πολίτη (προσωρινά).
ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ: Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη
ΟΙ ΟΜΙΛΙΕΣ: Παρακολούθησις ὄλων τῶν διαλέξεων ἀπὸ εἰδικούς.

Ἡ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΖΩΗ:

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ: Κ. Δημαρᾶς.
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ: Κ. Παπαλεξάνδρου.
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ: Παρακολούθησις τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν, ἀνασκαφῶν, ἀνακοινώσεων ἀρχαιολ. σχολῶν κτλ. ἀπὸ τὸν κ. Κ. Ρωμαιο, ἔφορον ἀρχαιοτήτων.
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ: Παρακολούθησις ὄλων τῶν τεχνολογικῶν καὶ τεχνοκριτικῶν ζητημάτων καὶ βιβλίων ἀπὸ τὸν κ. Δ. Εὐαγγελίδην, ἔφορον ἀρχαιοτήτων πὸν ἐσπούδασε εἰδικά τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας τέχνης στὴν Εὐρώπην.
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ: Ἀνασκόπησις τῶν κυριώτερων παιδαγωγικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων καθὼς καὶ κριτικὴ τῶν σχετικῶν βιβλίων ἀπὸ τὸν κ. Μιχ. Παπαμαῦρον ὑποδιευθυντὴν ἄλλοτε τοῦ Μαρασιεῖου διδασκαλείου.
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ: Κριτικὴ τῶν λαογραφικῶν ἐργασιῶν ἀπὸ τὸν κ. Χ. Σακελλαριάδην, ταξινόμητο τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κρίσις τῶν ἐπιστημονικῶν φιλολογικῶν βιβλίων καὶ περιοδικῶν ἀπὸ τὸν κ. Στίλν. Κυριακίδη, καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.
ΙΑΤΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ: ἀπὸ τὸν κ. Α. Σταματελάκη, γινατρὸν μικροβιολόγον.

Ἡ ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ: Παρακολουθεῖται ἀπὸ διαφόρους εἰδικούς συνεργάτες οἱ ὅποιοι καὶ θὰ γράφουν κάθε φορὰ σημειώματα σχετικὰ μετὰ τὰ γεγονότα τῆς ξένης πνευματικῆς ζωῆς.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ: Δίνει κατάλογο ὅσο γίνεται πληρέστερον ὄλων τῶν ἐκδοθέντων στὴν Ἑλλάδα βιβλίων.

ΣΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ γίνεται ἀμερόληπτη καὶ ἀντικειμενικὴ κριτικὴ τῶν πολιτικῶν γεγονότων ἀπὸ τὸν κ. Κ. Μπασιᾶ.

ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ: Κρίνει καὶ σχολιάζει σύντομα καὶ περιεκτικὰ τὰ σημαντικότερα γεγονότα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Τὸ δελτίον αὐτὸ γράφεται ἀπὸ ἀνώτατον τραπεζικόν πὸν εἶνε ὁμιῶς ὑποχρεωμένος γιὰ εὐνοήτους λόγους νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνωνυμίαν του.

Στὸ ἐρχόμενον φύλλον ἐλπίζουμε νὰ εἶμαστε σὲ θέσιν ν' ἀναγγεῖλουμε τὰ ὀνόματα καὶ τῶν ἄλλων συνεργατῶν τοῦ δεκαπενθημέρου, στοὺς ἄλλους κλάδους.

Ὅ,τι δημοσιεύεται ἀνυπόγραφον προέρχεται ἀπὸ τὴν Διεύθυνση.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

ΚΕΦΑΛΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ & ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡ.330.000.000

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

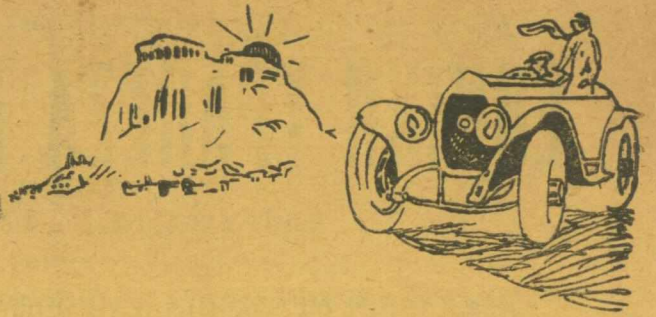
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

*Αγιος Νικόλαος (Κρήτης)	*Αργα Αργίνιον	Θεσσαλονίκη Θήβαι	Κοζάνη Κομοτινή	Ναύπακτος Ναύπλιον	Σέρρα Σητεία
*Αθήναι	Βάμος Βέροια	Θήρα Ίθάκη	Κόρινθος Κύθηρα	Νιγρίτα Σάθη	(Κρήτης) Σόφοβις
*Υπστημα Μητρο- πόλεως 11	Βόλος Γρεβενά	*Ιωάννινα Καβάλλα	Κύμη Κυπαρισσία	Παζοί Πάτρα	Σουφλίον Σπάρτη
Πηρεϊον Καλλιθέας	Γύθειον Δημητσάνα	Καλάβρυτα Καλάμαι	Λαμία Λάρισα	Πειραιεύς Πόρος	Σύρος Τρίκαλα
Πηρεϊον Παγκρατίου	Δράμα Καρπενήσιον	Καρδίτσα Λευκάς	Λεβάδεια Μεγαλόπολις	Πράβιον Πρόβεζα	Φλώρινα Τρίπολις
*Αλεξανδρούπολις	*Εδεσσα Καστοριά	Καστοριά Μεσολόγγιον	Μεσολόγγιον Μεσσήνη	Πύλος Ρέθυμονος	Χαλκίς Χανιά
*Αλυρούς	*Αμαλιός Ζάκυνθος	*Ελασσών Κατερίνη	Μεσσήνη Μυτιλήνη	Πύργος Ρέθυμονος	Χανιά Χίος
*Αμφισα Αργοστόλιον	*Ηράκλειον Κιλκίς	Κέρκυρα Κιλκίς	Μεσσήνη Μυτιλήνη	Ρέθυμονος Σάμος	Χίος

Πρακτορεῖον ἐν Νέῳ Ὑόρκῳ 7 Wall Street

ΑΙΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ:

*Αποκλειστικὸν προνόμιον ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων.— Ἐκδοσις τοκοφόρων ὁμολογιῶν.— Καταθέσεις ἐν ὄψει ἀπλαῖ καὶ εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμόν.— Καταθέσεις διορκεῖς καὶ ἐπὶ προθεσμίᾳ.— Καταθέσεις Ταμειυτηρίου.— Προεξοφλήσεις.— Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ.— Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἑλληνικῶν τίτλων.— Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ πολυτίμων μετάλων.— Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων, καὶ ἐνεχυρογράφων.— Πιστώσεις ἐναντι φορτωτικῶν.— Δάνεια πρὸς Δήμους, λιμένας καὶ ἕτερα νομικὰ πρόσωπα.— Συμμετοχὴ εἰς ἀωνύμους Ἑλληνικὰς Ἐταιρίας. Χορηγήσεις εἰς γεωργικηματαῖας καὶ συνεταιρισμούς.— Δάνεια πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον.— Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν Δανείων.— Ὑπηρεσία ἐντόκων Γραμματίων Ἐθνικῆς Ἀμύνης.— Προμήθειαι διὰ λογαριασμόν τοῦ Δημοσίου.— Ἀγορὰ καὶ πώλησις διαφόρων εἰδῶν διὰ λογαριασμόν τοῦ Δημοσίου.— Εἴσπραξις δημοσίων προσόδων καὶ πληρωμὴ δημοσίων δαπανῶν.— Ὑπηρεσία Δανείων καὶ Μετοχῶν διαφόρων Ἐταιρειῶν.— Ἀγορὰ καὶ πώλησις ἑξωτερικοῦ συναλλάγματος, χρυσῶν νομισμάτων καὶ ξένων τραπεζικῶν γραμματίων.— Ἐκδοσις καὶ πληρωμὴ τῶν πιστωτικῶν ἐπιταγῶν, ἐπιστολῶν καὶ ἐντολῶν πληρωμῆς.— Ἐκτέλεσις ἐντολῶν Χρηματιστηρίου.— Εἴσπραξις Ἀξιών.— Φύλαξις τίτλων, αὐτουσίου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων.— Φύλαξις κιβωτίων ἀδήλου περιεχομένου.— Ἐνοικίασις Χρηματοκιβωτίων.

Ένας πιστός σύντροφος

Έχετε το πάντα μαζί σας στις εκδρομές. Είναι ένας σύντροφος θετικός, διακριτικός, εθμετακόμιστος και εύκολομεταχειρίσιμος. Δεν ψεύδεται ποτέ, δεν λησμονεί τίποτε, δεν φλυαρεί αλλά ... πόσο είναι ταυτοχρόνως εύγλωτος. Θα σάς καταστήσει περιζήτητον στο περιβάλλον σας και θα συντελέση δίχως κόπο εις την διασκέδασίν σας.

Αυτό και μόνον θα μπορέση ν' αποτυπώσει για πάντα τὰ πιὸ φευγαλέα κομμάτια τῆς εὐτυχίας. Όταν γυρίσετε πίσω και γίνεται πάλι αἰχμάλωτος τῆς πόλεως, σ' αὐτὸ και πάλι θα ὑφείλετε τὴ μοναδικὴ ἀπόλαυσιν και ικανοποίησιν ποὺ θα δοκιμάσετε όταν θα ἐπιδεικνύετε τὰς ὥραιας φωτογραφίας τῶν ὁποίων σεῖς θα εἴσθε ὁ δημιουργὸς και οἱ ὁποῖες θα σὰς ξαναθυμίζουν τὶς ὥραϊες στιγμὰς ποὺ περῶσατε.

Ο πιστὸς αὐτὸς σύντροφος εἶνε

ΤΟ "ΚΟΔΑΚ" ΣΑΣ

Ἐλάχιστα λεπτὰ ἀρκοῦν διὰ νὰ μάθετε τὸν χειρισμὸν ἐνὸς "Kodak",.

Ὅλοι οἱ ἔμποροι φωτογραφικῶν εἰδῶν θὰ ἔχουν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ Σὰς ἀποδείξουν τὴν ὑπεροχὴν τῶν "Kodaks", και τῶν "Brownies", νὰ κατενθόνουν τὴν προτίμησίν Σας, νὰ σὰς παράσχουν διὰ τὰ στοιχεῖα διὰ νὰ ἔχετε ἐπιτυχίας ἐνθὺς ἀμέσως.

Vest Pocket Kodaks.....	ἀπὸ 550 Δρ.
Pocket Kodaks	» 1120 »
Hawk—Eyes pliants	» 850 «
Brownies	» 230 »

KODAK A.E. ΣΤΑΔΙΟΥ 16